



Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής

ΣΧΕΔΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Δήμητρα Κωμοδρόμου
(Μονάδα Οικονομικών Ερευνών)

Σωτηρούλα Χατζησπύρου
(Μονάδα Οικονομικών Ερευνών)

Πάνος Πασιαρδής
(Μονάδα Οικονομικών Ερευνών)

Αρ. 05-04

Οκτώβριος 2004

Επιμέλεια Έκδοσης: Κώστας Χατζηγιάννης

Χορηγοί ΜΟΕ (κατά αλφαβητική σειρά)

Γραφείο Προγραμματισμού

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου

Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σύνδεσμος Εμπορικών Τραπεζών

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Υπουργείο Οικονομικών

Οι απόψεις που εκφράζονται στα Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής και στα Δοκίμια Οικονομικής Ανάλυσης είναι των συγγραφέων μόνο και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαστικά τη ΜΟΕ

ΣΧΕΔΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Δήμητρα Κωμοδρόμου και Σωτηρούλα Χατζησπύρου

Περίληψη

Στο δοκίμιο αυτό καταγράφονται οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα σχέδια σύνταξης στην Κύπρο, που προέρχονται κατά κύριο λόγο από τη γήρανση του πληθυσμού. Βλέπουμε ότι παρόλο που ο πληθυσμός της Κύπρου δεν είναι ακόμα γερασμένος, οι δημογραφικές τάσεις των τελευταίων χρόνων δείχνουν ότι, αν όλα μείνουν όπως έχουν σήμερα, η γήρανση του πληθυσμού θα είναι πραγματικότητα στην Κύπρο τα επόμενα 50 χρόνια. Το Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, θα πάψει να είναι βιώσιμο από το 2020 και μετά.

Ποιες είναι οι παραμετρικές μεταρρυθμίσεις που μπορούν να γίνουν για να αποτραπεί αυτό το γεγονός και ποιες οι επιπτώσεις τους στην οικονομία; Ακόμα, κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα είναι επιτυχημένες αυτές οι μεταρρυθμίσεις; Γιατί μια αναλογιστική μελέτη δεν είναι αρκετή; Ποια τα οφέλη από μια δομική αλλαγή των σχεδίων συντάξεων, δηλαδή τη μετατροπή τους από διανεμητικά σε κεφαλαιουχικά, ή ένας συνδυασμός; Ποιες οι εμπειρίες άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, και, επίσης, ποιες οι επιπτώσεις από την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά την εναρμόνιση στον τομέα των συντάξεων; Όλα αυτά είναι ερωτήματα που αναλύονται σε αυτό το δοκίμιο, με τελική κατάληξη τους στόχους που πρέπει να διέπουν τα σχέδια σύνταξης και πώς αυτοί μπορούν να επιτευχθούν.

** Το δοκίμιο αυτό είναι το πρώτο από μια σειρά δοκιμίων που θα προκύψουν στα πλαίσια ερευνητικού προγράμματος της Μονάδας Οικονομικών Ερευνών που θα γίνει σε συνεργασία με το University College London του Ηνωμένου Βασιλείου, μέρος του οποίου επιχορηγείται από το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας Κύπρου.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

EXECUTIVE SUMMARY.....	1
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ.....	4
2.1 Δημογραφικά Δεδομένα.....	4
2.2 Οικονομικά Δεδομένα και Προκλήσεις.....	11
3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ.....	19
3.1 ‘Παραμετρική’ Μεταρρύθμιση στο Διανεμητικό Σύστημα.....	20
3.2 Αναλογιστικές Προτάσεις/Μεταρρυθμίσεις	22
3.3 Επιπτώσεις των Παραμετρικών Μεταρρυθμίσεων	25
4. ΚΡΑΤΙΚΑ Ή ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ	28
4.1 Ο ρόλος του κράτους.....	28
4.2 Θεωρία της συμπεριφοράς του καταναλωτή	31
4.3 Τρόποι και ύψος διαφοροποίησης της κοινωνικής ασφάλισης.....	35
4.4 Δομικές Μεταρρυθμίσεις: Μερική ιδιωτικοποίηση των σχεδίων σύνταξης....	38
5. ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	41
6.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	44
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	48
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.....	52
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.....	56
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.....	58
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4.....	59
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5.....	61

EXECUTIVE SUMMARY

Cyprus is among the countries of the European Union that will soon exhibit demographics of an ageing population. An ageing population will impose additional costs to the state pension system since fewer workers will finance more pensioners' benefits than before. The current pension system, which is based on the pay-as-you-go method, will soon become financially unsustainable according to the actuarial valuation and projection made by the appointed actuary of the International Labour Office.

Nevertheless, no previous attempt has been made for the study and analysis of the sustainability and adequacy of the pension system in Cyprus on the principles of economic theory. The actuarial proposals include parametric or partially systemic reforms. The parametric reforms refer to any alteration of a parameter or variable of the current pension system, while the systemic reforms propose the transformation from a pay-as-you-go system to a partially or fully funded system, where each contributor ends up receiving the contributions made as an annuity or a lump-sum at retirement age.

This paper innovates in analysing the problems that the current social insurance scheme will soon face and proposing possible reforms that are based on the general principles of the economic theory. The documentation behind those reforming proposals is that the pension system is interrelated with the economy by operating within its framework. Specifically, the Cyprus pension system as in any other developed country affects and is affected by the labour market, savings and investments. In this paper, emphasis has been given in the relationship between the pension system and the economy, both on individual and on aggregate level.

The modernisation of the pension system to meet the changing social, economic and political needs is a commitment undertaken by Cyprus following its accession into the EU. In doing so a pension reform should (i) adhere to the basic objective of the pension system, which is to ensure a satisfactory standard of living at old age for everyone, and (ii) maximise welfare by responding to varying preferences among people and optimising savings and labour supply for maximum economic growth. In this new economic and political framework, Cyprus has to consider in depth the arguments of the pay-as-you-go vs funded and private vs. state pension system debates and implement the reforms which best serve its own economic and social objectives.

The state and the market working together can deliver an economically efficient, financially viable and socially desirable new pension system in Cyprus. A possible scenario is for the state to set a universal minimum obligatory contribution to the state pension system and a minimum retirement age to ensure that everybody will have a pension sufficient to live a decent retirement life. Then, each worker can be free to decide the top-up contribution, which would bring his/her savings and pension to the preferred level, the age of her/his retirement etc. The top-up contributions can be made to the state pension system itself or to an occupational or private pension system or a combination of all these. Undoubtedly, more thought and research is needed to determine the vital characteristics of such a new system.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της επάρκειας και βιωσιμότητας των σχεδίων σύνταξης είναι ένα από τα κυριότερα προβλήματα στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου. Οι δημογραφικές αλλαγές, και κυριότερα η γήρανση του πληθυσμού, είναι η μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίζουν τα σχέδια σύνταξης. Το ποσοστό των εξαρτωμένων ατόμων (άτομα κάτω των 15 και άνω των 65) στο μη εξαρτώμενο πληθυσμό (άτομα μεταξύ 15-64 χρόνων) αυξάνεται. Παρόμοιο πρόβλημα πρόκειται να αντιμετωπίσει και η Κύπρος στο εγγύς μέλλον, ακριβώς για τους ίδιους λόγους. Παρόλα αυτά, στην Κύπρο δεν έχουν μελετηθεί η επάρκεια και η βιωσιμότητα των κρατικών σχεδίων σύνταξης στη βάση θεμελιωδών αρχών της οικονομικής θεωρίας. Με τον όρο επάρκεια εννοούμε την ικανότητα των σχεδίων να παρέχουν ικανοποιητικό επίπεδο σύνταξης, ενώ με τον όρο βιωσιμότητα εννοούμε την ικανότητα των ταμείων συντάξεων να μπορούν να ανταποκριθούν στις σημερινές και μελλοντικές τους υποχρεώσεις. Οι μελέτες που έχουν γίνει μέχρι τώρα, με κυριότερη την αναλογιστική ανασκόπηση του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, έχουν εντοπίσει ότι τα σχέδια σύνταξης της Κύπρου θα αντιμετωπίσουν πρόβλημα βιωσιμότητας από το 2020 και μετά, αν οι παράμετροι των σχεδίων μείνουν όπως έχουν σήμερα. Έχουν προταθεί λύσεις οι οποίες αφορούν παραμετρικές αλλαγές στα υφιστάμενα σχέδια σύνταξης, π.χ. αύξηση στην ηλικία συνταξιοδότησης, αύξηση του επιπέδου εισφοράς κλπ. Η αναλογιστική ανασκόπηση προτείνει και άλλες ποσοτικές προτάσεις οι οποίες λύνουν το πρόβλημα μόνο λογιστικά. Αυτή η προσέγγιση, όμως, αγνοεί τις επιπτώσεις που θα έχουν οι λύσεις αυτές στην ευημερία του εργαζομένου, και, επίσης, αγνοούν μια άλλη πολύ σημαντική παράμετρο: τις επιπτώσεις στο ίδιο το σύστημα από την αλλαγή στη συμπεριφορά των ατόμων ως αντίδραση στην αλλαγή των σχεδίων. Αυτό είναι σοβαρό διότι η αλλαγή στη συμπεριφορά των ατόμων, και κυρίως των εργαζομένων, είναι δυνατό να αναιρέσουν το στόχο που είχε μια παραμετρική αλλαγή στο σύστημα, που ήταν η βιωσιμότητα αλλά και η επάρκεια των σχεδίων σύνταξης.

Η βιωσιμότητα και λειτουργικότητα των σχεδίων είναι αλληλένδετα με μεταβολές στην οικονομία γενικότερα. Οι μέχρι τώρα μελέτες έχουν ασχοληθεί μόνο με το πρώτο μέρος της ιστορίας των σχεδίων σύνταξης, δηλαδή μόνο πώς αυτά μπορούν να καταστούν βιώσιμα και επαρκή, αλλά όχι αν αυτοί οι τρόποι ή μεταρρυθμίσεις που προτάθηκαν για να γίνουν τα σχέδια βιώσιμα είναι συμβατά

με την οικονομική θεωρία και πραγματικότητα της Κύπρου. Τα σχέδια σύνταξης πρέπει να μελετηθούν και από αυτή τη σκοπιά γιατί είναι αλληλένδετα με την οικονομία του τόπου. Αυτή η μελέτη θα εξετάσει τα διάφορα προβλήματα και τις προκλήσεις των σχεδίων σύνταξης στην Κύπρο και θα εξετάσει πώς οι λύσεις που μπορούν να προταθούν για την αντιμετώπισή τους συνάδουν με τους δυο κύριους στόχους που πρέπει να διέπουν τα σχέδια σύνταξης. Πρώτο, τα σχέδια σύνταξης πρέπει να έχουν τέτοια δομή και χαρακτηριστικά που να ενισχύουν τους γενικότερους στόχους της οικονομικής πολιτικής και έτσι να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη. Οι παράμετροι των σχεδίων σύνταξης επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη μέσω της αποταμίευσης, και, επομένως, μέσω του ορίου εισφορών. Επίσης, τα σχέδια σύνταξης, και το γενικότερο Σύστημα Κοινωνικών Ασφαλίσεων, επηρεάζουν την αγορά εργασίας μέσω των κινήτρων ή αντικινήτρων που δίνουν για προσφορά εργασίας. Οι παράμετροι, λοιπόν, πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να μην στρεβλώνουν την αποταμίευση και την αγορά εργασίας. Δεύτερο, τα σχέδια σύνταξης πρέπει να είναι συμβατά με τη συμπεριφορά του ατόμου, και να μπορούν να είναι αρκετά ευλύγιστα ώστε να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές προτιμήσεις των ατόμων, και έτσι να μην δημιουργούν στρεβλώσεις, αλλά ούτε και να διακινδυνεύουν την ίδια τη βιωσιμότητα τους.

Στο Μέρος 2, περιγράφονται οι διάφορες προκλήσεις και τα προβλήματα των σχεδίων σύνταξης στην Κύπρο όπως αυτά εξετάστηκαν από τους διάφορους κοινωνικούς εταίρους, την κυβέρνηση και τις οικονομικές έρευνες των διεθνών οργανισμών, ανάμεσα τους και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Στις επόμενες δύο ενότητες, Μέρος 3 και 4, απαριθμίζονται οι τρόποι αντιμετώπισης των διάφορων προκλήσεων που είναι είτε παραμετρικές μεταρρυθμίσεις (αλλαγές στο υφιστάμενο σχέδιο), είτε δομικές μεταρρυθμίσεις (μεταπήδηση σε διαφορετικό σύστημα). Ειδικότερα, το Μέρος 4, εξετάζει αν η κοινωνική ασφάλιση πρέπει να παρέχεται εξ' ολοκλήρου από το κράτος, ή αν μπορούν οι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς να την προσφέρουν πιο αποτελεσματικά. Τα σημαντικά θέματα εδώ είναι να βρεθεί ο καλύτερος τρόπος με τον οποίο τα σχέδια σύνταξης να μπορούν (α) να προσφέρουν επιλογές διαφοροποίησης των προτιμήσεων των εργαζομένων ως προς το θέμα της κοινωνικής ασφάλισης, και (β) να αντιμετωπίσουν την ασυμμετρία των πληροφοριών και την αδιαφορία ορισμένων για συμμετοχή στην κοινωνική ασφάλιση (free-rider problem).

Το Μέρος 5, παρουσιάζει το πρόβλημα της βιωσιμότητας των σχεδίων σύνταξης στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα δούμε ποιοι είναι οι στόχοι που πρέπει να διέπουν τα σχέδια σύνταξης των χωρών μελών, όπως αυτοί ορίστηκαν στη συνάντηση της Λισαβόνας, και σε ποιο βαθμό πρέπει τα σχέδια σύνταξης της Κύπρου να εναρμονιστούν με τις πρακτικές της ΕΕ.

Στην τελευταία ενότητα, Μέρος 6, εξάγουμε τα συμπεράσματα μας από τη μελέτη, περιγράφουμε τους στόχους που πρέπει να διέπουν τα σχέδια σύνταξης και τα ερωτήματα που μας δημιουργήθηκαν και που θα επιδιώξουμε να απαντήσουμε με περαιτέρω έρευνα.¹

2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Στα υφιστάμενα σχέδια σύνταξης στην Κύπρο διακρίνονται διάφορα προβλήματα και προκλήσεις που επηρεάζουν τη λειτουργικότητά τους άμεσα και έμμεσα, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Η κάθε πρόκληση και το κάθε πρόβλημα έχει διαφορετική επίδραση πάνω στα σχέδια σύνταξης αλλά και πάνω στην οικονομία. Σε αυτήν την ενότητα θα εξεταστούν τα δημογραφικά και οικονομικά δεδομένα στην Κύπρο που επηρεάζουν τα σχέδια σύνταξης όπως αυτά παρουσιάζονται τώρα και όπως αυτά θα εξελιχθούν στο μέλλον.

2.1 Δημογραφικά Δεδομένα

Η γήρανση του πληθυσμού που οφείλεται στην υπογεννητικότητα και την αύξηση του προσδόκιμου ζωής, είναι φαινόμενο όχι μόνο των περισσότερων ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου, αλλά και της Κύπρου. Στην Κύπρο οι δημογραφικές αλλαγές άρχισαν να δημιουργούν την τάση για γήρανση του πληθυσμού, ωστόσο οι επιπτώσεις δεν είναι ακόμη εμφανείς. Αν συνεχιστούν,

¹ Το δοκίμιο αυτό αποτελεί το πρώτο από μια σειρά δοκιμών που θα μελετήσουν τα σχέδια σύνταξης στην Κύπρο. Επιδίωξη είναι η θεωρητική αλλά και εμπειρική μελέτη των σχεδίων σύνταξης, με τη δημιουργία του κατάλληλου οικονομετρικού υποδείγματος για την Κύπρο το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση των επιπτώσεων από μεταρρυθμίσεις στα σχέδια σύνταξης. Αυτό θα βοηθήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων πολιτικής με μεταρρυθμίσεις που θα είναι οικονομικά αποτελεσματικές αλλά και κοινωνικά δίκαιες.

όμως, οι τάσεις όπως δείχνουν σήμερα, η γήρανση του πληθυσμού θα είναι πρόβλημα στην Κύπρο τα επόμενα είκοσι χρόνια, οπότε αν χρίζουν μελέτης και ανάλυσης ώστε να προληφθούν τα προβλήματα πριν δημιουργηθούν.

Η γήρανση του πληθυσμού μετριέται με το λόγο δημογραφικής εξάρτησης (old age dependency ratio), ο οποίος εκφράζει τη σχέση μεταξύ των εξαρτώμενων (άτομα άνω των 65 ετών) και του υπόλοιπου πληθυσμού που είναι οικονομικά ενεργός (15-64 χρόνων). Πρώτα, όμως, θα μελετήσουμε την κατανομή του πληθυσμού στην Κύπρο και πώς αυτή μεταβλήθηκε με την πάροδο του χρόνου. Ο Πίνακας 2.1 δείχνει την κατανομή του πληθυσμού κατά ηλικία για την περίοδο 1946-2003, όπου οι ηλικιακές κατηγορίες εκφράζονται ως ποσοστά του συνολικού πληθυσμού. Ο πίνακας αυτός δείχνει ότι το ποσοστό των ατόμων κάτω των 15 ετών μειώθηκε κατά 37% (από 33,9% το 1946 σε 21,5 το 2003), το ποσοστό των ατόμων μεταξύ 15 και 64 ετών αυξήθηκε από 60,3% σε 66,8% το 2000 και μειώθηκε στο 66,6% το 2003, ενώ το ποσοστό των ατόμων άνω των 65 υπερδιπλασιάστηκε από 5,8% σε 11,9%.

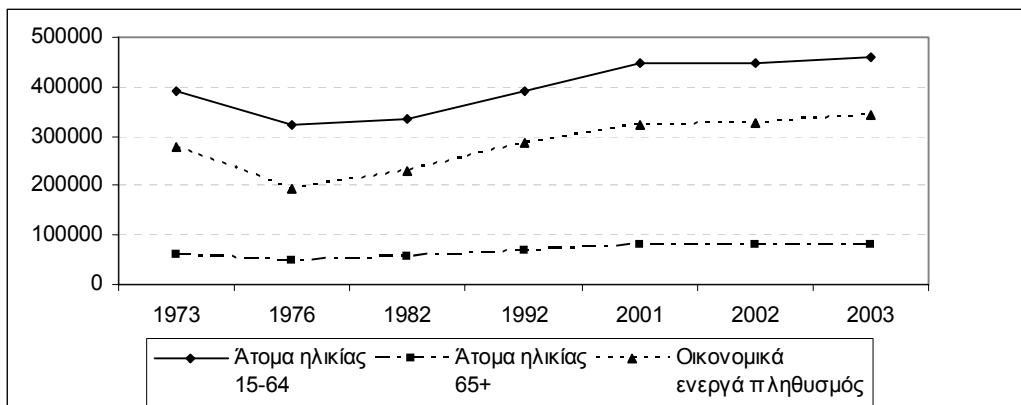
Πίνακας 2.1: Κατανομή του πληθυσμού κατά ηλικία, 1946-2003

Χρόνος	Κατανομή πληθυσμού κατά ηλικία (%)		
	0-14 έτη	15-64 έτη	65+ έτη
1946	33,9	60,3	5,8
1960	36,3	57,3	6,4
1973	28,9	61,6	9,5
1976	25,4	64,5	10,1
1982	25,0	64,2	10,8
1992	25,4	63,6	11,0
1996	24,3	64,6	11,1
2000	21,5	66,8	11,7
2003	21,5	66,6	11,9

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2003)

Εξετάζοντας την πορεία των ατόμων ηλικίας 15-64 ετών, των ατόμων ηλικίας 65+ ετών και του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στο Διάγραμμα 2.1, βλέπουμε ότι προς το παρόν δεν υπάρχει πρόβλημα γήρανσης του πληθυσμού, εφόσον οι συνταξιούχοι παραμένουν λιγότεροι από τα άτομα εργάσιμης ηλικίας. Δηλαδή, ο λόγος δημογραφικής εξάρτησης των ηλικιωμένων (old age dependency ratio) που εκφράζει το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 65 και άνω στα άτομα εργάσιμης ηλικίας (άτομα μεταξύ 15 και 64 χρόνων), δεν φαίνεται να έχει αυξηθεί κατά την περίοδο 1973-2003.

Διάγραμμα 2.1: Πληθυσμός ατόμων εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών) και συνταξιούχων (65+ ετών)



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2003) και Statistical Abstract, Cyprus (2001)

Παρόλα αυτά, όμως, ο λόγος δημογραφικής εξάρτησης όπως μελετήθηκε από τον αναλογιστή του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας δείχνει ότι η γήρανση του πληθυσμού θα είναι πρόβλημα και στην Κύπρο τα επόμενα 50 χρόνια. Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή, Πίνακας 2.2, η αναλογία προσώπων ηλικίας 0-14 και 65+ προς πρόσωπα ηλικίας 15-64 ετών (total dependency ratio) θα αυξηθεί από 55% που ήταν το 1997 σε 65% μέχρι το 2050. Αυτό δείχνει ότι θα αναλογούν περισσότεροι συνταξιούχοι και εξαρτώμενοι σε κάθε εργαζόμενο (που στο σύνολο τους αποτελούν τον οικονομικά ενεργά πληθυσμό), και κατά συνέπεια θα πρέπει να εισφέρουν περισσότερα στο ταμείο κοινωνικών ασφαλίσεων για να μπορεί αυτό να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του.

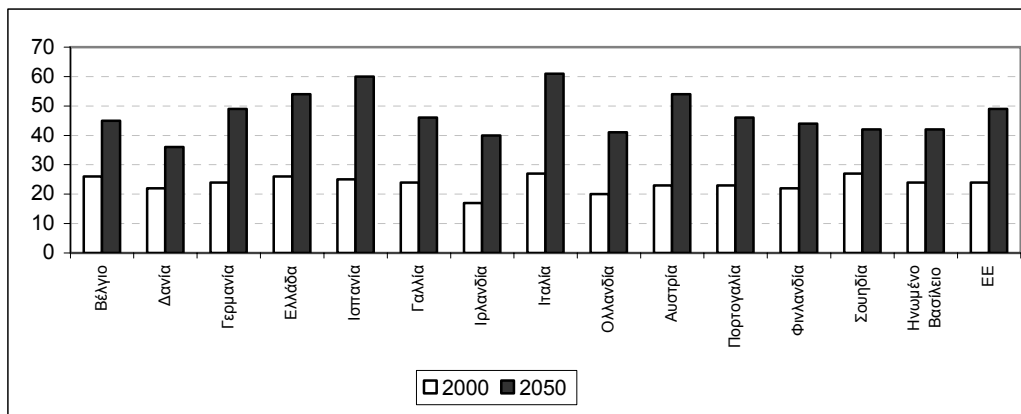
Πίνακας 2.2: Λόγος Δημογραφικής Εξάρτησης, 1997-2050

Χρόνος	Αναλογία προσώπων ηλικίας 65+ προς πρόσωπα ηλικίας 15-64 (old age dependency) %	Αναλογία προσώπων ηλικίας 0-14 προς πρόσωπα ηλικίας 15-64 (children and youth dependency) %	Αναλογία προσώπων ηλικίας 0-14 και 65+ προς πρόσωπα ηλικίας 15-64 (total dependency) %
1997	17,3	37,5	54,8
2010	19,7	30,8	50,1
2025	28,3	32,2	60,5
2050	33,5	31,3	64,8

Πηγή: Περίληψη Αναλογιστικής Ανασκόπησης του Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Χρόνος Αναφοράς: 1.7.1997)

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το σενάριο φαίνεται να είναι το ίδιο. Η δημογραφική αναλογία αυξάνεται δραματικά (με βάση προβλέψεις που έγιναν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) σε όλες τις χώρες και ειδικότερα στις Ισπανία, Ιταλία, Αυστρία και Ελλάδα. Το πιο κάτω διάγραμμα, Διάγραμμα 2.2, παρουσιάζει τη δημογραφική αυτή αναλογία στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ίδια χρονική περίοδο. Αυτό που είναι αξιοσημείωτο είναι ότι συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να διπλασιαστούν οι εξαρτώμενοι προς τον υπόλοιπο πληθυσμό μέχρι το 2050, θέτοντας τα ταμεία συντάξεων σε όλες τις χώρες σε κίνδυνο.

Διάγραμμα 2.2: Λόγος Δημογραφικής Εξάρτησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (%)



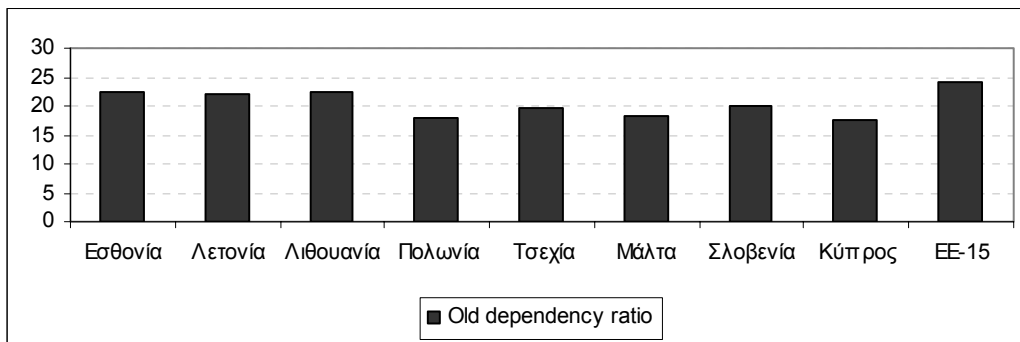
Πηγή: Ευρωπαϊκή Οικονομική Επιτροπή (2000)

Το Διάγραμμα 2.3, παρουσιάζει το λόγο δημογραφικής εξάρτησης σε μερικές από τις νέες χώρες μέλη της ΕΕ, που εντάχθηκαν μαζί με την Κύπρο στη διεύρυνση της 1^{ης} Μαΐου 2004 για τη χρονιά 2000. Αυτές είναι η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Σλοβενία, η Τσεχία, η Πολωνία και η Μάλτα. Υπολογίζονται ο λόγος δημογραφικής εξάρτησης βάση της αναλογίας ατόμων ηλικίας 65 και άνω προς τα άτομα ηλικίας 15-64 (old age dependency ratio). Βλέπουμε ότι ο λόγος δημογραφικής εξάρτησης δεν έχει μεγάλες διαφορές από την ΕΕ των 15, αλλά ούτε και από την Κύπρο.

Το Διάγραμμα 2.4, παρουσιάζει το λόγο δημογραφικής εξάρτησης εκφρασμένο σαν η αναλογία των ατόμων 65 και άνω προς τα άτομα 15-64 για τη Σλοβενία, τη Μάλτα, την Κύπρο και την ΕΕ των 15 για το 2000 και προβλέψεις για το 2050, εκτός για τη Σλοβενία για την οποία η πρόβλεψη γίνεται για το 2020. Βλέπουμε ότι η Σλοβενία από το 2020 θα έχει μεγάλη αύξηση στο λόγο δημογραφικής εξάρτησης, πιο ψηλό και από τον μέσο της ΕΕ των 15 το 2050. Θα ήταν

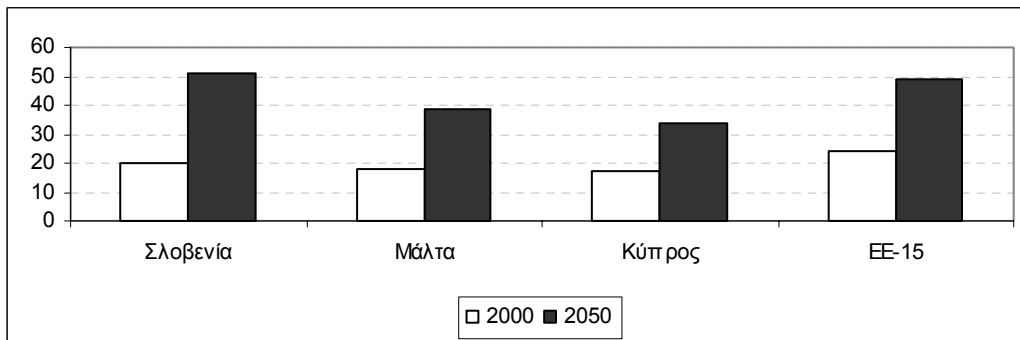
ενδιαφέρον αν είχαμε στοιχεία και για τις άλλες νέες χώρες της ΕΕ, διότι προβλέπεται και γι' αυτές μεγάλο πρόβλημα γήρανσης του πληθυσμού, όπως και στη Σλοβενία.

Διάγραμμα 2.3: Λόγος Δημογραφικής Εξάρτησης σε νέες χώρες μέλη της ΕΕ, 2000 (%)



Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της κάθε χώρας, Ευρωπαϊκή Οικονομική Επιτροπή και υπολογισμοί των συγγραφέων.

Διάγραμμα 2.4: Πρόβλεψη Λόγου Δημογραφικής Εξάρτησης σε νέες χώρες μέλη της ΕΕ (%)



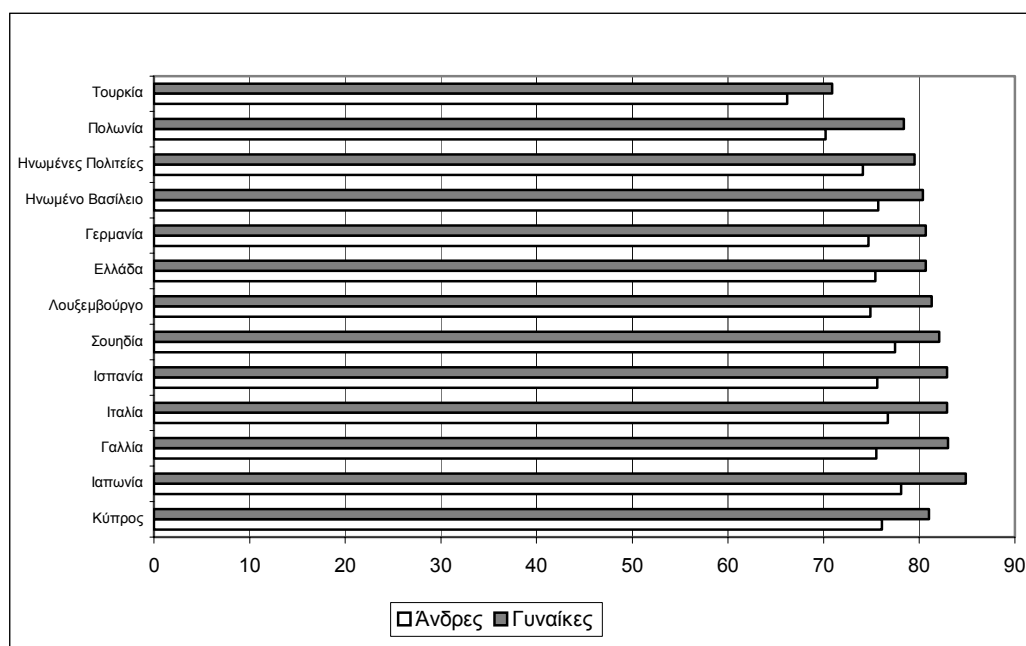
Πηγή: Στατιστικές Υπηρεσίες κάθε χώρας και Ευρωπαϊκή Οικονομική Επιτροπή.

Η μια πηγή γήρανσης του πληθυσμού οφείλεται στην υπογεννητικότητα και είναι ο λόγος που μειώνεται το ποσοστό των ατόμων μικρής ηλικίας στο συνολικό πληθυσμό με την πάροδο του χρόνου, όπως είδαμε στον Πίνακα 2.1. Ο ρυθμός γεννητικότητα στην Κύπρο μειώθηκε από 1.96 το 1996 σε 1.57 το 2001. Από την άλλη, ο ρυθμός θνησιμότητας μειώθηκε από 7.5% σε 6.9% το 1996 και 2001 αντίστοιχα. Αυτά τα δυο δεδομένα συνέβαλαν στη μείωση της ετήσιας αύξησης του πληθυσμού από 1.6% το 1996 σε 1.1% το 2001.

Ο μέσος ρυθμός γεννητικότητα στην Ευρώπη των 15 το 2000 ήταν 1.5, κυμαινόμενος από 1.2 στην Ισπανία σε 1.8 και 1.9 στη Δανία και την Ιρλανδία αντίστοιχα. Σύμφωνα με προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Επιτροπής, ο μέσος ρυθμός γεννητικότητα στην Ευρώπη θα αυξηθεί σε 1.7% χωρίς, όμως,

αυτό να είναι αρκετό για να εξασφαλίσει σταθερό ποσοστό αντικατάστασης του πληθυσμού ή να σταθεροποιήσει την κατανομή του πληθυσμού. Ο ρυθμός γεννητικότητα στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένου και της Κύπρου, μειώθηκε τα τελευταία χρόνια λόγω των διαφόρων κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών που παρατηρούνται. Ένα άλλο φαινόμενο είναι η αύξηση προσφοράς εργασίας από πλευράς γυναικών, που οδηγεί έτσι στη μείωση του χρόνου τους για δημιουργία οικογένειας. Σε διάφορες χώρες, για παράδειγμα στη Δανία και Σουηδία, προωθούνται μέτρα για στήριξη της εργαζόμενης μητέρας και καλύτερη ισορροπία μεταξύ της εργασίας και οικογένειας. Αυτό, όπως δείχνουν οι προβλέψεις, θα καταφέρει να αυξήσει ή τουλάχιστον να διατηρήσει το ρυθμό γεννητικότητα στις δύο αυτές χώρες. Αντίθετα, άλλα μέτρα όπως αύξηση του επιδόματος τέκνου έχει φανεί μετά από μελέτες σε χώρες που έχει εφαρμοστεί ότι έχει επίδραση στη γεννητικότητα που είναι πολύ σύντομης διάρκειας. Η Κύπρος, αλλά και άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, μπορούν να ακολουθήσουν τα παραδείγματα των χωρών αυτών για να αυξήσουν το χαμηλό ρυθμό γεννητικότητα με τρόπο που να έχει διάρκεια.

Διάγραμμα 2.5: Προσδόκιμο Ζωής στην Ευρώπη και άλλες χώρες, 2001



Πηγή: Ευρωπαϊκή Οικονομική Επιτροπή (2001).

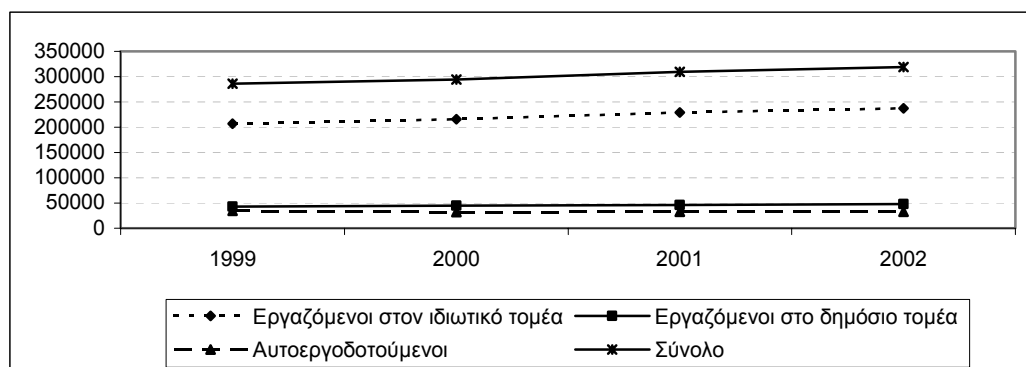
Τέλος, το προσδόκιμο ζωής στην Κύπρο και τις υπόλοιπες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεχώς αυξάνεται. Στην Κύπρο, κατά την περίοδο

1994/1995 το προσδόκιμο ζωής από τη γέννηση για τους άνδρες ήταν 75.3 έτη και για τις γυναίκες ήταν 79.8 έτη. Την επόμενη εξαετία, 2000/2001, το προσδόκιμο ζωής αυξήθηκε σε 76.1 έτη για τους άνδρες και 81.0 για τις γυναίκες. Το Διάγραμμα 2.5 πιο κάτω δείχνει το προσδόκιμο ζωής το 2001 σε διάφορες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου και άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών.

Άλλα ενδιαφέροντα δημογραφικά δεδομένα της Κύπρου είναι το πώς εξελίχθηκαν οι διάφορες κατηγορίες εργαζομένων τα τελευταία χρόνια, καθώς, επίσης, και η σύγκριση μεταξύ του ποσοστού των συνταξιούχων και εργαζομένων στο συνολικό πληθυσμό.

Το Διάγραμμα 2.6 πιο κάτω, δείχνει ότι οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα είναι η πιο μεγάλη κατηγορία εργαζομένων. Από την άλλη, οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα αυξάνονται με πιο αργό ρυθμό από αυτούς που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα. Το σύνολο των εργαζομένων αυξάνεται παράλληλα με το σύνολο των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα.

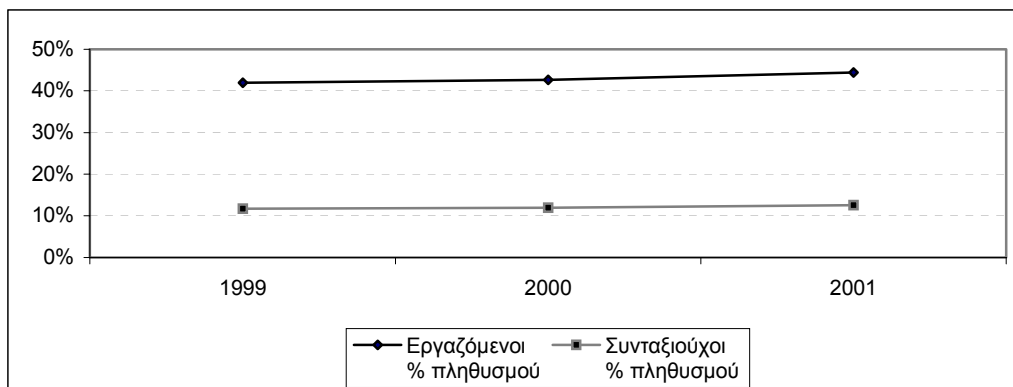
Διάγραμμα 2.6: Εργαζόμενοι κατά είδος για την περίοδο 1999-2002



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2003)

Το Διάγραμμα 2.7 δείχνει ότι το ποσοστό των εργαζομένων στο συνολικό πληθυσμό παραμένει αισθητά πιο ψηλό από ότι το αντίστοιχο ποσοστό των συνταξιούχων για την περίοδο 1999-2001. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι μέχρι τώρα τα ποσοστά αυτά αυξάνονται με τον ίδιο ρυθμό. Παρόλα αυτά, οι ρυθμοί αυτοί και τα ποσοστά αναμένονται να αλλάξουν, σύμφωνα με τις προβλέψεις του αναλογιστή που παρουσιάστηκαν στον Πίνακα 2.2.

Διάγραμμα 2.7: Σύγκριση μεταξύ συνταξιούχων και εργαζομένων για την περίοδο 1999-2001



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2003) και Τμήμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων

2.2 Οικονομικά Δεδομένα και Προκλήσεις

Γενικά Χαρακτηριστικά του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Στην Κύπρο, με βάση τις διατάξεις της νομοθεσίας Κοινωνικών Ασφαλίσεων το Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στο οποίο καταβάλλουν εισφορές οι εργοδότες, οι ασφαλισμένοι, περιλαμβανομένων των αυτοτελώς εργαζομένων, και η κυβέρνηση (η οποία καταβάλλει εισφορές τόσο ως εργοδότης όσο και ως τρίτο εισφέρον μέρος), αποτελείται από τρεις λογαριασμούς:

- (1) *Λογαριασμός Γενικών Παροχών*, από τον οποίο πληρώνονται οι βασικές παροχές (εκτός του επιδόματος ανεργίας), τα εφάπαξ βοηθήματα και οι δαπάνες διοικήσεως για το Σχέδιο. Στο λογαριασμό κατανέμεται ποσοστό 9,5/15,5 του συνόλου των εισφορών στο Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων,
- (2) *Λογαριασμός Συμπληρωματικών Παροχών*, από τον οποίο πληρώνονται οι συμπληρωματικές παροχές (εκτός του επιδόματος ανεργίας). Στο λογαριασμό αυτό κατανέμεται ποσοστό 6/15,5 του συνόλου των εισφορών στο ταμείο, και
- (3) *Λογαριασμός Παροχών Ανεργίας*, από τον οποίο πληρώνεται το επίδομα ανεργίας (βασικό και συμπληρωματικό) και οι δαπάνες διοικήσεως που αφορούν το επίδομα αυτό. Ο λογαριασμός χρηματοδοτείται με τη μεταφορά ποσοστού 6% από το σύνολο των εισφορών που πληρώνονται προς όφελος των μισθωτών προσώπων στο ταμείο.

Μέχρι σήμερα και για τα επόμενα τουλάχιστον 15 χρόνια οι Λογαριασμοί Γενικών Παροχών και Συμπληρωματικών Παροχών² φαίνεται ότι μπορούν να ανταποκριθούν στις τρέχουσες αλλά και μελλοντικές τους υποχρεώσεις. Πρόβλημα φαίνεται να υπάρχει στο Λογαριασμό Παροχών Ανεργίας, ο οποίος λόγω αύξησης της δαπάνης για το επίδομα ανεργίας τα τελευταία χρόνια έχει μειωθεί σημαντικά μέχρι το σημείο να παρουσιάζει αρνητικό αποθεματικό, και αποδεικνύει ότι το ποσοστό εισφοράς το οποίο χρηματοδοτεί το Λογαριασμό αυτό δεν είναι αρκετό.

Στον Πίνακα 2.3 παρουσιάζεται η οικονομική εξέλιξη των μακροπρόθεσμων³ παροχών του Βασικού μέρους του σχεδίου σύνταξης της Κύπρου όπως την υπολόγισε ο αναλογιστής το 1997 στην Αναλογιστική του Ανασκόπηση.⁴ Όπως δείχνει ο πίνακας τα αποθεματικά του σχεδίου αρχίζουν να αντιμετωπίζουν πρόβλημα μετά το 2020. Η πρόληψη του προβλήματος είναι αναγκαία γιατί το σχέδιο επηρεάζει ολόκληρο τον πληθυσμό.

Πίνακας 2.3: Οικονομική εξέλιξη των μακροπρόθεσμων παροχών-Βασικό Μέρος Σχεδίου

Χρόνος	Έσοδα			Σύνολο Δαπανών	Αποθεματικό (τέλος χρόνου)	Σχέση Απόθεματικού Δαπανών	Ασφάλιστρο %
	Εισφορές £ εκ.	Τόκοι £ εκ.	Σύνολο £ εκ.				
1998	149	19	168	142	279	2,0	8,2
1999	159	18	177	149	307	2,0	8,1
2000	167	20	187	157	336	2,1	8,1
2005	224	30	254	218	505	2,3	8,4
2010	307	40	347	310	701	2,3	8,7
2015	405	42	447	461	759	1,7	9,8
2020	542	23	565	699	370	0,5	11,1
2030	941	-164	776	1515	-3807	-2,5	13,9
2040	1600	-738	861	2826	-17406	-6,2	15,2
2050	2741	-2028	713	5273	-49390	-9,4	16,5

Πηγή: Αναλογιστική Ανασκόπηση για την Κύπρο, 1997.

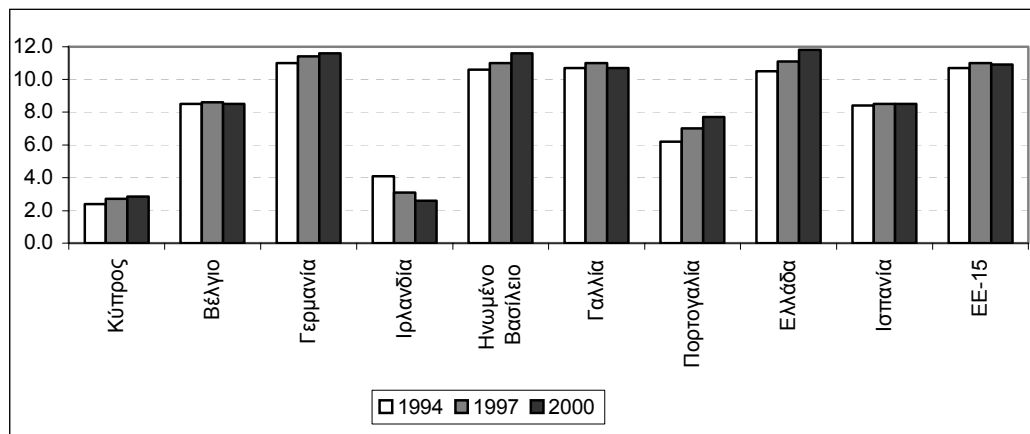
² Βλέπε Παράρτημα 1 για την πλήρη περιγραφή του σχεδίου κοινωνικών ασφαλίσεων στην Κύπρο.

³ Η οικονομική εξέλιξη των μακροπρόθεσμων παροχών του Συμπληρωματικού μέρους ακολουθεί παρόμοια πορεία.

⁴ Ο αναλογιστής στη μελέτη του δεν έλαβε υπόψη του τις επιπτώσεις από την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ένταξη μπορεί να φέρει αλλαγές στον πληθυσμό, αύξηση των δαπανών του ταμείου μιας και πολλοί Ευρωπαίοι πολίτες μπορούν να έρθουν να εργαστούν στην Κύπρο, και αντίστροφα, λόγω του δικαιώματος των Κύπριων να εργαστούν σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα δύο πιο κάτω διαγράμματα, Διάγραμμα 2.8 και 2.9, δείχνουν τις δαπάνες για συντάξεις γήρατος και χηρείας ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα χρόνια 1994-2000 στην Κύπρο όσο και σε επιλεγμένες Ευρωπαϊκές χώρες. Από αυτά τα διαγράμματα φαίνεται ότι η Κύπρος δαπανά μικρό ποσοστό του ΑΕΠ για τις συντάξεις γήρατος ενώ για τις συντάξεις χηρείας (Διάγραμμα 2.9) δαπανά περίπου τα μισά από το μέσο ποσοστό των χωρών μελών της ΕΕ-15 (15 μέλη πριν τη διεύρυνση του 2004).

Διάγραμμα 2.8: Σύνταξη γήρατος, % ΑΕΠ



Πηγή: Statistical Abstract, Cyprus (2001) και Eurostat.

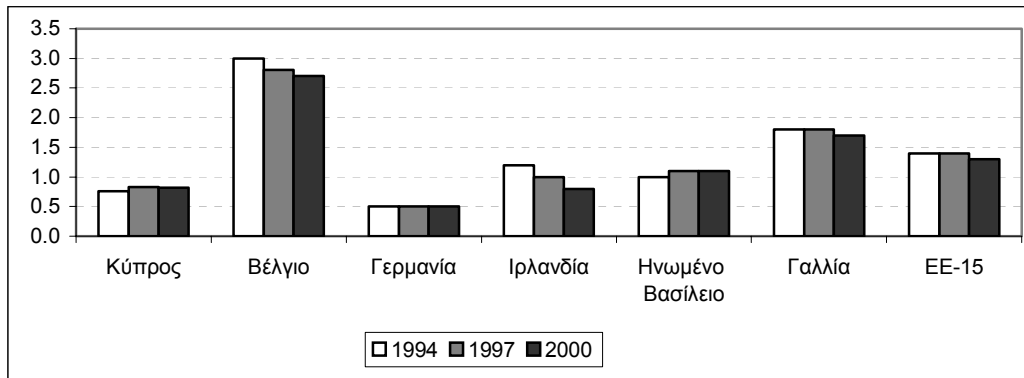
Μελετώντας το σύνολο των κοινωνικών παροχών, συμπεριλαμβανομένων και των συντάξεων, παρατηρούμε ότι η Κύπρος δαπανά λιγότερα από όλες τις 15 χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης πριν τη διεύρυνση του 2004. Το Διάγραμμα 2.10 παρουσιάζει τις κοινωνικές δαπάνες⁵ ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Κύπρο και επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης των 15.

Στο Διάγραμμα 2.10 φαίνεται ότι ενώ η Κύπρος δαπανά μόλις 5% του ΑΕΠ για κοινωνικές παροχές, στην Ευρώπη των 15 δαπανάται 26% του ΑΕΠ. Μελετώντας το κάθε στοιχείο των κοινωνικών παροχών, παρατηρούμε ότι ενώ οι περισσότερες χώρες δαπανούν ένα σημαντικό ποσό για το ανεργιακό επίδομα, στην Κύπρο το ποσοστό που δαπανάται είναι ελάχιστο. Για παράδειγμα, στην Ευρώπη των 15 δαπανήθηκε περίπου 1.7% του ΑΕΠ το 2000 για ανεργιακό επίδομα, ενώ στην Κύπρο την ίδια περίοδο δαπανήθηκε μόνο 0.43% του ΑΕΠ

⁵ Κοινωνικές παροχές στην Κύπρο: επιδόματα/ή και συντάξεις για τραυματισμό, ανικανότητα, θάνατο, γάμο, γέννα, αρρώστια, ανεργία, χηρεία, γήρας και ορφάνειας. Κοινωνικές παροχές στις άλλες χώρες: επιδόματα/ή και συντάξεις για αρρώστια, φαρμακευτική παροχή, ανικανότητα, γήρας, χηρεία, οικογένεια, ανεργία και παροχές για εξάλειψη κοινωνικού αποκλεισμού.

λόγω χαμηλού ποσοστού ανεργίας. Παρόλα αυτά, η Κύπρος μπορεί να χαρακτηριστεί ως χώρα με χαμηλές κοινωνικές παροχές.

Διάγραμμα 2.9: Σύνταξη χηρείας, % ΑΕΠ



Πηγή: Statistical Abstract, Cyprus (2001) και Eurostat.

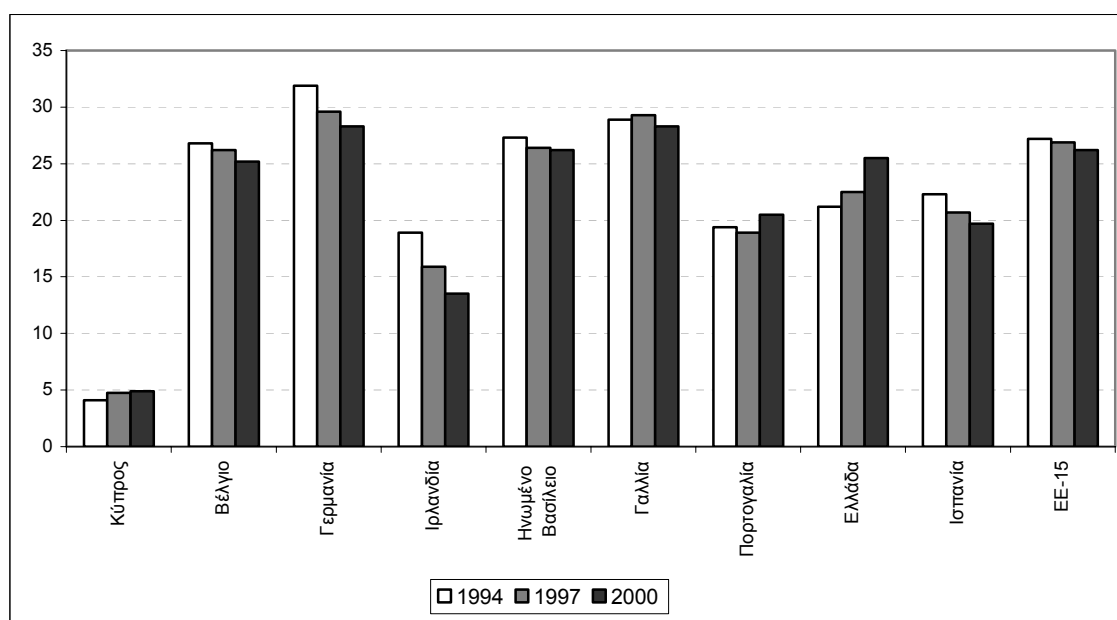
Μια άλλη πτυχή της πρόκλησης της γήρανσης του πληθυσμού στην Κύπρο είναι ότι τα σχέδια σύνταξης χρηματοδοτούνται σύμφωνα με διανεμητική βάση όπου οι τρέχουσες εισφορές χρησιμοποιούνται άμεσα για χρηματοδότηση των πληρωμών των συντάξεων στους σημερινούς συνταξιούχους. Λόγω, όμως, της γήρανσης του πληθυσμού και της αύξησης του προσδόκιμου ζωής, η αναλογία των συνταξιούχων προς αυτούς που συνεισφέρουν στο ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων το 2050 υπολογίζεται να είναι 2 προς 1, αρκετά μειωμένη από ότι σήμερα που είναι 4 προς 1. Αυτό αναμένεται να δημιουργήσει πρόβλημα ανεπάρκειας και να θέσει τα σχέδια σε κίνδυνο όσον αναφορά τη βιωσιμότητα τους.

Η μη βιωσιμότητα των σχεδίων σύνταξης μπορεί με τη σειρά της να δημιουργήσει πρόβλημα στην οικονομία. Αν το ταμείο δεν μπορεί να δίνει στους δικαιούχους επαρκή σύνταξη, τότε πολλοί συνταξιούχοι που στηρίζονται στο εισόδημα αυτό θα βρεθούν σε χειρότερη θέση όσον αναφορά τη φτώχεια. Το γεγονός ότι το ταμείο δεν θα μπορεί να ανταποκριθεί στις μελλοντικές του υποχρεώσεις πρέπει να προβληματίσει τις αρμόδιες αρχές που με τη σειρά τους πρέπει να προβούν σε βήματα για τη μεταρρύθμιση του υφιστάμενου σχεδίου.

Η αρμόδια κυβερνητική αρχή, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, αντιμετωπίζει ένα ακόμη πρόβλημα που επηρεάζει περισσότερο την επάρκεια των σχεδίων σύνταξης. Αυτό είναι η λανθασμένη δήλωση των εισοδημάτων των αυτοτελώς εργαζομένων που έχει ως συνέπεια οι

καταβαλλόμενες σήμερα συντάξεις σε όλους όσους πληρούν τις προϋποθέσεις να είναι στο σύνολο τους λιγότερες κατά 5%⁶ από ότι θα έπρεπε να ήταν. Το γεγονός αυτό δημιουργεί αδικίες σε βάρος των μισθωτών διότι ένα μεγάλο μέρος των εισφορών τους χρησιμοποιείται για επιχορήγηση των παροχών των αυτοτελώς εργαζομένων, αλλά δεν επηρεάζει άμεσα τη βιωσιμότητα και την οικονομική αποτελεσματικότητα των σχεδίων σύνταξης. Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων παρόλο που αναγνωρίζει το πρόβλημα της βιωσιμότητας, και έχει μελετήσει τα πορίσματα της αναλογιστικής ανασκόπησης, δεν έχει ακόμη εφαρμόσει καμία μεταρρύθμιση για αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούνται λόγω των δημογραφικών αλλαγών.

Διάγραμμα 2.10 : Κοινωνικές Παροχές, % ΑΕΠ, 1994-2000



Πηγή : Eurostat and Statistical Abstract, Cyprus 2001.

Οικονομική εξάρτηση

Η γήρανση του πληθυσμού, παρόλα τα προβλήματα που προκαλεί στα σχέδια σύνταξης, δεν ο μόνος παράγοντας που πρέπει να εξετάζεται. Αντίθετα, αυτό που ίσως έχει περισσότερη σημασία, δεν είναι ο λόγος δημογραφικής εξάρτησης των συνταξιούχων ή των ατόμων άνω των 65 χρόνων προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (old age dependency ratio), αλλά ο λόγος οικονομικής εξάρτησης του μη-ενεργού πληθυσμού προς τον ενεργό πληθυσμό (economic

⁶ Υπολογισμοί του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

dependency ratio).⁷ Είναι αυτό το ποσοστό που επηρεάζει τη βιωσιμότητα και επάρκεια των σχεδίων σύνταξης και όχι ο αριθμός των εργαζομένων που αναλογεί σε κάθε συνταξιούχο. Οπότε, όταν οι αρμόδιες αρχές προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τη γήρανση του πληθυσμού και όλα τα άλλα δημογραφικά δεδομένα, αυτό που έχει το σημαντικότερο ρόλο είναι ο αριθμός των εργαζομένων σε σχέση με αυτούς που δεν εργάζονται.⁸

Στην Κύπρο, ο λόγος οικονομικής εξάρτησης τα τελευταία χρόνια, 2001-2003, μειώνεται, όπως φαίνεται στα Διαγράμματα 2.11(α) και (β), και έτσι δεν προκαλεί ιδιαίτερες ανησυχίες αυτή τη στιγμή. Το Διάγραμμα 2.11(α) δείχνει το ποσοστό των ατόμων 15+ ετών που δεν είναι στο εργατικό δυναμικό⁹ προς το εργατικό δυναμικό.

Το Διάγραμμα 2.11(β) δείχνει το ποσοστό των ατόμων 15+ ετών που δεν εργάζεται προς αυτούς που εργάζεται. Τα δύο αυτά ποσοστά μειώθηκαν τα τελευταία τρία χρόνια. Αναμφίβολα, το ποσοστό συνταξιούχων προς τους εργαζόμενους επηρεάζει αρνητικά το ποσοστό μη-ενεργού πληθυσμού προς τον ενεργό πληθυσμό. Αλλά, μειώνοντας τον αριθμό των μη-ενεργά ατόμων θα ελαφρύνει το κόστος που επιφέρει η γήρανση του πληθυσμού περισσότερο από ότι θα ελάφρυνε η μείωση του αριθμού των συνταξιούχων. Αυτό που είναι ένα εύλογο ερώτημα είναι ποιος είναι ο ιδανικός ρυθμός ανάπτυξης της απασχόλησης που αυτός με τη σειρά του θα αυξήσει τον αριθμό του ενεργά οικονομικού πληθυσμού περισσότερο από τον αριθμό του μη-ενεργά πληθυσμού.

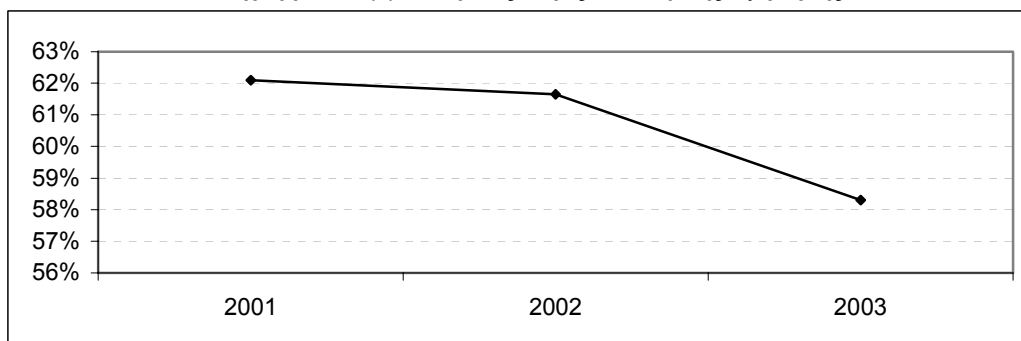
Ο υπολογισμός της οικονομικής εξάρτησης στα δυο προηγούμενα διαγράμματα συμπεριλαμβάνει στο εργατικό δυναμικό και τους ξένους εργάτες. Στο Διάγραμμα 2.12 πιο κάτω, αφαιρούνται οι ξένοι εργάτες από το εργατικό δυναμικό, ακριβώς για να φανεί ποια είναι η επίδραση που είχε η αύξηση του ξένου εργατικού δυναμικού τα τελευταία χρόνια στην Κύπρο και πώς επηρεάζει το λόγο οικονομικής εξάρτησης. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ενώ ο αποτελεσματικός λόγος οικονομικής εξάρτησης είναι μόνο 65% το 2003 συμπεριλαμβανομένου των ξένων εργατών, ο λόγος αυτός αυξάνεται σε ποσοστό 78% όταν εξαιρεθούν οι ξένοι εργάτες από το εργατικό δυναμικό.

⁷ Βλέπε έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2001).

⁸ Άτομα που δεν εργάζονται: άνεργοι και αδρανείς

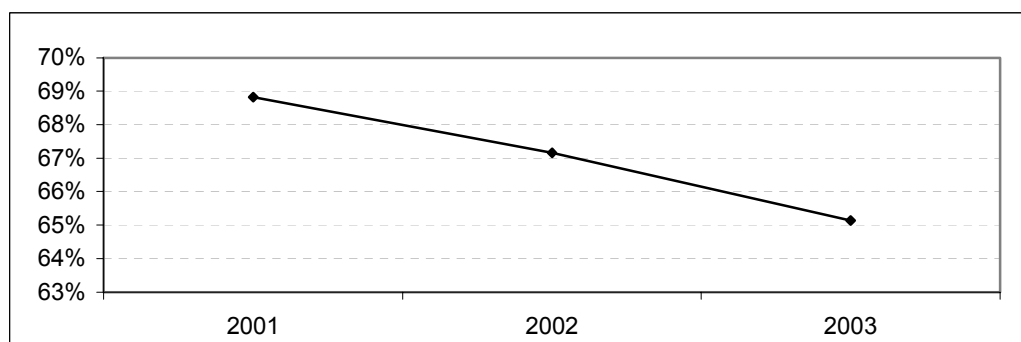
⁹ Πληθυσμός ατόμων 15 ετών και άνω, αφαιρεμένων των ατόμων 15 ετών και άνω που είναι στο εργατικό δυναμικό.

Διάγραμμα 2.11(α): Δυνητικός Λόγος Οικονομικής Εξάρτησης



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2003)

Διάγραμμα 2.11(β): Αποτελεσματικός Λόγος Οικονομικής εξάρτησης



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2003)

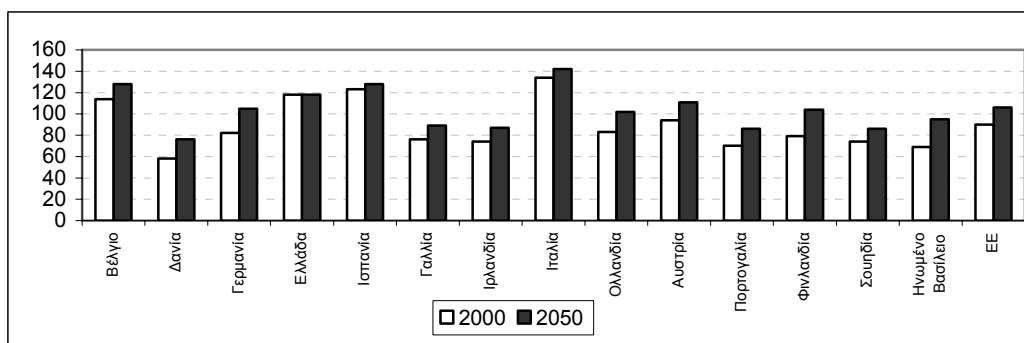
Διάγραμμα 2.12: Αποτελεσματικός Λόγος Οικονομικής Εξάρτησης χωρίς τους ξένους εργάτες



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 2003.

Στο Διάγραμμα 2.13, συγκρίνουμε τον αποτελεσματικό λόγο οικονομικής εξάρτησης στα 15 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κράτη μέλη μέχρι την 1^η Μαΐου 2004), όπως αυτός ήταν το 2000 και πώς θα εξελιχθεί το 2050 βάση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Επιτροπής.

Διάγραμμα 2.13: Αποτελεσματικός Λόγος Οικονομικής Εξάρτησης



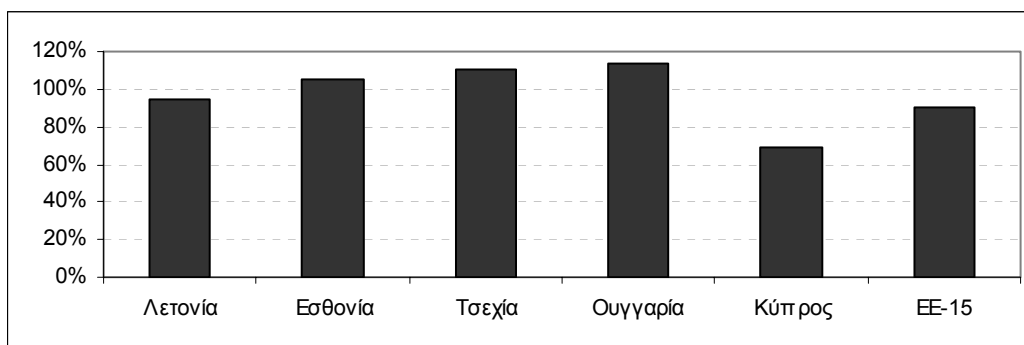
Πηγή: European Commission calculations on the basis of the projections of the EPC working group on ageing population.

Η Ιταλία, η Ισπανία και το Βέλγιο έχουν τον πιο ψηλό αποτελεσματικό λόγο οικονομικής εξάρτησης το 2000, με 134%, 123% και 114% αντίστοιχα. Η Δανία, αντίθετα, έχει το χαμηλότερο με 58%. Ο λόγος αυτός το 2050 προβλέπεται να αυξηθεί το 2050 για όλα τα κράτη μέλη, εκτός της Ελλάδας. Η Ιταλία, Ισπανία και Βέλγιο εξακολουθούν να έχουν το μεγαλύτερο πρόβλημα και το 2050. Οι χώρες, όμως, που θα έχουν τη μεγαλύτερη χειροτέρευση στον αποτελεσματικό λόγο οικονομικής εξάρτησης το 2050 είναι η Γερμανία (από 82% σε 105%), η Φινλανδία (από 79% σε 104%), η Ολλανδία (από 83% σε 102%) και σε μικρότερο βαθμό το Ηνωμένο Βασίλειο (από 69% σε 95%).

Το Διάγραμμα 2.14 πιο κάτω, δείχνει τον αποτελεσματικό λόγο οικονομικής εξάρτησης για μερικές από τις νέες χώρες της ΕΕ, τη Λετονία, Εσθονία, Τσεχία και Ουγγαρία. Για τη Λετονία και την Τσεχία ο λόγος είναι για τη χρονιά 2001, για την Εσθονία για το 2000, ενώ για την Ουγγαρία για το 1998, που ήταν η τελευταία χρονιά για την οποία ο λόγος είναι διαθέσιμος.

Παρόλο που στο Διάγραμμα 2.13 τα στοιχεία για τις άλλες χώρες της ΕΕ είναι για το 2000, οι χρονιές 1998 και 2001 είναι πολύ κοντινές με το 2000 και η σύγκριση που μπορεί να γίνει θα είναι ενδεικτική, εφόσον ο αποτελεσματικός λόγος οικονομικής εξάρτησης δεν είναι κάτι που αλλάζει εύκολα σε μια χώρα από χρόνο σε χρόνο. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η Ουγγαρία είναι η χώρα με το ψηλότερο λόγο, στο 113%, όσο σχεδόν ο λόγος αυτός στο Βέλγιο το 2000, και χαμηλότερος μόνο από την Ιταλία, Ισπανία και Ελλάδα. Οι υπόλοιπες τρεις χώρες έχουν και αυτές ψηλό αποτελεσματικό λόγο οικονομικής εξάρτησης, από τους πιο ψηλούς μετά το Βέλγιο σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη στο Διάγραμμα 2.13.

Διάγραμμα 2.14: Αποτελεσματικός Λόγος Οικονομικής Εξάρτησης



Πηγή: Στατιστικές Υπηρεσίες των χωρών-μελών: Κύπρος 2001, Λετονία 2001, Εσθονία 2000, Τσεχία 2001, Ουγγαρία 2000, ΕΕ-15 2000.

3. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ

Έχουν προταθεί διάφοροι τρόποι αντιμετώπισης των προκλήσεων και προβλημάτων που παρουσιάζουν τα διάφορα σχέδια σύνταξης στη διεθνή βιβλιογραφία. Μέσα σε αυτό το δοκίμιο, θα μελετήσουμε τρόπους σε δύο πλαίσια: (α) στο πλαίσιο των κρατικών σχεδίων σύνταξης, και (β) σε ένα πιο γενικό πλαίσιο όπου, εκτός από το κρατικό, θα μπορούσαν ιδιωτικά σχέδια σύνταξης να λειτουργήσουν. Μέσα στο πρώτο πλαίσιο, υπάρχουν διάφορες μεταρρυθμίσεις που μπορούν να γίνουν για να συμβάλουν στη βιωσιμότητα και επάρκεια. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αναλύονται στην επόμενη ενότητα, Μέρος 3, και στη συνέχεια γίνεται κριτική του κατά πόσον εξυπηρετούν το σκοπό τους και ποιες είναι οι επιπτώσεις τους τόσο στα ίδια τα σχέδια σύνταξης όσο και στην οικονομία. Το δεύτερο πλαίσιο έχει ένα διαφορετικό τρόπο επίλυσης του προβλήματος. Προσπαθεί να αναλύσει το κατά πόσον η ιδιωτικοποίηση των σχεδίων σύνταξης είναι πιο αποτελεσματική από ότι η κρατική παροχή. Αρχίζουμε την ανάλυση των τρόπων αντιμετώπισης των προκλήσεων περιγράφοντας το πρώτο πλαίσιο που αφορά τα κρατικά σχέδια σύνταξης

Πολλές πιθανές λύσεις μπορούν να προταθούν για αποτροπή πιθανού προβλήματος βιωσιμότητας και επάρκειας του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΤΚΑ) της Κύπρου. Η αναλογιστική ανασκόπηση προτείνει μεταρρυθμίσεις που στηρίζονται σε προβλέψεις για τη βιωσιμότητα του ΤΚΑ. Αυτές οι προβλέψεις βασίζονται με τη σειρά τους σε υποθέσεις για τα δημογραφικά και οικονομικά δεδομένα που αφορούν τον πληθυσμό, την οικονομική ανάπτυξη, το εργατικό δυναμικό, εργοδότηση, ασφαλισμένο πληθυσμό, ημερομίσθια/μισθοί, τον αριθμό

ασφαλισμένων και ενεργά εισφορέων, ασφαλιστές αποδοχές και το ποσοστό θνησιμότητας ασφαλισμένων.

Ποιες είναι, όμως, οι επιπτώσεις των μεταρρυθμιστικών μέτρων στην κοινωνική ευημερία, την οικονομική ανάπτυξη και την αγορά εργασίας; Μπορούν να συμβαδίσουν με την κυπριακή οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα; Αυτά τα ερωτήματα πρέπει να απαντηθούν μέσω της οικονομικής θεωρίας.

Στο Μέρος 3.1 που ακολουθεί θα εξηγήσουμε τι εννοούμε με παραμετρική μεταρρύθμιση των υφιστάμενων σχεδίων, στο Μέρος 3.2 θα δούμε τις αναλογιστικές προτάσεις που έχουν προταθεί στην Κύπρο, και, τέλος, στο Μέρος 3.3 θα αναλύσουμε το πώς οι παραμετρικές αλλαγές επηρεάζουν την οικονομία ή αν και πώς η οικονομία ευνοεί την εφαρμογή αυτών των μεταρρυθμίσεων.

3.1 ‘Παραμετρική’ Μεταρρύθμιση στο Διανεμητικό Σύστημα

Ο ορισμός ‘παραμετρική’ μεταρρύθμιση εννοεί ότι το διανεμητικό σύστημα μπορεί να διαφοροποιηθεί με τη μεταβολή οποιασδήποτε από τις παραμέτρους του συστήματος.¹⁰ Η εξίσωση που καθορίζει το ποσοστό εισφοράς όταν το ταμείο βρίσκεται σε ισορροπία είναι η ακόλουθη:

$$\varepsilon = (\Sigma / A) * (\sigma / \mu)$$

ορίζοντας τις παραμέτρους ως εξής:

ε : ποσοστό εισφοράς

Σ : αριθμός συνταξιούχων

A : αριθμός ασφαλισμένων

σ : μέσο ποσό σύνταξης

μ : μέσο ποσό ημερομισθίου ή εισοδήματος

Από την πιο πάνω εξίσωση, είναι φανερό ότι για να μειωθεί το ποσοστό εισφοράς, πρέπει είτε να μειωθεί το μέσο ποσό σύνταξης ή ο αριθμός των

¹⁰ Βλέπε Chand, S. K and Jaeger, A. (1996) *Aging Populations and Public Pension Schemes*, Occasional Paper No. 147, International Monetary Fund, Washington D.C.

συνταξιούχων, είτε να αυξηθεί ο αριθμός των ασφαλισμένων (και σε επέκταση των εργαζομένων) ή το μέσο ποσό ημερομισθίου ή εισοδήματος. Ο αριθμός των συνταξιούχων μπορεί να μειωθεί με την αύξηση της συντάξιμης ηλικίας ή τον περιορισμό των δικαιωμάτων προς τους εξαρτώμενους. Παρόλο, όμως, που αυτή η μεταρρύθμιση δείχνει να μειώνει τον αριθμητή της πιο πάνω εξίσωσης, δεν λαμβάνει υπόψη την αύξηση των άλλων παραμέτρων όπως η αύξηση των συντάξεων ανικανότητας ή ανεργίας που θα προκύψουν αν με την υφιστάμενη συντάξιμη ηλικία η αγορά εργασίας δεν βρίσκεται σε πλήρη απασχόληση¹¹.

Από την άλλη, ο αριθμός των ασφαλισμένων μπορεί να αυξηθεί με μείωση των κινήτρων για πρόωρη αφυπηρέτηση ή άλλων παράθυρων που οδηγούν στη μη-απασχόληση όπως η σύνταξη ανικανότητας. Αυτή η πρόταση φαίνεται να μην ευνοεί τους ανθρώπους με πραγματική, είτε ολική είτε μερική, αναπηρία που χρειάζονται να αφυπηρετήσουν πρόωρα. Οπότε αυτή η μεταρρύθμιση πρέπει να ενισχυθεί με περαιτέρω επεξηγήσεις των διαφόρων όρων όπως μερική ή ολική ανικανότητα.

Ο δεύτερος λόγος της εξίσωσης είναι το ποσοστό αντικατάστασης (replacement rate), δηλαδή το ποσοστό του μέσου μισθού που ένας συνταξιούχος λαμβάνει ως σύνταξη. Για να μειωθεί το ποσοστό αυτό, πρέπει είτε να μειωθούν οι παροχές του σχεδίου, άμεσα ή έμμεσα (μέσω της διαδικασίας ανατίμησης του ποσού σύνταξης), είτε να αυξηθούν τα ημερομίσθια και γενικά το εισόδημα πάνω στο οποίο υπολογίζεται το ποσό εισφοράς στο ταμείο. Στην Κύπρο, το ποσοστό αντικατάστασης τα τελευταία χρόνια είναι αρκετά χαμηλότερο σε σχέση με άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2000 ενώ στις Γαλλία, Γερμανία και Ιταλία το ποσοστό έφτανε το 70%, στην Κύπρο ήταν μόλις 26% χαμηλότερο ακόμα και από το Ηνωμένο Βασίλειο όπου θεωρείται η χώρα με χαμηλές αποδόσεις στις κρατικές παροχές. Οπότε, περαιτέρω μείωση του ποσοστού αυτού στην Κύπρο δεν πρόκειται να είναι αποτελεσματική.

Διάφορα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πριν τη διεύρυνση του 2004, προέβηκαν σε διάφορες παραμετρικές μεταρρυθμίσεις, όπως καταγράφει ο Πίνακας 3.1. Με √ υποδηλώνεται ότι η μια χώρα έχει εφαρμόσει τη συγκεκριμένη παραμετρική μεταρρύθμιση, ενώ με X το αντίθετο. Το (-) και (+) σημαίνει μείωση και αύξηση αντίστοιχα του συγκεκριμένου μεγέθους. Οι πιο δημοφιλείς

¹¹ Αυτό συμβαίνει σε πολλές χώρες που είναι μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ).

μεταρρυθμίσεις που εφαρμόζονται στις πιο πολλές χώρες είναι η αύξηση της συντάξιμης ηλικίας και η μεταβολή του ποσού απολαβών.¹²

Πίνακας 3.1: Παραμετρικές Μεταρρυθμίσεις σε χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χώρα	↑ συντάξιμης ηλικίας	Προώθηση μέτρων για αύξηση προσφοράς εργασίας	Αλλαγή στο ποσό ωφελημάτων	↑ ποσοστού εισφοράς
Αυστρία	X	√	X	X
Βέλγιο	√	√	√(-)	X
Δανία	X	X	X	√
Φινλανδία	√	√	√(-)	√
Γαλλία	X	X	√(-)	X
Γερμανία	√	X	√(-)	√
Ελλάδα	√	√	√(-)	√
Ιρλανδία	X	X	√(-/+)	X
Ιταλία	√	√	√(-)	√
Λουξεμβούργο	X	X	X	X
Ολλανδία		X	X	√
Πορτογαλία	√	X	X	√
Ισπανία	√	X	√(-/+)	X
Σουηδία	X	√	√(-)	√
Ην. Βασίλειο	√	√	√(-)	X

Πηγή: OECD, Ageing Working Papers, AWP 3.4.

Σημείωση: √: υποδηλώνει ότι η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση εφαρμόστηκε στη συγκεκριμένη χώρα
 X: υποδηλώνει ότι η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση δεν εφαρμόστηκε στη συγκεκριμένη Χώρα
 √(-) ή √(+): υποδηλώνει ότι η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση εφαρμόστηκε και αφορούσε μείωση ή αύξηση αντίστοιχα στο ποσό ωφελημάτων

Αυτό που δεν φαίνεται σε αυτόν τον πίνακα είναι η αντίδραση των ατόμων προς αυτές τις μεταρρυθμίσεις, και επομένως πόσο αποτελεσματικές ήταν αυτές οι μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η κάθε χώρα. Σύμφωνα με διάφορες μελέτες που έχουν γίνει¹³, οι πιο αποδεκτές μεταρρυθμίσεις από τους Ιταλούς και τους Γερμανούς είναι το δικαίωμα αποχώρησης από τα κρατικά σχέδια με αναγκαστική ατομική αποταμίευση (Βλέπε Μέρος 4) και η αύξηση της συντάξιμης ηλικίας.

3.2 Αναλογιστικές Προτάσεις/Μεταρρυθμίσεις

Το θέμα της βιωσιμότητας του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων και ικανότητας του να ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις του, παρακολουθείται στενά στα πλαίσια Αναλογιστικών Ανασκοπήσεων που διεξάγονται κάθε τρία χρόνια με

¹² Για πλήρη περιγραφή των παραμετρικών μεταρρυθμίσεων, όχι μόνο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και σε άλλες χώρες, οι αναγνώστες παραπέμπονται στο Παράρτημα 4.

¹³ Boeri, Borsch-Supan and Tabellini (2002b).

βάση διάταξη του Νόμου περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Ο αναλογιστής διορίζεται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για να αναθεωρήσει το σχέδιο, να καθορίσει κατά πόσο τα αποθέματα του ταμείου είναι αναλογιστικά ισοζυγισμένα (και αν ναι για πόσο χρονικό διάστημα) και να προτείνει μεταρρυθμίσεις που μπορούν να γίνουν για να αποτραπούν τυχών αρνητικά επακόλουθα.

Η τελευταία Αναλογιστική Ανασκόπηση έγινε το 2000 και σύμφωνα με αυτή το Ταμείο είναι εύρωστο και οικονομικά βιώσιμο, τόσο στο βασικό όσο και στο συμπληρωματικό μέρος, με το σημερινό ύψος της εισφοράς να διατηρεί την οικονομική του βιωσιμότητα μέχρι το 2020 όπου το σχέδιο φτάνει σε πλήρη ωρίμανση.

Σύμφωνα με τον αναλογιστή, για να μπορέσει το ταμείο να συνεχίσει να ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις του και να διατηρεί το αναλογιστικό ισοζύγιο του μέχρι το 2050 (έτος μέχρι το οποίο γίνεται η πρόβλεψη), η εισφορά στο Ταμείο θα πρέπει να αυξηθεί σταδιακά στο 28% περίπου σε σύγκριση με το 16,6% (για τους μισθωτούς) που είναι σήμερα.

Ο αναλογιστής στην Έκθεση του προβαίνει και σε άλλες εισηγήσεις για τη μακροπρόθεσμη στρατηγική χρηματοδότησης των σχεδίων συντάξεων, οι οποίες είναι οι εξής:

- Σταδιακή κατάργηση του δικαιώματος σε συνταξιοδότηση στο 63^ο έτος και επαναφορά του στο 65^ο έτος.
- Διαφοροποίηση της μεθόδου ετήσιας αναπροσαρμογής των βασικών συντάξεων ώστε το ύψος των συντάξεων να αναπροσαρμόζεται κάθε χρόνο με βάση την αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή, όπως οι συμπληρωματικές συντάξεις αντί με βάση την αύξηση μισθών και εισοδημάτων όπως προνοεί η υφιστάμενη νομοθεσία.
- Καθορισμός κριτηρίων στη νομοθεσία με βάση τα οποία να αυξάνεται το ποσοστό εισφοράς όταν το επίπεδο του αποθεματικού μειώνεται κάτω από ένα ορισμένο όριο.

- Σταδιακή μείωση της Κυβερνητικής εισφοράς (ως τρίτο εισφέρον μέρος) από 4% σε 2% και μετάθεση του βάρους του 2% στα άλλα δύο εισφέροντα μέρη (εργοδότες και ασφαλισμένους).
- Διαφοροποίηση της πολιτικής των επενδύσεων των αποθεματικών του Ταμείου έτσι που μέρος του αποθεματικού να επενδύεται στον ιδιωτικό τομέα για αύξηση της απόδοσης του.

Η τελευταία πρόταση τονίζει ότι σύμφωνα με τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην Κύπρο, προβλέπεται ότι ο ρυθμός απόδοσης των αποθεμάτων του ταμείου θα μειωθεί στο μέλλον αν οι αρμόδιοι συνεχίσουν να επενδύουν αυτά τα αποθέματα σε κυβερνητικά χρεόγραφα και ομόλογα μιας και τα επιτόκια συνεχώς μειώνονται. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός αυτό, το σχέδιο πρέπει να παρέχει την πιθανότητα μέρος των αποθεμάτων του ταμείου να επενδύεται στον ιδιωτικό τομέα. Η νέα αυτή στρατηγική επένδυσης πρέπει να είναι έτσι ώστε τα αποθέματα του ταμείου να είναι αρκετά ώστε να καλύπτουν τις μελλοντικές υποχρεώσεις του ταμείου προς τους εργαζομένους. Αυτή η μετατόπιση πρέπει να γίνει σταδιακά για να αποφευχθούν αρνητικές επιδράσεις στις κυβερνητικές κινήσεις κεφαλαίου και, επίσης, για να υπάρξει χρόνος έτσι ώστε να συσταθεί μια κατάλληλη ομάδα η οποία θα είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου.

Με βάση τις πιο πάνω εισηγήσεις και μεταρρυθμίσεις του αναλογιστή, το ποσοστό εισφοράς του ασφαλισμένου θα κατανέμεται όπως φαίνεται στον Πίνακα 3.2. Η σχέση αποθεματικού/δαπανών είναι η αναλογία του αποθεματικού του κάθε μέρους ως προς τις δαπάνες που θα πρέπει να πληρώνει το ταμείο. Σύμφωνα με τις προτεινόμενες εισηγήσεις το 2050 και τα δύο μέρη θα διατηρούν αποθεματικά που θα ισούνται με τις δαπάνες του χρόνου. Η αναλογία αυτή είναι αρκετά ψηλή σήμερα, ειδικότερα για το συμπληρωματικό μέρος, και ο λόγος γι' αυτό είναι η μη ωρίμανση του μιας και εφαρμόζεται μόνο από το 1980.

Στο μέρος 3.3 γίνεται κριτική ανάλυση των αναλογιστικών και άλλων μεταρρυθμίσεων που εισηγήθηκαν πιο πάνω. Συγκεκριμένα, περιγράφει τις αναδιανεμητικές επιδράσεις των παραμετρικών μεταρρυθμίσεων και, επίσης, πώς η οικονομία επηρεάζει τα σχέδια σύνταξης και αντίστροφα. Σκοπός είναι να προβληματίσει τον αναγνώστη ως προς το κατά πόσο μια αναλογιστικά

ορθολογική παραμετρική μεταρρύθμιση είναι οικονομικά αποτελεσματική και κοινωνικά δίκαιη, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.

Πίνακας 3.2 Ποσοστό εισφοράς με βάση τις προτεινόμενες διαφοροποιήσεις του αναλογιστή

Περίοδος	Ποσοστό εισφοράς			Σχέση αποθεματικού/δαπανών	
	Βασικό μέρος %	Συμπληρωματικό μέρος %	Σύνολο %	Βασικό μέρος	Συμπληρωματικό μέρος
1998-2010	8,6	5,7	14,3	3,8	25,1
2011-2020	8,6	5,7	14,3	3,5	12,9
2021-2030	10,1	5,7	15,8	2,2	5,2
2031-2040	11,5	8,0	19,5	1,1	2,0
2041-2050	13,3	10,3	23,6	1,0	1,0

Πηγή: Αναλογιστική Ανασκόπηση του Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 1997

3.3 Επιπτώσεις των Παραμετρικών Μεταρρυθμίσεων

Οι παραμετρικές προτάσεις που έγιναν από τον αναλογιστή, αν εφαρμοστούν, δεν πρόκειται να αφήσουν ανεπηρέαστη την οικονομία. Οι επιπτώσεις των προτάσεων αυτών επηρεάζουν την αναδιανομή του εισοδήματος και του πλούτου γενικότερα, και την οικονομική ανάπτυξη του κράτους. Αρχίζουμε την ανάλυση μας με την επίδραση στην αναδιανομή του εισοδήματος.

Αναδιανομή εισοδήματος

Σύμφωνα με οποιαδήποτε παραμετρική μεταρρύθμιση η παρούσα αξία των εισφορών κάποιου ασφαλισμένου προς το Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων ισούται με την παρούσα αξία των μελλοντικών υποχρεώσεων του ταμείου προς αυτόν. Η μεταρρύθμιση αυτή προτείνει, επίσης, την άμεση σύνδεση της γενναιοδωρίας του συστήματος (η οποία εκφράζεται ως το ποσοστό αντικατάστασης) με τα διάφορα δημογραφικά δεδομένα όπως η αύξηση του προσδόκιμου ζωής.

Τα θετικά αυτής της μεταρρύθμισης είναι ότι κάθε γενιά καταλήγει να λαμβάνει ότι έχει πράγματι εισφέρει στο σύστημα, δηλαδή υπάρχει κατανομή του εισοδήματος του εργαζομένου κατά τη διάρκεια της ζωής του. Οπότε το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού αντιμετωπίζεται πιο αποτελεσματικά από ότι με την υφιστάμενη διανεμητική βάση όπου η γήρανση του πληθυσμού αναγκάζει τους υφιστάμενους εργαζομένους να συνεισφέρουν περισσότερα από ότι είχαν

συνεισφέρει οι υφιστάμενοι συνταξιούχοι. Επίσης, η άμεση σύνδεση των μελλοντικών απολαβών των σχεδίων με τις εισφορές των ασφαλισμένων τείνουν να δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας ενός εργαζομένου κατά τη διάρκεια της εργατικής του ζωής.

Τέτοιο είδος μεταρρύθμισης, όμως, επηρεάζει την αναδιανομή του εισοδήματος μεταξύ των ατόμων. Οι μέχρι τώρα πρόνοιες των κρατικών σχεδίων σύνταξης ευνοούσαν τις κατηγορίες των χαμηλόμισθων ατόμων λόγω του ότι μέρος των δικών τους ασφαλίσεων χρηματοδοτείτο μέσω των εισφορών των ψηλόμισθων. Οι παραμετρικές μεταρρυθμίσεις που προτείνονται σταματούν την αναδιανομή από τους πλούσιους στους φτωχούς μιας και οι ψηλές εισφορές των πλουσίων χρηματοδοτούν τις ψηλές τους συντάξεις. Αυτό, όμως, έρχεται σε αντίφαση με το στόχο της κοινωνικής δικαιοσύνης και συνοχής.

Οικονομική Ανάπτυξη

Οι μεταρρυθμίσεις που εισηγήθηκαν μέχρι σε αυτό το σημείο δεν αφήνουν ανεπηρέαστη την οικονομία. Όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις είναι αναλογιστικά ορθολογικές αλλά δεν ξέρουμε αν είναι όλες οικονομικά αποτελεσματικές. Εδώ θα εξετάσουμε αυτά τα θέματα και τις μεταρρυθμίσεις μέσα από την οικονομική θεωρία.

Πώς τα σχέδια σύνταξης επηρεάζουν την οικονομία; Τα σχέδια σύνταξης επηρεάζουν δύο σημαντικές πτυχές της οικονομίας. Πρώτον, επηρεάζουν τις επενδύσεις, μέσω της συνολικής αποταμίευσης και, επομένως, της οικονομικής ανάπτυξης. Με τη συμμετοχή ενός ατόμου στα σχέδια σύνταξης, κάποιο μέρος του μισθού του πηγαίνει για τη χρηματοδότηση της σύνταξης κάποιου ασφαλισμένου που έχει φτάσει τη συντάξιμη ηλικία. Μια αύξηση του ποσοστού εισφοράς αυξάνει την αποταμίευση στην οικονομία. Η αποταμίευση είναι επιθυμητή μέχρι του σημείου που δεν εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη της οικονομίας. Επομένως, το ποσοστό εισφοράς δεν πρέπει να επιλέγεται μόνο για τη βιωσιμότητα του ταμείου, αλλά πρέπει να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

Δεύτερον, επηρεάζει την αγορά εργασίας, μέσω των κίνητρων ή αντικινήτρων που δημιουργεί για πρόωρη αφυπηρέτηση. Ένα παράδειγμα είναι η μείωση της προσφοράς εργασίας των ατόμων ηλικίας 50 (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο) και άνω λόγω πρόωρης αφυπηρέτησης που έχει ως συνέπεια τη μείωση των εσόδων του

ταμείου. Στην Κύπρο δεν παρατηρείται ακόμη τάση για μείωση της προσφοράς εργασίας ατόμων άνω των 50 ετών. Αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί στην Κύπρο εάν εφαρμοστεί μια ανεπιθύμητη αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης είναι αύξηση της πρόωρης αφυπηρέτησης¹⁴. Μια ιδιαίτερη περίπτωση είναι αυτή των δημοσίων υπαλλήλων. Μείωση της προσφοράς εργασίας μπορεί να παρατηρηθεί μεταξύ των δημοσίων υπαλλήλων αν αυξηθεί το όριο συνταξιοδότησης. Η λογική εξήγηση του φαινομένου αυτού είναι ότι τώρα άτομα που αφυπηρετούν για παράδειγμα σε ηλικία 60 ετών τείνουν στη συνέχεια να εργάζονται κάπου αλλού για κάποιο χρονικό διάστημα. Αν από την άλλη, αυξηθεί το όριο συνταξιοδότησης τότε τα άτομα αυτά θα αφυπηρετούν κανονικά και δεν θα είναι διατεθειμένα να εργάζονται κάπου αλλού.¹⁵

Μείωση της προσφοράς εργασίας μπορεί να παρατηρηθεί και μετά από μια ανεπιθύμητη αύξηση των εισφορών. Είναι, επομένως, πολύ σημαντικό να μελετηθεί το πώς τα άτομα θα αντιδρούσαν σε μια μεταρρύθμιση τέτοιου είδους, ώστε να αποφευχθούν τέτοιες εξελίξεις που δεν θα εξάλειφαν τον κίνδυνο μελλοντικών κρίσεων. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο μέσω της οικονομικής θεωρίας, και ειδικότερα με τη χρήση οικονομετρικών μοντέλων και μικροοικονομικών στοιχείων.

Επίσης, εξετάζοντας τα σχέδια σύνταξης, παρατηρήσαμε ότι δεν παροτρύνουν τους ασφαλισμένους να αποταμιεύουν γενικά από μόνοι τους. Παρόλο που πάρα πολλοί εργαζόμενοι προτίθενται να αφυπηρετήσουν πρόωρα, δεν αποταμιεύουν αρκετά ώστε να κτίσουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος κατά την αφυπηρέτηση. Τα σχέδια δεν παρέχουν τις προϋποθέσεις εκείνες που να ενθαρρύνουν την κατάλληλη αποταμίευση για σκοπούς συνταξιοδότησης. Όπως βλέπουμε στο Διάγραμμα 3.1, η Κύπρος ήταν ανάμεσα στις χώρες με τις πιο χαμηλές αποταμιεύσεις των νοικοκυριών το 2000, περίπου στο ίδιο επίπεδο με τις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά ψηλότερα από το Ηνωμένο Βασίλειο.

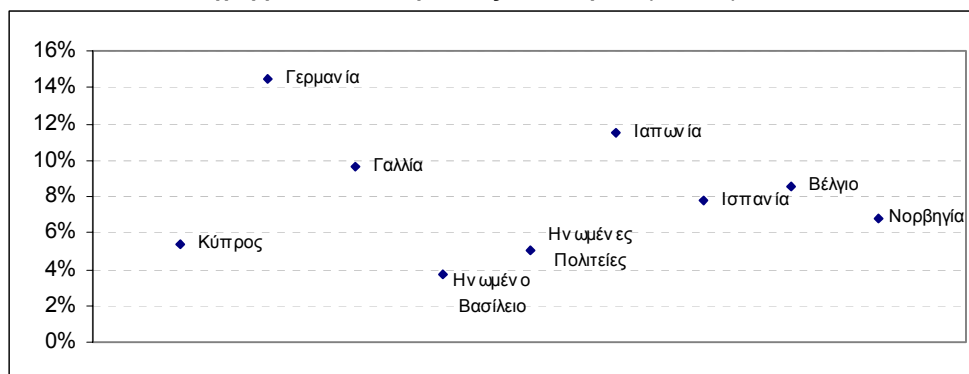
Για να καταλήξει κανείς σε μεταρρυθμίσεις ή λύσεις που θα εξασφαλίζουν την επάρκεια ενός σχεδίου συντάξεων, ή να εφαρμοστούν όλες οι προτάσεις που εισηγήθηκαν στις δύο πιο πάνω υποενότητες, είτε είναι παραμετρικές, είτε μεταρρυθμίσεις που αλλοιώνουν άλλες ιδιότητες του σχεδίου, πρέπει να

¹⁴ Όπως, για παράδειγμα, στη Βρετανία (Blundell and Johnson 1998)

¹⁵ Βλέπε Παράρτημα 3 για διαγραμματική ανάλυση.

μελετήσει εάν αυτές εξασφαλίζουν τη μεγαλύτερη δυνατή οικονομική αποτελεσματικότητα και κοινωνική δικαιοσύνη.

Διάγραμμα 3.1 : Αποταμιεύσεις νοικοκυριών (% ΑΕΠ) το 2000



Πηγή: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (2002) και Statistical Abstract, Cyprus

Ξεφεύγοντας τελείως από το πλαίσιο των κρατικών σχεδίων σύνταξης, θα συνεχίσουμε την αναζήτηση μας για τους πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης των προκλήσεων των σχεδίων με τη μελέτη των ιδιωτικών σχεδίων σύνταξης και το βαθμό κρατικής επέμβασης που χρειάζεται για να έλθει η οικονομία σε Pareto μορφή.

4. ΚΡΑΤΙΚΑ Ή ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

4.1 Ο ρόλος του κράτους

Βάση της θεωρίας της ελεύθερης αγοράς, οι αγορές είναι αποτελεσματικές (efficient) μόνο κάτω από τέσσερις: πλήρης πληροφόρηση (perfect information), ολοκληρωμένες αγορές (complete markets, δηλαδή όταν υπάρχει αγορά για κάθε αγαθό και υπηρεσία που είναι διατεθειμένα τα άτομα να πληρώσουν για να αποκτήσουν), καμιά αποτυχία της αγοράς (market failure) και τέλειος ανταγωνισμός (perfect competition). Μολαταύτα, η ύπαρξη ασυμμετρίας πληροφόρησης στην ελεύθερη αγορά¹⁶ (asymmetry of information) και το πρόβλημα της αδιαφορίας (free-rider problem) υποδηλώνουν ότι υπάρχει σκοπιμότητα για κρατική παρέμβαση στην κοινωνική ασφάλιση για σχεδιασμό

¹⁶ Ασυμμετρία πληροφόρησης: όταν ένα ή και τα δύο μέρη δεν μοιράζονται τον ίδιο βαθμό πληροφόρησης.

ενός οικονομικά αποτελεσματικού αλλά και κοινωνικά δίκαιου συστήματος σύνταξης.

Πολλοί ακαδημαϊκοί υποστηρίζουν ότι το κράτος πρέπει να προσφέρει την κοινωνική ασφάλιση σε όλους και σε όλα τα επίπεδα που οι εργαζόμενοι ή οι ασφαλισμένοι απαιτούν. Μόνο το κράτος, βάσει αυτής της προσέγγισης, είναι σε θέση να προσφέρει κοινωνική ασφάλιση που να είναι οικονομικά αποτελεσματική και κοινωνικά δίκαιη. Αυτό εξυπακούει ότι η κοινωνική ασφάλιση πρέπει να είναι υποχρεωτική για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αυτές. Σύμφωνα με την ίδια θέση, η υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, αποτρέπει τα προβλήματα του ηθικού κινδύνου (*moral hazard*), της δυσμενούς επιλογής (*adverse selection*) και το πρόβλημα της αδιαφορίας (*free-rider problem*), προβλήματα από τα οποία υποφέρει η αγορά ιδιωτικής ασφάλισης και προέρχονται από την απουσία πλήρους πληροφόρησης.

Η αγορά ιδιωτικής ασφάλισης για σκοπούς σύνταξης διαφέρει από την αγορά ασφάλισης ζωής διότι ο ασφαλιστής και ο ασφαλιζόμενος δεν έχουν τα ίδια κίνητρα. Ο ασφαλιστής δεν θα ήθελε τον ασφαλιζόμενο να ζήσει μια μακριά και υγιή ζωή. Στο σημείο που αλλαγές στον τρόπο ζωής μπορούν να επηρεάσουν τη μακροβιότητα βραχυχρόνια και μεσοπρόθεσμα, ο ασφαλιζόμενος μπορεί να αλλάξει τις συνήθειες του και να ζήσει περισσότερο από ότι αρχικά αναμενόταν από τον ασφαλιστή. Τέτοια αλλαγή στη συμπεριφορά μετά την πώληση της ασφάλειας ονομάζεται *ηθικός κίνδυνος*. Επίσης, υγιή άτομα μπορεί να προσπαθήσουν να πετύχουν χαμηλότερα ασφάλιστρα με το δώσουν ψευδή στοιχεία, κυρίως όσον αφορά ανθυγιεινές συνήθειες όπως το κάπνισμα.

Η *δυσμενής επιλογή* εμφανίζεται σε περιπτώσεις όπου ο ασφαλιζόμενος έχει περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τις πιθανότητες επιβίωσης του από ότι ο ασφαλιστής. Αν η ασφαλιστική εταιρεία μπορούσε να ξέρει πόσο πολύ αναμένεται να ζήσει ένας πιθανός πελάτης θα μπορούσε να προσφέρει χαμηλή τιμή σε πελάτες με μικρό προσδόκιμο ζωής και ψηλή σε εκείνους με μεγάλο προσδόκιμο ζωής. Στην πραγματικότητα, όμως, η ασφαλιστικές εταιρείες έχουν πολύ λίγες πληροφορίες για την αναμενόμενη βιωσιμότητα των πελατών τους.

Το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης επηρεάζει το ασφάλιστρο που καλείται ο πελάτης να πληρώσει, και οι ασφαλιστικές εταιρείες θα στηρίζονται στο μέση θνησιμότητα του πληθυσμού για τον καθορισμό του ασφάλιστρου. Είναι

πιθανόν άτομα χαμηλού κινδύνου, δηλαδή με μικρό προσδόκιμο ζωής, να βρίσκουν το ασφάλιστρο ψηλό και να μην συμμετέχουν στην αγορά ασφάλισης για συνταξιοδότηση.

Όσον αφορά το πρόβλημα της αδιαφορίας, η υποχρεωτική ασφάλιση προστατεύει τα άτομα αλλά και την οικονομία από μη συμμετοχή ατόμων στην κοινωνική ασφάλιση. Ας υποθέσουμε λοιπόν ότι κάποιος επιλέγει να μην ασφαλιστεί, εφόσον κανένας δεν τον υποχρεώνει, και μετά χάνει τη δουλειά του. Ας υποθέσουμε επιπλέον ότι αν και δεν έχει καθόλου εισφορές η κοινωνία του προσφέρει επίδομα. Το βάρος τότε πέφτει στον κάθε φορολογούμενο πολίτη. Αν από την άλλη αφηθεί χωρίς βοήθεια τότε αυτό θα επηρεάσει και τα εξαρτώμενα από αυτό άτομα αλλά και την κοινωνία γενικότερα υπό τη μορφή, για παράδειγμα, αυξανόμενου εγκλήματος. Μπορούμε, επίσης, να πούμε, ότι υπάρχει ψυχικό κόστος (σαν εξωτερικότητα) για τους πολίτες μιας κοινωνίας που «αφήνει» τους πολίτες της να πεθαίνουν της πείνας¹⁷.

Επίσης, το κράτος είναι το μόνο που μπορεί να προστατεύσει τα άτομα από απρόβλεπτα γεγονότα, όπως ψηλός πληθωρισμός και ψηλός ρυθμός ανεργίας μετά τη συνταξιοδότηση, λόγω του ότι μπορεί να μεταφέρει το ρίσκο από τη μια γενιά στην άλλη, δηλαδή από τους συνταξιούχους στους εργαζομένους αναγκάζοντας την τελευταία ομάδα να εισφέρει περισσότερα από ότι εισέφερε η πρώτη. Όμως, εάν οι εργαζόμενοι επιμεριστούν εξολοκλήρου το βάρος του απρόβλεπτου γεγονότος χρηματοδοτώντας τις απολαβές των συνταξιούχων, τότε η οικονομία θα διατρέχει σοβαρό κίνδυνο κατάρρευσης μιας και οι εργαζόμενοι θα καταναλώνουν λιγότερα, θα αποταμιεύουν ελάχιστα ή και καθόλου. Αυτό θα έθετε την αξιοπιστία του κράτους σε κίνδυνο έναντι ξένων χωρών και οικονομιών. Σε περίπτωση έλλειψης αξιοπιστίας του κράτους, οι μελλοντικές επιπτώσεις (ψηλότερο επιτόκιο κρατικού δανεισμού, μείωση συναλλαγών κλπ) θα ήταν σοβαρές θέτοντας έτσι ολόκληρη την οικονομία σε κίνδυνο κατάρρευσης.

Αυτό που μπορεί να θεωρηθεί ως ο καταλληλότερος τρόπος χειρισμού των διαφόρων προβλημάτων ενός σχεδίου είναι ένας συνδυασμός κρατικής και ιδιωτικής ασφάλισης. Η παρέμβαση του κράτους θα βοηθήσει στη λύση των προβλημάτων ασύμμετρης πληροφόρησης και αδιαφορίας, και στην προστασία

¹⁷ Nicholas Barr, “The Economics of the Welfare State”, Oxford University Press, 3rd edition.

των ασφαλιζομένων έναντι απρόβλεπτων γεγονότων (πληθωρισμός, ανεργία). Για παράδειγμα, θα μπορούσε μόνο ένα μέρος στα κρατικά σχέδια σύνταξης να είναι υποχρεωτικό το οποίο να εξασφαλίζει τις ελάχιστες ανάγκες για τη βασική επιβίωση των ατόμων. Στην περίπτωση της Κύπρου αυτό θα ήταν το βασικό. Από εκείνο το σημείο και μετά, για εξασφάλιση σύνταξης πέραν του βασικού μέρους, θα μπορούσε να αφηθεί ο ιδιωτικός τομέας να παρέχει σχέδια ασφάλισης. Αυτό έχει δύο πλεονεκτήματα: (α) θα υπάρχει δυνατότητα διαφοροποίησης των σχεδίων ασφάλισης ώστε να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές προτιμήσεις των ασφαλιζομένων (περισσότερο από ότι θα μπορούσε το κράτος να προσφέρει), και (β) θα αποφεύγονται κίνδυνοι κατάρρευσης της οικονομίας, όπως περιγράφηκαν πιο πάνω, διότι θα διαμοιράζεται ο κίνδυνος μεταξύ του κράτους και των ατόμων. Επομένως, αφήνοντας την ελεύθερη αγορά να ενεργήσει από μόνη της, και υποθέτοντας ότι τα άτομα είναι ορθολογικά (rational), το αποτέλεσμα θα είναι οικονομικά αποτελεσματικό αλλά και κοινωνικά δίκαιο.

4.2 Θεωρία της συμπεριφοράς του καταναλωτή

Σύμφωνα με την πιο πάνω προσέγγιση, ο καταναλωτής κατανέμει το εισόδημα του σε κατανάλωση σήμερα (οπότε και αποταμίευση το υπόλοιπο ποσό) και κατανάλωση στο μέλλον που είναι διαφορετικά το ποσό που θα λαμβάνει ως σύνταξη. Στο Διάγραμμα 4.1, το εισόδημα κατανέμεται σε κατανάλωση σήμερα, C1 (δηλαδή το ποσό που ο εργαζόμενος καταναλώνει σήμερα) και σε κατανάλωση μετά, C2 (κατά τη διάρκεια της συνταξιοδότησης). Η κατανομή αυτή είναι αποτέλεσμα του εισοδηματικού περιορισμού που ο κάθε εργαζόμενος έχει. Στο σημείο A, ο εργαζόμενος καταναλώνει περίπου το ίδιο τις δύο περιόδους. Στο σημείο B γίνεται κάτι διαφορετικό, δηλαδή ο εργαζόμενος καταναλώνει περισσότερα τώρα σε βάρος μελλοντικής του κατανάλωσης.

Εάν η αγορά βρίσκεται σε σημείο πάνω από τον εισοδηματικό περιορισμό τότε πρέπει να αυξηθεί η υποχρεωτική συντάξιμη ηλικία (αναλογιστική πρόταση) για να αυξηθεί με τη σειρά του το εισόδημα. Έτσι η αγορά μετακινείται από τη γραμμή B1 στη B2 και διορθώνονται οι στρεβλώσεις που δημιουργούνται.

Στο πιο πάνω παράδειγμα δεν λαμβάνονται υπόψη οι προτιμήσεις του εργαζομένου, οι οποίες θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές μιας και περιγράφουν την πιθανή αντίδραση του σε περίπτωση αλλαγής του Σχεδίου (για παράδειγμα,

η πρόταση πιο πάνω για αύξηση της συντάξιμης ηλικίας). Στο Διάγραμμα 4.2 περιγράφεται ο εισοδηματικός περιορισμός σε σχέση με τις προτιμήσεις του εργαζομένου.

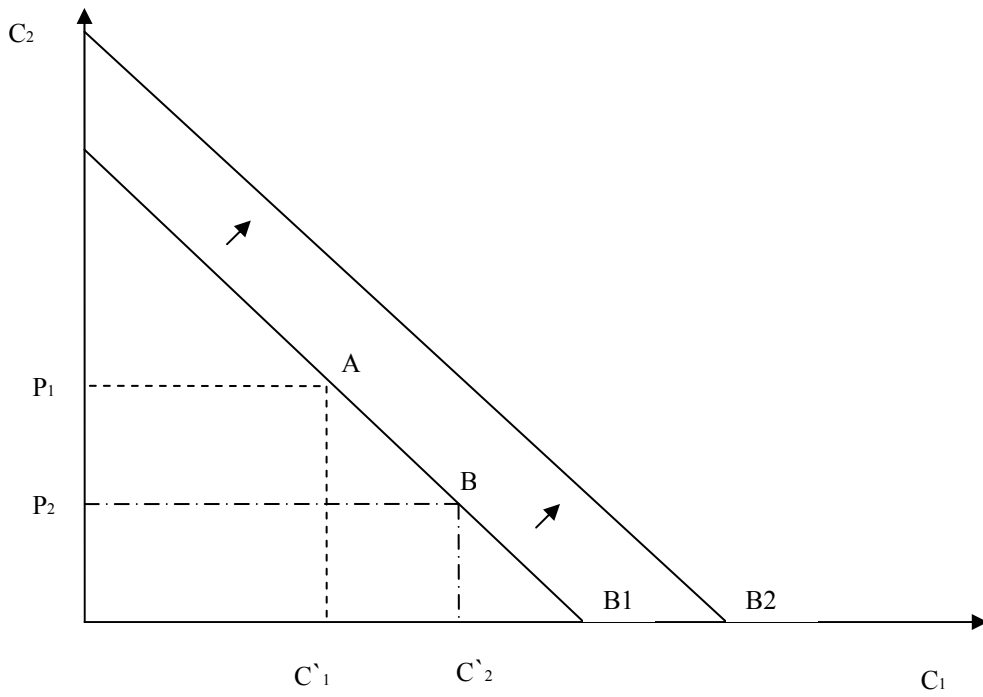
Ανάλογα με τις προτιμήσεις του εργαζομένου, καθορίζεται και η κατανάλωση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Εάν ο εργαζόμενος χαρακτηρίζεται από τις καμπύλες αδιαφορίας¹⁸ I1 και I2, τότε εάν βρίσκεται στο σημείο Δ, θα μετακινηθεί αμέσως στο σημείο Α, όπου η κατανάλωση είναι μεγαλύτερη σήμερα από ότι αργότερα μεγιστοποιώντας έτσι τη χρησιμότητα του.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα κρατικά και ιδιωτικά σχέδια έχουν μειονεκτήματα που μόνο με το συνδυασμό των δύο αυτών συστημάτων μαζί ελαχιστοποιείται το κόστος του ρίσκου. Σε τέτοια περίπτωση, μόνο ένα μέρος της σύνταξης πρέπει να είναι υποχρεωτικό και να παρέχεται εξ' ολοκλήρου από το κράτος ενώ από το σημείο αυτό και μετά, να είναι ευθύνη του κάθε εργαζομένου. Το Διάγραμμα 4.3 περιγράφει τη θέση αυτή καλύτερα.

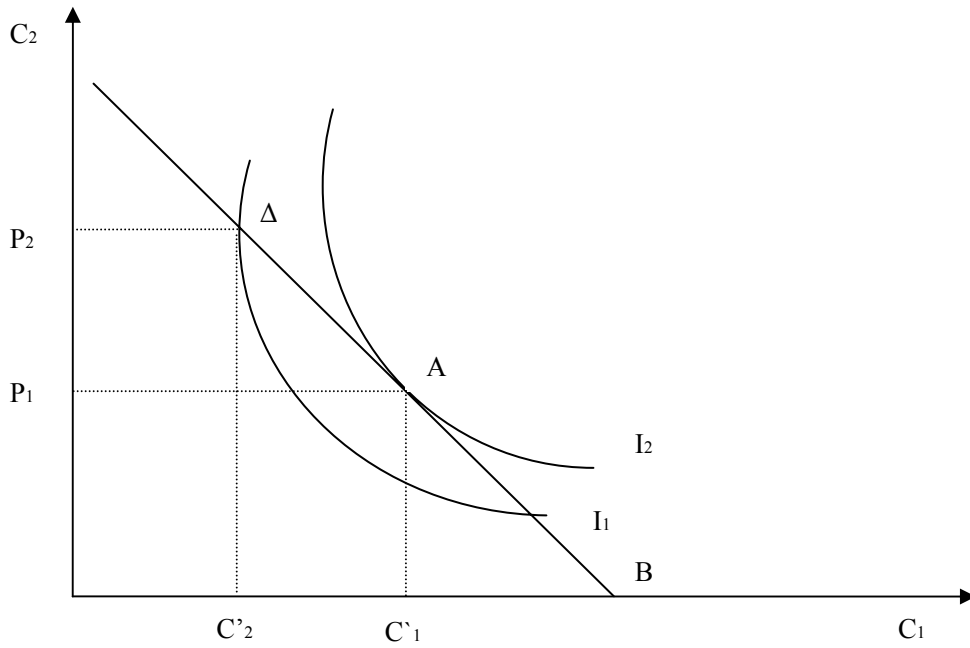
Το σημείο Α, καθορίζει το ελάχιστο ποσό σύνταξης που κάθε άνθρωπος πρέπει να παίρνει. Οπότε, το ύψος εισφοράς είναι η διαφορά μεταξύ των σημείων Ε και CA και η κρατική σύνταξη που κάποιος θα λαμβάνει αν εισφέρει αυτό το ποσό είναι P_{MIN} . Εάν ο εργαζόμενος δεν ικανοποιείται από το ποσό αυτό και θέλει να λαμβάνει περισσότερα κατά τη συνταξιοδότηση του, τότε μπορεί να «αγοράσει» το υπόλοιπο ποσό μέσω κάποιου άλλου κρατικού ή ιδιωτικού σχεδίου ή επενδυτικού σχεδίου ή αποταμίευσης. Οπότε, εάν ο εργαζόμενος έχει καμπύλες αδιαφορίας I1 και I2, θα προτιμήσει το σημείο Β, στο οποίο μεγιστοποιείται η χρησιμότητα του. Σε αυτό το σημείο, το βασικό μέρος παρέχεται από το κράτος μέσω των εισφορών που έκανε (P_{MIN}), και το υπόλοιπο ($P_B - P_{MIN}$) από την επιλογή που διάλεξε για να χρηματοδοτηθεί. Από την άλλη, εάν οι προτιμήσεις του εργαζόμενου χαρακτηρίζονται από την καμπύλη αδιαφορίας I3, τότε θα καταναλώνει λιγότερα σήμερα (C_T) προς όφελος μεγαλύτερου ποσού σύνταξης αργότερα (P_T). Η διαφορά του ποσού σύνταξης από το P_{MIN} στο P_T είναι ευθύνη του εργαζομένου (δηλαδή αναλαμβάνει το κόστος του ρίσκου σε περίπτωση απρόβλεπτου γεγονότος).

¹⁸ Καμπύλη αδιαφορίας: η καμπύλη που περιγράφει όλους τους συνδυασμούς αγαθών μεταξύ των οποίων ο καταναλωτής είναι αδιάφορος να διαλέξει διότι του προσφέρουν όλοι την ίδια χρησιμότητα.

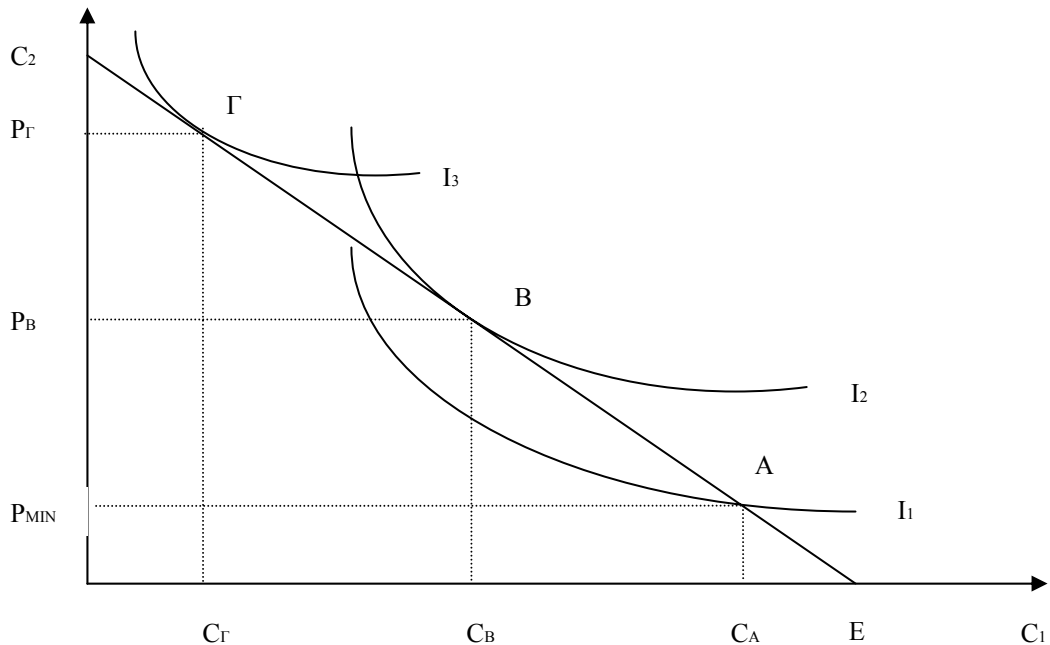
Διάγραμμα 4.1: Κατανάλωση και Εισοδηματικός Περιορισμός



Διάγραμμα 4.2: Εισοδηματικός Περιορισμός και Προτιμήσεις Εργαζομένου

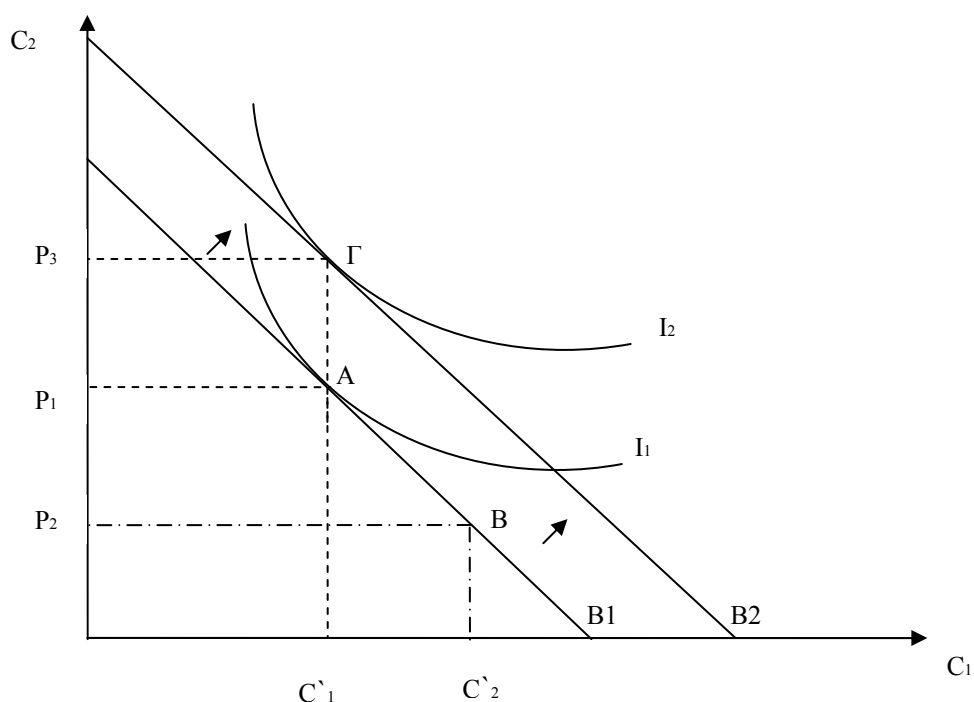


Διάγραμμα 4.3: Εισοδηματικός Περιορισμός, Προτιμήσεις Καταναλωτή και Υποχρεωτικό Κρατικό Σχέδιο



Πώς η αγορά αντιδρά σε μειωμένο ποσό σύνταξης; Όταν στην αγορά ασφάλισης παρουσιάζεται το φαινόμενο του αυξημένου ποσού κατανάλωσης και αυξημένου ποσού σύνταξης (φαινόμενο το οποίο δεν ικανοποιεί τον εισοδηματικό περιορισμό), τότε η ελεύθερη αγορά θα αντιδράσει για να αποκαταστήσει τη στρέβλωση αυτή. Παραπέμποντας τον αναγνώστη στο Διάγραμμα 4.4 πιο κάτω, το πιο πάνω φαινόμενο παρουσιάζεται γραφικά στο σημείο Γ αλλά με εισοδηματικό περιορισμό B1, δηλαδή ο εργαζόμενος καταναλώνει C'1 και καταλήγει να παίρνει σύνταξη P3, ενώ με βάση τους περιορισμούς και τις προτιμήσεις, έπρεπε να παίρνει P1 με την ίδια κατανάλωση (C'1) την πρώτη περίοδο. Οι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς, θα σπρώξουν τον εργαζόμενο να δουλέψει περισσότερο για να μετακινηθεί από τη γραμμή B1 στη B2, και από την καμπύλη αδιαφορίας I1 στην I2. Έτσι η αγορά ασφάλισης επανέρχεται σε ισορροπία και ο εργαζόμενος καταλήγει να καταναλώνει/αποταμιεύει όσα ο ίδιος επιθυμεί.

Διάγραμμα 4.4: Αντίδραση της ελεύθερης αγοράς προς μειωμένο ποσό σύνταξης



4.3 Τρόποι και ύψος διαφοροποίησης της κοινωνικής ασφάλισης

Για να μπορεί ο ασφαλισμένος να συνδυάσει τη βασική υποχρεωτική ασφάλιση με την περαιτέρω εθελοντική κάλυψη των αναγκών του, πρέπει να υπάρχουν σχέδια σύνταξης που να προσφέρουν επιλογές διαφοροποίησης μεταξύ εργασίας, κατανάλωσης και αποταμίευσης ή διαφορετικά να υπάρχει επιλογή για ανακατανομή του εισοδήματος και της εργασίας.

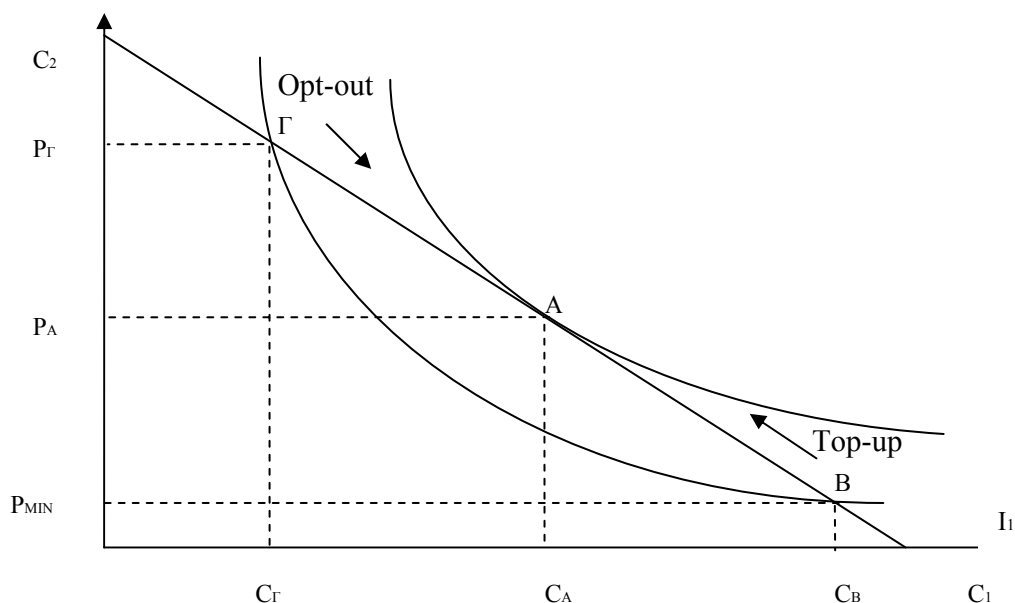
Εφόσον το βασικό μέρος είναι καθαρά κρατικό, επιλογή και διαφοροποίηση υπάρχει μόνο για το εθελοντικό μέρος. Αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχουν επιλογές διαφοροποίησης τόσο στον τρόπο εξασφάλισης των αναγκών όπως διάφορα επενδυτικά πλάνα, ιδιωτικές συντάξεις (βλέπε μέρος 4.4 για πλήρη ανάλυση) ή ακόμα και προσωπικές επενδύσεις με αγορά μετοχών, όσο και στο επίπεδο κάλυψης ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Το κράτος πρέπει να κρατήσει στάση βοηθητική για την εθελοντική ασφάλιση με την εισαγωγή σωστού νομοθετικού πλαισίου που να στηρίζει την ελεύθερη αγορά. Για να μπορέσει η ελεύθερη αγορά να προσφέρει κοινωνική ασφάλιση αποτελεσματικά πρέπει να προσφέρει πρώτα από όλα διαφοροποίηση με τους τρόπους που αναφέρθηκαν. Μόνο με τη διαφοροποίηση θα μπορέσουν όλοι οι μηχανισμοί της αγοράς να

δουλέψουν στο άριστο πιθανό επίπεδο βοηθώντας τόσο την αγορά εργασίας όσο και τη ζήτηση ασφάλισης.

Για να κατανοήσουν οι αναγνώστες την ιδέα της διαφοροποίησης και τις πρόνοιες που πρέπει να παρέχει το σχέδιο για να βοηθήσει την ελεύθερη αγορά να προσφέρει το άριστο ποσό κατανάλωσης τόσο για τώρα όσο και αργότερα, παραθέτουμε το πιο κάτω παράδειγμα. Όπως βλέπουμε στο Διάγραμμα 4.5, το βασικό μέρος που παρέχει το κράτος (μέσω εισφορών των εργαζομένων) αντιστοιχεί στο σημείο Β. Το σχέδιο σύνταξης πρέπει να παρέχει πρόνοιες οι οποίες να επιφέρουν την αγορά ασφάλισης σε Pareto σημείο, σημείο Α. Δύο σενάρια είναι πιθανά κατά τα οποία ο εργαζόμενος καταλήγει σε αυτό. Το πρώτο είναι όταν εργαζόμενος ενώ εισφέρει για το υποχρεωτικό μέρος, θέλει περαιτέρω ανακατανομή του εισοδήματός του που να φτάνει σε σημείο Α. Εάν το σχέδιο προσφέρει ευκαιρίες, τότε ο εργαζόμενος θα μετακινηθεί από το σημείο Β στο Α. Από την άλλη, εάν ο εργαζόμενος αποταμιεύει περισσότερο από ότι προτιμά, δηλαδή βρίσκεται στο σημείο Γ και καμπύλη αδιαφορίας I1, τότε όπως φαίνεται από το διάγραμμα, θα αυξήσει τη χρησιμότητά του με το να μετακινηθεί από το Γ στο Α. Το σχέδιο πρέπει να προσφέρει στον εργαζόμενο ευκαιρίες να αποχωρήσει μερικώς από αυτό για να μπορέσει να μεγιστοποιήσει τη θέση του και η αγορά να ισορροπήσει.

Προσθέτοντας, η εύρεση του *χρυσού κανόνα* που στοχεύει στη μεγιστοποίηση της συνολικής κατανάλωσης κρίνεται αναγκαία για την τεκμηρίωση της ανάγκης για κρατική επέμβαση στην αγορά κοινωνικής ασφάλισης. Ο *χρυσός κανόνας* εισηγείται τη μεγιστοποίηση της κατανάλωσης λαμβάνοντας υπόψη τον περιορισμό ότι η κατανάλωση πρέπει να είναι ίση με το συνολικό προϊόν μείον την αύξηση του κεφαλαίου, και την ύπαρξη διαχρονικής σταθερότητας. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σε μια ανταγωνιστική αγορά κεφαλαίου, ο λόγος κεφαλαίου/εργασίας που αντιστοιχεί στο χρυσό κανόνα και μεγιστοποιεί τη συνολική κατανάλωση επιτυγχάνεται όταν το επιτόκιο είναι ίσο με το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που η αγορά κεφαλαίου δεν λειτουργεί αποτελεσματικά, οπότε η εισαγωγή ενός συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων δυνατό να είναι Pareto αποτελεσματική αν ωθεί τις αποταμιεύσεις πιο κοντά στο επίπεδο που αντιστοιχεί στο *χρυσό κανόνα*.

Διάγραμμα 4.5: Πρόνοιες του Σχεδίου για Αποχώρηση ή περαιτέρω αποταμίευση



Ε

Τα εθελοντικά σχέδια σύνταξης πρέπει να διέπονται από πρόνοιες που να βοηθούν τους εισφορείς να συμπεριφέρονται θετικά ως προς την αποταμίευση και την αγορά εργασίας. Ένα παράδειγμα που το σχέδιο στρεβλώνει την αγορά ασφάλισης είναι οι ευκαιρίες και τα παράθυρα προς πρόωρη αφυπηρέτηση. Η πρόωρη αφυπηρέτηση είναι εν μέρει αποτέλεσμα του ψηλού ύψους εισφοράς. Αν ο εργαζόμενος αποταμιεύει περισσότερο από ότι θα προτιμούσε, καταλήγει να καταναλώνει λιγότερα τώρα. Αυτό τον αναγκάζει να αφυπηρετήσει πρόωρα, αν αυτό του το επιτρέπει το σχέδιο, για να καταναλώσει τότε αυτά που δεν μπόρεσε όταν εργαζόταν και να αντικαταστήσει την αποταμίευση με ανάπαυση (leisure) που τον ευχαριστεί περισσότερο. Από την άλλη, ένα παράδειγμα που το σχέδιο βοηθά την ελεύθερη αγορά είναι η κρατική ασφάλιση για αντιμετώπιση της μωπικής συμπεριφοράς (αδυναμία πρόβλεψης του πληθωρισμού στο απώτερο μέλλον). Στην περίπτωση αυτή το κράτος αναλαμβάνει το κόστος της αδυναμίας της ελεύθερης αγοράς να προβλέψει σωστά τον πληθωρισμό με το να δίνει επιδόματα στα άτομα που όταν εργάζονταν είχαν υποεκτιμήσει τον πληθωρισμό που θα ίσχυε μετά την αφυπηρέτησή τους¹⁹.

¹⁹ Μονάδα Οικονομικών Ερευνών (2004). «Προχωρημένα Δημόσια Οικονομικά».

Σε όλες τις θεωρίες και απόψεις που αναπτύχθηκαν πιο πάνω, το θέμα του άριστου ύψους αποταμίευσης από πλευράς εργαζομένου παραμένει άλυτο και περίπλοκο. Ο λόγος γι αυτό είναι ότι οι προτιμήσεις των ασφαλισμένων μπορεί να είναι αντιφατικές με τις απαιτήσεις της οικονομίας. Οι δύο αυτοί παράμετροι (προτιμήσεις ασφαλισμένων και απαιτήσεις της οικονομίας) είναι εκτεθειμένοι στο ίδιο είδος ρίσκου. Παρόλα αυτά, το άριστο ύψος αποταμίευσης για ένα ασφαλισμένο δεν σημαίνει ότι είναι συμβατό με την οικονομική ανάπτυξη του κράτους.

Στη συνέχεια ακολουθεί περιγραφή και ανάλυση της μερικής ιδιωτικοποίησης, ενός μοντέλου που μπορεί να συνδυάσει τόσο το κρατικό υποχρεωτικό βασικό μέρος κοινωνικής ασφάλισης όσο και την εθελοντική ασφάλιση που προσφέρει η ελεύθερη αγορά.

4.4 Δομικές Μεταρρυθμίσεις: Μερική ιδιωτικοποίηση των σχεδίων σύνταξης

Το άλλο είδος των μεταρρυθμίσεων πέραν των παραμετρικών μεταρρυθμίσεων είναι οι δομικές μεταρρυθμίσεις. Αυτές προτείνουν την πλήρη ή μερική μεταπήδηση του σχεδίου, από διανεμητικό σε κεφαλαιοποίηση ή μερική μεταπήδηση σε μερική κεφαλαιοποίηση²⁰. Η πιο αποδεκτή, γενικά, πρόταση για μεταρρύθμιση των σχεδίων είναι η μετατροπή τους σταδιακά κάπου στη μέση του διανεμητικού και της πλήρους κεφαλαιοποίησης που ονομάζεται μερική ιδιωτικοποίηση. Η μεταρρύθμιση αυτή, όπως έχει ήδη αναφερθεί, προσφέρει διάφορες εναλλακτικές μεθόδους εφαρμογής.²¹ Οι μέθοδοι αυτοί μπορεί να έχουν την ακόλουθη μορφή: την εθελοντική συμμετοχή στο σχέδιο των σημερινών και μελλοντικών εργαζομένων που βασίζεται στην κεφαλαιοποίηση, την υποχρεωτική συμμετοχή των νέων εργαζομένων, την υποχρεωτική συμμετοχή των νέων και νεαρών σε ηλικία εργαζομένων και τέλος την υποχρεωτική συμμετοχή όλων των εργαζομένων. Παραδείγματα χωρών που έχουν προχωρήσει σε αυτές τις μεταρρυθμίσεις είναι η Σουηδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία και η Ιρλανδία. Πλήρη περιγραφή αυτών των μεταρρυθμίσεων παρατίθεται στο Παράρτημα 5.

²⁰ Στο Παράρτημα 2 συζητούνται γενικά οι διαφορές μεταξύ των δυο συστημάτων.

²¹ Disney, Richard, Palacios, R. and Whitehouse, E. (1999).

Το πιο σημαντικό πλεονέκτημα αυτής της μεταρρύθμισης είναι ότι μειώνει ή κατανέμεται το κόστος της μετατροπής (από το διανεμητικό σύστημα στην κεφαλαιοποίηση) ανάμεσα σε αυτούς που διεκδικούν αυτό το δικαίωμα. Το πιο κάτω παράδειγμα θα εξηγήσει με πιο απλά λόγια το πλεονέκτημα αυτό. Εάν για παράδειγμα μόνο οι νέοι εργαζόμενοι δικαιούνται ή υποχρεώνονται να συμμετάσχουν στο νέο σύστημα που βασίζεται στην κεφαλαιοποίηση, τότε κατά τη συντάξιμη τους ηλικία θα πάρουν ένα λογικό ποσό σύνταξης το οποίο θα ισούται με τις εισφορές τους ανατιμημένες με το συνεχές ανατοκισμένο ποσοστό απόδοσης. Από την άλλη, οι εισφορές που θα λάμβαναν από το υφιστάμενο σχέδιο (στο οποίο οι υφιστάμενοι εργαζόμενοι συμμετέχουν) είναι σχετικά ελάχιστες και μηδενίζονται με την πάροδο του χρόνου μιας και τα εισοδήματα και οι μισθοί που παίρνουν στο χώρο εργασίας συνεχώς αυξάνονται. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί εδώ είναι ότι υπάρχει θετικός συσχετισμός μεταξύ της ηλικίας (και πιο γενικά τα χρόνια υπηρεσίας) και των απολαβών που κάποιος χάνει όταν αλλάξει από το ένα σύστημα στο άλλο. Με πιο απλά λόγια, εάν κάποιος έχει κάποιο σεβαστό αριθμό χρόνων προϋπηρεσίας κατά τον οποίο συνεισέφερε στο υφιστάμενο διανεμητικό σύστημα και αποφασίσει να μεταπηδήσει στο νέο σύστημα κεφαλαιοποίησης τότε οι απολαβές που χάνει από το υφιστάμενο σχέδιο είναι σημαντικές. Οπότε το σύστημα αυτό θα είναι ελκυστικό σε νέους στο χώρο εργασίας εργαζόμενους οι οποίοι δεν καταλήγουν να «χάνουν» σημαντικά ποσά απολαβών από το υφιστάμενο διανεμητικό σύστημα.

Το πρόβλημα που προκύπτει από αυτή τη μεταρρύθμιση, και ειδικότερα στην περίπτωση που η συμμετοχή στο νέο σχέδιο το οποίο βασίζεται στην κεφαλαιοποίηση είναι εθελοντική, είναι ότι μπορεί να δημιουργηθεί σημαντική διαφορά ανάμεσα σε αυτούς που θα λαμβάνουν σύνταξη από το υφιστάμενο διανεμητικό σύστημα και αυτούς που θα παίρνουν σύνταξη από το σχέδιο κεφαλαιοποίησης, δημιουργώντας έτσι ανισότητα μεταξύ των γενεών. Ας περιγράψουμε ένα πιθανό σενάριο που μπορεί να συμβεί μετά την εφαρμογή αυτής της μεταρρύθμισης. Αν υποθέσουμε ότι η συμμετοχή σε ένα τέτοιο ταμείο είναι εθελοντική, τότε είναι πιθανόν πολλοί υψηλόμισθοι εργαζόμενοι να προτιμήσουν να αποχωρήσουν από το υφιστάμενο κρατικό σχέδιο για να συμμετάσχουν στο νέο σχέδιο το οποίο είναι καταλληλότερο κατά τη γνώμη τους. Από την άλλη, όλοι οι χαμηλόμισθοι εργαζόμενοι θα προτιμήσουν να μείνουν στο υφιστάμενο σχέδιο, ειδικότερα σε αυτό που προσφέρει εγγυημένο ελάχιστο ποσό

σύνταξης. Αυτό το φαινόμενο, όμως, δημιουργεί το φαινόμενο της δυσμενούς επιλογής (adverse selection) από πλευράς εργαζομένων και, επίσης, περιορίζει το υφιστάμενο διανεμητικό ταμείο του κράτους. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, πολύς κόσμος παρερμήνευσε τη δομή του νέου σχεδίου και παρασυρόμενος από τις αυξημένες επιλογές που πίστευαν ότι μπορεί να πάρουν, έκαναν λάθος κινήσεις στην επιλογή του πιο κατάλληλου σχεδίου για αυτούς.²²

Άλλοι κίνδυνοι που μπορεί να εμφανιστούν κατά τη μεταπήδηση από το διανεμητικό σύστημα στη μερική ιδιωτικοποίηση είναι η έλλειψη συλλογικότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των ασφαλισμένων. Με το υφιστάμενο σχέδιο, οι ασφαλισμένοι παρέχουν έσοδα στο ταμείο τα οποία χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση των υφιστάμενων συντάξεων. Όταν, όμως, το σχέδιο βασίζεται σε κεφαλαιοποίηση, τότε οι συνταξιούχοι θα πάρουν μόνο ότι είχαν συνεισφέρει στο ταμείο κατά την εργάσιμή τους ζωή. Αυτό το ποσό, όμως, μπορεί να μην είναι επαρκές. Το κράτος πρέπει να υιοθετήσει ένα νομοθετικό πλαίσιο για να μπορέσει το σύστημα της κεφαλαιοποίησης να σταθεί στο υπόλοιπο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο. Επομένως, πρώτη κίνηση για τη μεταπήδηση από το ένα σχέδιο στο άλλο, είναι η νομοθέτηση του σχεδίου κεφαλαιοποίησης και μετά η εφαρμογή του. Επίσης, κρίνεται αναγκαίος ο διαχωρισμός των εσόδων του ταμείου κατά κατηγορία για να μπορεί στη συνέχεια να γίνει διαφοροποίηση των κοινωνικών κινδύνων για τους οποίους ο κάθε ασφαλιζόμενος ασφαρίζεται, ελαχιστοποιώντας έτσι την ασυμμετρία της πληροφόρησης.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι τα ιδιωτικά σχέδια σύνταξης, όσα θετικά μπορεί να έχουν στη θεωρία, στην πράξη η λειτουργικότητα τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο υγιής είναι η κεφαλαιαγορά σε μια χώρα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, η επιτυχία που έχουν σήμερα τα ιδιωτικά σχέδια σύνταξης οφείλεται και στην εμπιστοσύνη που έχει το κοινό στη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς. Οι κίνδυνοι από την εφαρμογή ιδιωτικών σχεδίων σύνταξης σε μια χώρα όπου η κεφαλαιαγορά δεν λειτουργεί σωστά είναι μεγαλύτεροι από τα οφέλη που μπορεί να επιφέρει. Εάν η κεφαλαιαγορά είναι προβληματική, και αν το κοινό δεν έχει εμπιστοσύνη σε αυτήν, ίσως είναι καλύτερα το κράτος να προσφέρει εξ' ολοκλήρου κοινωνική ασφάλιση, προσπαθώντας, όμως, να έχει στοιχεία που θα είχαν τα ιδιωτικά σχέδια σύνταξης, π.χ. να προσφέρει διαφοροποίηση εισφορών ανάλογα με τις προτιμήσεις του ατόμου.

²² Disney, Palacios and Whitehouse (1999).

Επίσης, τα ιδιωτικά σχέδια σύνταξης είναι συχνά τόσο περίπλοκα που χωρίς κατάλληλη ενημέρωση δεν είναι εύκολο για τα άτομα να «αγοράζουν» το σχέδιο που είναι κατάλληλο για την περίπτωση τους, αλλά δεν είναι ούτε σε θέση να καταλάβουν ή να αποτρέψουν τους κινδύνους που εμπερικλείει. Η κρατική παρέμβαση είναι απαραίτητη υπό τη μορφή ελέγχων και ρυθμίσεων της αγοράς, και ίσως υπό τη μορφή επιδότησης.

Από την άλλη, όμως, λόγω του ότι η κρατική ασφάλιση που παρέχει το κράτος είναι χαμηλή (χαμηλό ποσό αντικατάστασης), τα ιδιωτικά σχέδια σύνταξης θα παρέχουν τη δυνατότητα εξασφάλισης ψηλότερου επιπέδου εισοδήματος κατά τη συνταξιοδότηση.

5. ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Με την πρόσφατη ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κρίνεται αναγκαίο να εξετάσουμε την κοινωνική ασφάλιση που προσφέρεται στην Κύπρο, όχι μόνο στο κυπριακό οικονομικό πλαίσιο, αλλά, επίσης, και σε συνάρτηση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις μεθόδους εργασίας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των συντάξεων.

Όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθορίζουν τις εθνικές συνταξιοδοτικές πολιτικές τους όπως οι εκάστοτε κυβερνήσεις κρίνουν καλύτερα με βάση τα δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα της εποχής. Ένα καλό παράδειγμα είναι η σύγκριση δύο κρατών μελών, όπως η Ολλανδία και το Βέλγιο. Στην Ολλανδία ο πρώτος πυλώνας (δηλαδή το πρώτο επίπεδο κοινωνικής ασφάλισης) προσφέρει πάγιο ομοιόμορφο ποσό κοινωνικής κάλυψης σε όλους τους ασφαλισμένους ανεξάρτητα από το εισόδημα του καθενός. Στην άλλη, όμως, πλευρά βρίσκεται το Βέλγιο που ο πρώτος πυλώνας προσφέρει σύνταξη μόνο με βάση το εισόδημα του καθενός. Αυτό δείχνει τη διαφορά της πολιτικής της κάθε χώρας η οποία πολιτική αναμφίβολα είναι δύσκολο πολύ να αλλάξει. Παρόλα αυτά, όλες οι χώρες αναγνωρίζουν την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις στα σχέδια κοινωνικών ασφαλίσεων για να αντιμετωπίσουν κυρίως τις δημογραφικές εξελίξεις, όπως η γήρανση του πληθυσμού, το οποίο πρόβλημα είναι παγκόσμιο παρά τοπικό ή εθνικό. Οι δημογραφικές εξελίξεις άρχισαν ήδη να δημιουργούν σημαντική πίεση στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας και συγκεκριμένα στις συντάξεις, στην υγειονομική περίθαλψη και στη φροντίδα των ηλικιωμένων.

Ο Πίνακας 5.1 δείχνει ότι οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2000 και 2050 σε όλες τις χώρες που ήταν κράτη μέλη το 2001, συνολικά θα αυξηθούν. Ο πίνακας δείχνει, επίσης, ότι ο πληθυσμός γηράσκει και οι συντάξεις προς τους συνταξιούχους συνεχώς μειώνονται.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ζήτησε την εφαρμογή της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στον τομέα της συνταξιοδοτικής πολιτικής με βάση από κοινού εργασίες της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας και της Επιτροπής Οικονομικής Πολιτικής. Επίσης, συμφωνήθηκε ότι οι ολοκληρωμένες στρατηγικές των κρατών μελών για την αντιμετώπιση των οικονομικών και δημοσιονομικών προκλήσεων, που δημιουργεί η γήρανση του πληθυσμού, πρέπει να παρουσιάζονται σε συνδυασμό με τα προγράμματα σταθερότητας και σύγκλισης και να εξετάζονται στο πλαίσιο της πολυμερούς εποπτείας. Αξιοσημείωτο, επίσης, σε αυτό το σημείο είναι ότι κάθε μεταρρύθμιση και σχέδιο, γενικά, των κοινωνικών ασφαλίσεων, πρέπει να εφαρμόζεται σε ένα αξιόπιστο πλαίσιο από οικονομικής και πολιτικής πλευράς για να μπορέσει να είναι οικονομικά και κοινωνικά αποτελεσματική και αποτελεσματικό αντίστοιχα.

Πίνακας 5.1: Προβλέψεις για τις δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2050

Χώρα	Αναλογία προσώπων ηλικίας 55+ ως % του πληθυσμού ηλικίας 15-64	Αναλογία πληθυσμού ηλικίας 15-64 ως % του οικονομικά ενεργού πληθυσμού	Αναλογία αριθμού των δικαιούχων ως % του ΑΕΠ ανα εργαζόμενο	Αναλογία της μέσης σύνταξης ως % του ΑΕΠ ανά εργαζόμενο	Σύνολο
Βέλγιο	5,2	-0,9	0,9	-2,0	3,3
Δανία	4,1	-0,2	0,5	-1,7	2,7
Γερμανία	6,2	-0,7	2,0	-2,7	4,8
Ελλάδα	9,9	-3,6	1,4	4,0	11,7
Ισπανία	8,2	-2,4	2,0	-0,3	7,5
Γαλλία	7,7	-0,9	0,7	-3,6	3,9
Ιρλανδία	4,5	-0,9	1,4	-0,7	4,3
Ιταλία	9,5	-3,1	-1,4	-4,9	0,2
Λουξεμβούργο	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Ολλανδία	5,4	-0,6	0,5	0,2	5,5
Αυστρία	10,5	-2,2	-3,0	-2,9	2,4
Πορτογαλία	6,7	-1,1	-2,4	0,1	3,3
Φινλανδία	6,6	-0,1	-1,3	-0,1	5,0
Σουηδία	3,9	-0,5	0,8	-2,6	1,7
Ην. Βασίλειο	2,4	0,0	-0,1	-3,4	-1,0
ΕΕ15	6,4	-1,1	0,6	-2,8	3,1

Πηγή: Ευρωπαϊκή Οικονομική Επιτροπή (2001)

Ένα άλλο σημείο που παρατηρούμε στις χώρες-μέλη της Ε.Ε. είναι ότι έχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους τόσο στη δομή του σχεδίου όσο και στη διαχείριση και στρατηγική του ταμείου κοινωνικών ασφαλίσεων. Ένα απλό παράδειγμα είναι η διαφοροποίηση στη στρατηγική επένδυσης του αποθεματικού του ταμείου των διαφόρων χωρών, η διαφοροποίηση των αποδοχών και ωφελημάτων και πολλά άλλα.

Με πλήρη σεβασμό της αρχής της επικουρικότητας και των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών για τον καθορισμό εθνικών συνταξιοδοτικών πολιτικών, το Συμβούλιο πρότεινε στη Λισαβόνα την ανοικτή μέθοδο συντονισμού στον τομέα των συντάξεων, η οποία βοήθησε τα κράτη μέλη να αναπτύξουν σταδιακά τις δικές τους πολιτικές με σκοπό να διαφυλαχθεί η επάρκεια των συντάξεων, διατηρώντας ταυτόχρονα την οικονομική τους βιωσιμότητα και αντιμετωπίζοντας την πρόκληση των μεταβαλλόμενων κοινωνικών αναγκών. Για το σκοπό αυτό τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα στηρίζουν τους γενικούς κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους, συμπεριλαμβανομένης της μεγαλύτερης κοινωνικής συνοχής και των ενσωματωμένων αγορών εργασίας και κεφαλαίων.

Οι γενικοί κοινοί στόχοι και μέθοδοι εργασίας όπως ορίστηκαν στη συνάντηση της Λισαβόνας είναι :

1. Επάρκεια των συντάξεων

Τα κράτη μέλη πρέπει να διαφυλάξουν την ικανότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων να εκπληρώνουν τους κοινωνικούς τους στόχους. Για το σκοπό αυτό και με βάση τις ιδιαίτερες εθνικές συνθήκες, θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν απειλούνται από τη φτώχεια και ότι το βιοτικό τους επίπεδο είναι αξιοπρεπές, να παρέχουν πρόσβαση σε όλους σε κατάλληλες συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις και να προωθούν την αλληλεγγύη εντός και μεταξύ των γενεών.

2. Η οικονομική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων

Τα κράτη μέλη πρέπει να ακολουθήσουν μια πολύπλευρη στρατηγική ώστε να θέσουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα σε γερές βάσεις, συμπεριλαμβάνοντας ένα κατάλληλο συνδυασμό πολιτικών με στόχο να επιτύχουν υψηλό επίπεδο απασχόλησης μέσω ολοκληρωμένων μεταρρυθμίσεων της αγοράς εργασίας και

να εξασφαλίσουν ότι παράλληλα με τις πολιτικές της αγοράς εργασίας και με τις οικονομικές πολιτικές, όλοι οι σχετικοί κλάδοι της κοινωνικής προστασίας προσφέρουν αποτελεσματικά κίνητρα για τη συμμετοχή των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας.

3. Ο εκσυγχρονισμός των συνταξιοδοτικών συστημάτων ως ανταπόκριση στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της οικονομίας, της κοινωνίας και των ατόμων.

Κάθε κράτος μέλος πρέπει να εξασφαλίσει ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα είναι συμβατά με τις απαιτήσεις της ευελιξίας και της ασφάλειας στην αγορά εργασίας. Επίσης να αυξήσει τη διαφάνεια και τη δυνατότητα προσαρμογής των συνταξιοδοτικών συστημάτων στις μεταβαλλόμενες συνθήκες έτσι ώστε οι πολίτες να εξακολουθούν να τα εμπιστεύονται.

6.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Για να μπορέσουμε να εξετάσουμε την καταλληλότητα των μεταρρυθμίσεων που έχουν περιγραφεί στις προηγούμενες ενότητες πρέπει πρώτα να αριθμίσουμε τους στόχους πάνω στους οποίους τα σχέδια σύνταξης βασίζονται, ή τουλάχιστον πρέπει από τώρα και στο εξής να βασίζονται, στις ανάγκες του ενεργού οικονομικά πληθυσμού και γενικότερα της οικονομίας. Στη συνέχεια αυτής της ενότητας θα θέσουμε τα ερωτήματα που θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στη συνέχεια της έρευνας.

Στόχοι των σχεδίων σύνταξης

Πέραν των στόχων που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο έθεσαν στη Λισαβόνα, η μελέτη αυτή θα λάβει υπόψη δύο ακόμη σημαντικούς στόχους που τα Σχέδια Σύνταξης πρέπει να έχουν, και οι οποίοι είναι:

- Τα σχέδια σύνταξης πρέπει να είναι συμβατά με τη συμπεριφορά του ατόμου.

Όπως διατυπώσαμε και αναλύσαμε στο Μέρος 4, πέραν των εισοδηματικών περιορισμών, οι προτιμήσεις του ατόμου είναι σημαντικές για να καθοριστεί το ιδανικό ποσό εισφοράς που αυτός είναι διαθετημένος να εισφέρει. Εάν ο ασφαλισμένος καταλήγει να εισφέρει περισσότερα ή λιγότερα από ότι πραγματικά θέλει, τότε θα υπάρξει διαφοροποίηση της συμπεριφοράς του. Η διαφοροποίηση αυτή της συμπεριφοράς του ατόμου θα επηρεάσει δύο

σημαντικές πτυχές της οικονομίας: την προσφορά εργασίας και την αποταμίευση. Ο ασφαλισμένος θα εργαστεί όσον χρειάζεται για να εισφέρει όσον θέλει. Από την άλλη, θα αποταμιεύσει από μόνος του όσα κρίνει ότι θα καλύψουν τη διαφορά μεταξύ της κρατικής σύνταξης και του ποσού που θέλει να λαμβάνει όταν αφυπηρητήσει.

- Τα σχέδια σύνταξης να ενισχύουν τους γενικούς στόχους της οικονομίας και να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη.

Όπως έχει αναφερθεί στην προηγούμενη παράγραφο, τα σχέδια σύνταξης έχουν και οικονομική πτυχή και όχι μόνο λογιστική η οποία είναι το κύριο σημείο έρευνας των σχεδίων σύνταξης μέχρι τώρα. Αυτή η μελέτη θα επικεντρωθεί περισσότερο στην επίδραση των σχεδίων σύνταξης πάνω στην οικονομία. Η κρατική παρέμβαση στην οικονομία σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση κρίνεται αναγκαία μιας και πολύς κόσμος δεν αποταμιεύει αρκετά για τη συντάξιμη του ζωή. Το κράτος κρίνεται ως το πιο κατάλληλο όργανο για να προσφέρει κοινωνική ασφάλιση σε όλους, μιας και οι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς δεν μπορούν να δώσουν απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα γύρω από τα σχέδια σύνταξης.

Επίσης, πολύς κόσμος σκέφτεται μόνο την τωρινή κατανάλωση και χρησιμότητα της κατανάλωσης, και έτσι δεν μένουν εισοδήματα αρκετά για κατανάλωση κατά την περίοδο της αφυπηρέτησης τους. Από την άλλη, όμως, αυτή η κρατική παρέμβαση δεν πρέπει να επηρεάζει τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς σε περίπτωση που αυτή μπορεί να προσφέρει την πιο αποτελεσματική κοινωνική ασφάλιση, ή αν αυτό είναι αναπόφευκτο τότε πρέπει να γίνεται με τρόπο που να προκαλεί τις λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία γενικότερα. Αυτό εξυπακούει ότι η δομή των σχεδίων σύνταξης πρέπει να είναι εφαρμόσιμη στα οικονομικά και κοινωνικά πλαίσια του τόπου. Ένα παράδειγμα είναι το σχέδιο να είναι έτσι ώστε να μην παροτρύνει σε πρόωρη αφυπηρέτηση και να μην επηρεάζεται έτσι η προσφορά εργασίας. Το να εφαρμοστεί ο *χρυσός κανόνας* που θα καθορίζει το άριστο ύψος της εισφοράς που θα επηρεάζει τις αποταμιεύσεις και την αγορά εργασίας στο ελάχιστο είναι επίτευγμα δύσκολο, αλλά συνάμα και προκλητικό.

Ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν

Η σύνταξη ως ένα σημείο είναι θέμα κοινωνικής αλληλεγγύης προς αυτούς που δεν μπορούν να εργαστούν, είτε λόγω ηλικίας, είτε κάποιας ανικανότητας, είτε μείωσης της οικονομικής απασχόλησης, και, επίσης, προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και αποτροπή αρνητικών κοινωνικών επακόλουθων (όπως έγκλημα, ασιτία). Από ένα σημείο όμως και μετά, η ασφάλιση έναντι αυτών των ειδών ρίσκου είναι ατομικό θέμα που εξαρτάται από τις προτιμήσεις και τις ανάγκες του ασφαλισμένου όπως συμβαίνει για όλα τα αγαθά. Οι συντάξεις γενικότερα, επιτρέπουν στους ασφαλισμένους να αναδιανέμουν το εισόδημα τους σε όλο τον κύκλο της ζωής τους, και κατά συνέπεια να συνεισφέρουν στην κοινωνική συνοχή. Εισφέροντας στο Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ο ασφαλισμένος στερείται προσωρινά αυτό το ποσό για να μπορεί να έχει ένα υποφερτό βιοτικό επίπεδο κατά τη συνταξιοδότηση του. Είναι, όμως, αυτό το ποσό αρκετό για να μπορέσει τουλάχιστον να επιβιώσει; Είναι η συντάξιμη ηλικία κατάλληλη σε σχέση με το προσδόκιμο ζωής; Τι συμβαίνει όταν τα επιτόκια μεταβάλλονται; Ποιος ζημιώνει περισσότερο όταν μειώνεται ο ρυθμός απασχόλησης; Ποια είναι τα απαραίτητα κίνητρα ή αντικίνητρα για αποταμίευση που πρέπει να προσφέρει ένα σχέδιο σύνταξης; Και, κατ' επέκταση, ποιος είναι ο ρόλος των αποταμιεύσεων στην οικονομική ανάπτυξη; Μειώνεται η κατανάλωση όταν αυξάνεται το ύψος εισφοράς προς το ταμείο σύνταξης; Είναι η διανεμητική βάση καλύτερη ή χειρότερη από τη μερική ή πλήρη κεφαλαιοποίηση; Μπορούν τα ιδιωτικά σχέδια σύνταξης να βοηθήσουν στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης ή θα επηρεάσουν αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη; Πώς οι μεταρρυθμίσεις επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ατόμων ως αντίδραση στην αλλαγή του σχεδίου;

Αυτές οι ερωτήσεις έχουν απασχολήσει τη διεθνή βιβλιογραφία σε μεγάλη έκταση. Δυστυχώς δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις διότι υπάρχουν περίεργα φαινόμενα, όπως η τάση για μείωση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας σε άτομα άνω των 50 ετών, παρά μείωση της θνησιμότητας. Αυτό το φαινόμενο δεν παρατηρείται στην Κύπρο, αλλά θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να το αντιμετωπίσουμε αν αποτελέσει μέρος του προβλήματος της γήρανσης του πληθυσμού τα επόμενα 10 με 15 χρόνια. Επίσης, θεωρείται γρίφος το ότι υπάρχει σχετικά υψηλή ροπή για αποταμίευση ανάμεσα στους συνταξιούχους αφού οι προβλέψεις της οικονομικής θεωρίας, όπου η εισφορά σε ταμείο

σύνταξης γίνεται για σκοπούς κατανάλωσης μετά την αφυπηρέτηση είναι αντίθετες.²³

Μέσα από αυτή τη μελέτη θα μελετήσουμε το πρόβλημα από την άποψη της οικονομικής θεωρίας, και θα προτείνουμε λύσεις που θα καθιστούν τα σχέδια σύνταξης βιώσιμα και επαρκή. Η χρήση οικονομετρικών μοντέλων θα είναι το μέσο για να μπορέσουμε να μελετήσουμε και να βρούμε τις βασικές ποιοτικές και ποσοτικές παραμέτρους που προσδιορίζουν την επιλογή του πιο κατάλληλου συνδυασμού μέτρων για αντιμετώπιση των προκλήσεων και εφαρμογή του καταλληλότερου σχεδίου σύνταξης.

Σε εμπειρικό επίπεδο η έρευνα καινοτομεί διότι στην Κύπρο δεν έχει μελετηθεί η ανεπάρκεια του κρατικού σχεδίου συντάξεων στη βάση θεμελιωδών αρχών της οικονομικής θεωρίας. Η αναλογιστική έκθεση του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας εντοπίζει προβλήματα και προτείνει λύσεις που είναι λογιστικά ικανοποιητικές, όμως αγνοούν τις επιπτώσεις των λύσεων αυτών στην ευημερία του ασφαλιζομένου και τις επιπτώσεις στο ίδιο το σύστημα από την αλλαγή στη συμπεριφορά του ασφαλιζομένου. Μια πιο ολοκληρωμένη μελέτη του θέματος στη βάση της οικονομικής θεωρίας θα προτείνει λύσεις που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεπάρκειας των σχεδίων σύνταξης λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και προτιμήσεις των εργαζομένων. Με αυτό τον τρόπο δεν θα υπονομευτεί η βιωσιμότητα τους από προβλήματα που θα προκύψουν από αλλαγές στη συμπεριφορά των ατόμων, ως αντίδραση στην αλλαγή των σχεδίων σύνταξης. Επίσης, η έρευνα καινοτομεί στο βαθμό που θα ιεραρχήσει εναλλακτικές λύσεις στη βάση των κριτηρίων της οικονομικής αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

²³ Johnson 1996, William 1998 και Samwick 1998.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anderson, G.J. (1991), "Expenditure Allocation Across Nondurables, Services, Durables and Savings: An Empirical Study of Separability in the Long-run", *Journal of Applied Econometrics*, Vol. 6, No.2 (April-June, 1991), 153-168.
- Barr, Nicholas (1998), The Economics of the Welfare State. Oxford: Oxford University Press.
- Blake, David (2000), "Does it Matter What Type of Pension Scheme You Have?", *The Economic Journal*, 110 (February), F46-F81.
- Blundell, Richard (1988), "Consumer Behaviour: Theory and Empirical Evidence – A Survey", *The Economic Journal*, 98 (March 1988), 16-65.
- Blundell, Richard and S. Tanner (1999), "Labour Force Participation and Retirement in the UK". A paper prepared for National Academy of Science at December 1999.
- Boeri, T., A. Borsch-Supan, and G. Tabellini (2002b), "How would you Like to Reform your Pension System? The Opinions of German and Italian Citizens", *The Politics and Finance of Social Security Reform*, Kluwer, in press.
- Borsch-Supan, Axel (2003), "Labour Market Effects of Population Ageing", *Labour 17(Special Issue) 5-44*.
- Borsch-Supan, Axel and C.B.Wilke (2004), *The German Public Pension System: How it Was, How it Will Be*, NBER Working Paper Series, Working Paper No. 10525.
- Cogan, John and O. Mitchell (2002), "The Role of Economic Policy in Social Security Reform: Perspectives from the President's Commission", *NBER Working Paper No. 9166*.
- Cooper, Deborah, D. Lewis and A. Smith (2003). "W(h)ither State Pension Age?", *The Staple Inn Actuarial Society*, Presented to the Staple Inn Actuarial Society at June 17th.
- Council of the European Union (2003), Joint Report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, *ECOFIN 76, SOC115*.
- Disney, Richard (2000), "Crises in Public Pension Programmes in OECD: What are the Reform Options?", *The Economic Journal*, 110 (February), F1-F23.
- Disney, Richard and E.Whitehouse (2002), "The Economic Well-Being of Older People in International Perspective: A Critical Review", *Luxembourg Income Study*, Working Paper No.306.
- Disney, Richard, C. Emmerson and S. Smith (2001), "Pension Reform and Economic Performance in Britain in the 1980s and 1990s", *Institute of Fiscal Studies*, London.
- Economic Policy Committee (2002), "*Reform Challenges Facing Public Pension Systems: The Impact of the Certain Parametric Reforms on Pension Expenditure*", EPC/ECFIN/237/02-Final. Available at website http://europa.eu.int/comm/economy_finance/epc_en.htm.

- Economic Policy Committee (2003), “*The Impact of Ageing Populations on Public Finances: Overview of Analysis Carried Out at EU Level and Proposals for a Future Work Programme*”, EPC/ECFIN/435/03-Final.
- European Commission (2000), “Report on Social Protection in Europe 1999”. A paper presented by the Commission. COM (2000) 163, Final.
- European Commission (2000), *The Future Evolution of Social Protection from a Long-Term Point of View: Safe and Sustainable Pensions*, COM (2000).
- European Commission (2003), “Strengthening the Social Dimension of the Lisbon Strategy: Streamlining Open Coordination in the Field of Social Protection”, COM (2003) 261, Final.
- European Council (2003), *Joint Report by the Commission and the Council on Adequate and Sustainable pensions*, ECOFIN 76/SOC 115.
- Felices, Guillermo and D. Tinsley (2004), “Intertemporal Substitution and Household Production in Labour Supply: Evidence from the UK.”
- Fleming, D.G., K.O. Gourlay, A.B.Grant, R.D. Muckart and K.G.Taylor (2004), “Current Issues in Pensions”. A paper presented to the Faculty of Actuaries at 19th January 2004.
- Góra, Marek (2000), “Pension Reform and Ageing Populations in EU Accession Countries”, Warsaw School of Economics.
- Huovinen, Pasi and H. Piekkola (2002), “Determinants of Retirement”, *ENEPRI, AGIR Project-WP3*.
- Hurd, Michael (1990), “Research on the Elderly: Economic Status, Retirement, and Consumption and Saving”, *Journal of Economic Literature*, Vol. 28, No.2 (June, 1990), 565-637.
- International Institute on Ageing-United Nations (2002), “Economic & Financial Aspects of Ageing in Developing Countries-Cyprus Country Report”. A paper prepared for the International Short Training Course in Malta, at 4-15 March 2002.
- International Social Security Association (2002), “The Challenge of Ageing For Social Security”, *International Social Security Review*, Vol. 55, 1/2002.
- Mc Morrow, K. and W. Roeger (2002), “EU Pension Reform-An Overview of the Debate and an Empirical Assessment of the Main Policy Reform Options”, *EC DG ECFIN Economic papers* No. 162.
- Meghir, Costas and G. Webber (1996), “Intertemporal Nonseparability or Borrowing Restrictions? A Disaggregate Analysis Using a U.S. Consumption Panel”, *Econometrica*, Vol. 64, No. 5 (September, 1996), 1151-1181.
- Ministry of Labour and Social Insurance (2002), “Social Insurance in Cyprus”.
- O’Donnell, Owen and P.Tinios (2003), “The Politics of Pension Reform: Lessons from Public Attitudes in Greece”, *Political Studies: 2003*, Vol.51, 262-281.

- OECD (1998), *Microeconometric Analysis of the Retirement Decision: The Netherlands*, Maarten Lindeboom, ECO/WKP(98)20, Economics Department Working Papers No.207.
- OECD (1999), *The Problems and Prospects Faced by Pay-As-You-Go Pension Systems: A Case Study of Greece*, Mylonas, Paul and C. D.L.Maisonneuve, ECO/WKP (99)7, Economics Department Working Papers No. 215.
- OECD (2001), *Retirement Income Systems: The Reform Process Across OECD Countries*, Kalisch, David and T. Aman, Ageing Working Paper AWP 3.4.
- OECD (2001), *The Fiscal Implications of Ageing Populations in OECD Countries*. A paper presented by Ignazio Visco in Pensions Symposium at 7th June, 2001.
- OECD (2002). "Babies and Bosses: Reconciling Work and Family Life. Volume 1: Australia, Denmark and the Netherlands."
- Oksanen, Heikki (2003), "Population Ageing and Public Finance Targets", *EC DG ECFIN Economic papers* No. 196. Available at web-site: http://europa.eu.int/comm/economy_finance.htm
- Pashardes, Panos (2002), "Study on the Social Protection Systems in the 13 Applicant Countries-Cyprus Country Report". Study financed by the European Commission-Employment and Social Affairs DG.
- Petasis, Antonis (2001), "Pension Reform in Cyprus", A paper presented at High-Level Tripartite Seminar on Pension Reform in Central and Eastern Europe and the Mediterranean on 22nd March 2001.
- Roseveare, Deborah and W.Leibfritz, D. Fore and E. Wurzel (1996), "Ageing Populations, Pension Systems and Government Budgets: Simulations for 20 OECD Countries", *OCDE/GD(96)134*, Paris 1996.
- Ruhm, Christopher (1996), "Do pensions increase the labour supply of older men?", *Journal of Public Economics* 59(1996) 157-175.
- Samwick, Andrew (1998), "New Evidence on Pensions, Social Security, and the Timing of Retirement", *Journal of Public Economics* 70 (1998) 207-236.
- Statistical Service, Republic of Cyprus (2001), Statistical Abstract, Nicosia.
- Statistical Service, Republic of Cyprus (2002), Labour Statistics, Nicosia.
- Tanner, Sarah (1998), "The Dynamics of Male Retirement Behaviour", *Fiscal Studies* (1998) vol.19, no.2, pp. 175-196.
- Thor Herbertsson, Tryggvi and J.M.Orszag (1999), "Issues in European Pension Reforms: Supplementary Pensions".
- Εισήγηση του κ.Μιχάλη Χρίστου, Πρώτου Ασφαλιστικού Λειτουργού, στο Τμήμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στο Σεμινάριο που οργανώνει το ΚΕΒΕ στις 18 Μαρτίου, 2004 με θέμα το Σύστημα Κοινωνικών Ασφαλίσεων στην Κύπρο.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2002), «*Η απάντηση της Ευρώπης στην Παγκόσμια Γήρανση*», COM (2002) 143 τελικό.

Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (2000), *Πορίσματα Αξιολόγησης του Κυπριακού Συστήματος Κοινωνικής Προστασίας και Σύγκρισης του με τα Συστήματα Κοινωνικής Προστασίας των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*

Περίληψη Αναλογιστικής Ανασκόπησης του Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Χρόνος Αναφοράς: 1.7.1997)

Υπηρεσιακή Επιτροπή για το Διεθνές Έτος Φτώχειας (1997), *1996 : Διεθνές Έτος Φτώχειας.*

Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2002), «Παροχές Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων.»

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2002), Ετήσια Έκθεση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

1. Διαχρονική εξέλιξη του θεσμού των Κοινωνικών Ασφαλίσεων στην Κύπρο

Το πρώτο Σχέδιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων εφαρμόστηκε το 1957, επί Αγγλοκρατίας, και η κάλυψη περιοριζόταν μόνο για την τάξη των μισθωτών του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα, αφήνοντας έξω από το πεδίο εφαρμογής του τη μάζα των γεωργικών εργατών και όλους τους αυτοτελώς εργαζόμενους. Οι ασφαλιστικοί κίνδυνοι που κάλυπτε το Σχέδιο ήταν η ασθένεια, η ανεργία, το γήρας και ο θάνατος. Τόσο οι εισφορές όσο και οι παροχές του Σχεδίου καθορίζονταν σε πάγιο, ομοιόμορφο ύψος χωρίς συσχέτιση με τους μισθούς και τα ημερομίσθια.

Αυτό το σχέδιο παρουσίαζε πολλά προβλήματα και ελλείψεις. Η εξαίρεση των αυτοτελώς εργαζομένων και των γεωργικών εργατών σήμαινε ότι η συντριπτική πλειονότητα των εργαζομένων των μέσων ηλικιών και άνω παρέμενε χωρίς προστασία αφού απασχολείτο με τη γεωργία. Παράλληλα, το ύψος των ωφελημάτων από το Σχέδιο ήταν τόσο χαμηλό που σχεδόν δεν εξασφάλιζε ούτε το ελάχιστο εισόδημα για τη φυσική επιβίωση των εργαζομένων. Επίσης, το σχέδιο δεν προέβλεπε τίποτα σε περίπτωση μόνιμης ανικανότητας για εργασία, η δε καταβολή αποζημιώσεων προς τους εργαζόμενους για εργατικά ατυχήματα εξαρτιόταν αποκλειστικά και μόνο από την οικονομική ευχέρεια του εργοδότη. Τέλος, το σχέδιο έκανε διάκριση σε βάρος των γυναικών αφού οι ασφαλισμένες παντρεμένες γυναίκες δεν δικαιούνταν σε επιδόματα ανεργίας και ασθένειας.

Με την ανακήρυξη της Δημοκρατίας, η ελεύθερη Κυπριακή πολιτεία στην προσπάθειά της για βελτίωση της κοινωνικής ασφάλειας, έθεσε σαν βασικό της μέτρο τη μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Έτσι, τον Οκτώβριο του 1964, το σχέδιο επεκτάθηκε σε ολόκληρο τον εργαζόμενο πληθυσμό, μισθωτούς και αυτοαπασχολούμενους, καλύπτοντας ταυτόχρονα τα εργατικά ατυχήματα και τις επαγγελματικές ασθένειες, τονίζοντας την ευθύνη του εργοδότη για ασφάλεια στο χώρο εργασίας. Εκτός αυτού, το σχέδιο έδωσε δικαίωμα διεκδίκησης σύνταξης σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, δηλαδή μετά τα πρώτα τρία χρόνια μέσα στα οποία ο ασφαλισμένος δούλευε και συνείσφερε, χωρίς κανένα περιορισμό ηλικίας με αποτέλεσμα το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού ηλικίας 65 χρόνων και άνω να παίρνει σύνταξη από το 1968, και ο αριθμός των συνταξιούχων να αυξάνεται από 5,500 το 1964, σε 18,000 το 1968.

Στη δεκαετία 1964-1974 το Σχέδιο εξακολούθησε να βελτιώνεται με αυξήσεις στις παροχές και την εισαγωγή νέων ωφελημάτων, όπως ήταν η σύνταξη ανικανότητας για ασφαλισμένους που ήταν μόνιμα ανίκανοι για εργασία, η επέκταση των επιδομάτων ανεργίας και ασθενείας στις παντρεμένες γυναίκες και του επιδόματος ασθενείας στους αυτοτελώς εργαζόμενους.

Τα τραγικά γεγονότα του 1974 απείλησαν το Σχέδιο με παντελή καταστροφή και χρεοκοπία, αλλά η υπεύθυνη στάση όλων των ενδιαφερομένων απέτρεψε τον κίνδυνο και το Σχέδιο διασώθηκε με τη μείωση των συντάξεων και την αναστολή της πληρωμής ορισμένων ωφελημάτων.

Με την πάροδο του χρόνου και τις δημογραφικές και μακροοικονομικές αλλαγές που σημειώνονταν το σχέδιο άρχισε να παρουσιάζει μειονεκτήματα. Το πιο σημαντικό μειονέκτημα του σχεδίου του 1964 ήταν ότι με τις ομοιόμορφες εισφορές και παροχές, δεν λάμβανε υπόψη το επίπεδο των μισθών και εισοδημάτων των ασφαλισμένων, που είχε ως αποτέλεσμα την ανεπάρκεια του και την αναζήτηση από πλευράς εργαζομένου

της συμπληρωματικής προστασίας μέσω διαφόρων άλλων θεσμών, όπως τα ταμεία προνοίας, χωρίς όμως αυτοί οι θεσμοί να μπορούν να εξασφαλίσουν την αναμενόμενη προστασία που υπολόγιζαν οι εργαζόμενοι. Με αυτό εννοούμε ότι τα ταμεία προνοίας είναι ένας διαφορετικός θεσμός αποταμίευσης από αυτόν του Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων στο σημείο που η κοινωνική προστασία που παρέχουν είναι από τη φύση του θεσμού περιορισμένη, με παντελή την έλλειψη αλληλεγγύης.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος, ένα νέο Σχέδιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων εφαρμόστηκε τον Οκτώβριο του 1980 και βασίστηκε σε πολύ σημαντικές αρχές. Σύμφωνα με το νέο σχέδιο, η συμμετοχή των εργαζομένων θα πρέπει να είναι καθολική έτσι που να υπάρχει αλληλεγγύη στην κάλυψη των κοινωνικών κινδύνων που θα ασφαλίσει αυτό. Επίσης, οι εισφορές και οι παροχές να συνδέονται άμεσα με το εισόδημα του ασφαλισμένου, το επίπεδο των παροχών σε περίπτωση πρόωρης ανικανότητας για εργασία ή θανάτου θα πρέπει να είναι επαρκές, ανεξάρτητα από τον πραγματικό χρόνο ασφάλισης, η χρηματοδότηση του Σχεδίου να είναι τριμερής (εργαζόμενος, εργοδότης και κράτος) όπως ήταν και η χρηματοδότηση του παλιού σχεδίου, η δε κρατική εισφορά να χρησιμοποιείται για επιδότηση των χαμηλά αμειβομένων μελών του Σχεδίου. Τέλος, άλλες σημαντικές αρχές του σχεδίου είναι η μείωση του χάσματος μεταξύ των αδυνάτων ομάδων των εργαζομένων και των προνομιούχων εργαζομένων που εκτός της προστασίας του συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων, συνεισέφεραν και σε επαγγελματικά σχέδια συντάξεων ή ταμεία πρόνοιας και η αποφυγή της υπερασφάλισης και υπερπροστασίας των προνομιούχων έτσι ώστε να είναι όσο το δυνατό λιγότερο δαπανηρή η εισαγωγή του Σχεδίου για την οικονομία ως σύνολο. Επίσης, το σχέδιο χρηματοδοτείται από τις εισφορές των εργοδοτών, των ασφαλισμένων και του κράτους.

2. Περιγραφή του υφιστάμενου Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Στην Κύπρο υπάρχουν ιδιωτικές εταιρείες οι οποίες προσφέρουν ιδιωτικά συμβόλαια για σχέδια αφυπηρέτησης, εντούτοις το Σχέδιο Σύνταξης στην Κύπρο είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος δημόσιο. Σύμφωνα με το θεσμό των Κοινωνικών Ασφαλίσεων, υπάρχει το Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων το οποίο 'δέχεται' όλες οι εισφορές από τους ασφαλισμένους, και 'πληρώνει' όλα τα επιδόματα και συντάξεις.

Οι πυλώνες που υπάρχουν στο σχέδιο σύνταξης είναι:

- Τα *Θεσμοθετημένα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης*, όπως είναι το Σχέδιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η συμμετοχή στα συστήματα αυτά είναι **υποχρεωτική** για όλο τον απασχολούμενο πληθυσμό. Τα συστήματα αυτά χρηματοδοτούνται συνήθως πάνω σε **διανεμητική βάση** όπου οι τρέχουσες εισφορές χρησιμοποιούνται άμεσα για χρηματοδότηση των πληρωμών των συντάξεων στους συνταξιούχους.
- Τα *Συστήματα επαγγελματικής σύνταξης*. Τα συστήματα αυτά μπορούν να συσταθούν από ένα εργοδότη ή ως αποτέλεσμα συλλογικής σύμβασης μεταξύ των εργοδοτών και των εργαζομένων ή των αντιπροσώπων τους. Στα πλαίσια αυτού του πυλώνα, οι εργοδότες ή/και οι εργαζόμενοι καταβάλλουν εισφορές σε ένα συνταξιοδοτικό ίδρυμα το οποίο τις αποταμιεύει/επενδύει. Τα στοιχεία του ενεργητικού που διαθέτει το συνταξιοδοτικό αυτό ίδρυμα χρησιμοποιούνται για την πληρωμή συνταξιοδοτικών παροχών στους υπαγόμενους στο σύστημα.
- Τα *Ιδιωτικά συστήματα*, τα οποία είναι μεμονωμένα συστήματα και λαμβάνουν τη μορφή συμβάσεων που υπογράφουν ιδιώτες με εταιρείες ασφάλειας ζωής ή άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς.

2.1 Εισφορές εργαζομένων ή αυτοεργαζομένων

Για τους **μισθωτούς** οι εισφορές υπολογίζονται πάνω στα ημερομίσθια ή το μισθό τους μέχρι σε ένα **ανώτατο όριο** που καθορίζεται κάθε χρόνο (£22,932 για το 2004). Η εισφορά, της οποίας το ποσοστό είναι **16,6%**, βαρύνει τον εργοδότη με 6,3%, το μισθωτό με 6,3% και το κράτος με 4%. Για μισθωτό που απασχολείται σε εργοδότη που εφαρμόζει επαγγελματικό Σχέδιο Συντάξεων χωρίς εισφορές από μέρους του κράτους, το ποσοστό που καταβάλλεται από τον εργοδότη είναι 9,4% πάνω στις ασφαλιστές αποδοχές του μισθωτού, το δε ποσοστό εισφοράς του μισθωτού είναι 3,2% πάνω στις ασφαλιστές αποδοχές του.

Για τους **αυτοτελώς εργαζόμενους** οι εισφορές είναι **15,6%** και υπολογίζεται πάνω σε 'τεκμαρτά' εισοδήματα, τα οποία καθορίζονται κατά επαγγελματική κατηγορία, λαμβάνοντας υπόψη τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις κάθε επαγγελματικής κατηγορίας. Η εισφορά βαρύνει κατά 11,6% τον αυτοτελώς εργαζόμενο και κατά 4% το κράτος.

Για τους **προαιρετικά ασφαλισμένους** που εργάζονται στην Κύπρο, η εισφορά είναι **13,5%** και βαρύνει κατά 10% τον προαιρετικά ασφαλισμένο πάνω στις αποδοχές για τις οποίες ασφαλίζεται και κατά 3,5% το κράτος. Για τους **προαιρετικά ασφαλισμένους-εξωτερικού-** δηλαδή αυτούς που εργάζονται στην υπηρεσία Κύπριου εργοδότη στο εξωτερικό, η εισφορά είναι **16,6%** και βαρύνει κατά 12,6% τον προαιρετικά ασφαλισμένο πάνω στις ασφαλιστές αποδοχές του και κατά 4% το κράτος.

2.2 Παροχές του Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Σύνταξη γήρατος

Η σύνταξη γήρατος δίδεται σε ηλικία 65 ή στα 63 για τις γυναίκες που γεννήθηκαν πριν την 1/1/1935. Οι προϋποθέσεις για να πάρει κάποιος τη σύνταξη γήρατος είναι:

- I. Το άτομο είναι σε ηλικία αφυπηρέτησης και πληρεί τα κριτήρια ή
- II. Έχει συμπληρώσει το 63 έτος, πληρεί τα κριτήρια και έχει εβδομαδιαίο μέσο όρο ασφαλιστών αποδοχών ίσο του 70% των εβδομαδιαίου 'βασικών' ασφαλιστών αποδοχών ή
- III. Είναι δικαιούχος σύνταξης ανικανότητας πριν κλείσει τα 63 χρόνια ή
- IV. Είναι μεταξύ της ηλικίας των 63 και 65 χρόνων και θα δικαιούταν τη σύνταξη ανικανότητας αν δεν ήταν 63 ετών.

Η σύνταξη γήρατος συμπεριλαμβάνει το βασικό κομμάτι, το οποίο καθορίζεται από το κράτος και το συμπληρωματικό μέρος, το οποίο υπολογίζεται ως το 1/52 του 1.5% του συνολικού ασφαλιστέου εισοδήματος.

Σύνταξη ανικανότητας

Σύνταξη ανικανότητας δικαιούνται ασφαλισμένοι μισθωτοί και αυτοτελώς εργαζόμενοι καθώς και προαιρετικά ασφαλισμένοι στην υπηρεσία Κύπριου εργοδότη στο εξωτερικό, που δεν έχουν συμπληρώσει την ηλικία των 63 χρόνων.

Οι προϋποθέσεις για την πληρωμή της σύνταξης ανικανότητας είναι:

- I. Ο ασφαλισμένος να είναι ανίκανος για εργασία για 156 τουλάχιστον ημέρες και να προβλέπεται ότι θα παραμείνει ανίκανος για εργασία.
- II. Να έχουν περάσει τρία χρόνια από τη μέρα της ασφάλισης του μέχρι τη μέρα που κρίνεται μόνιμα ανίκανος για εργασία και στην περίοδο αυτή να έχει πληρωμένες εισφορές στο κατώτερο τμήμα ασφαλιστών αποδοχών.

Για σκοπούς υπολογισμού του ύψους της σύνταξης ακολουθούνται οι πιο κάτω κανόνες:

- Αν το ποσοστό ανικανότητας είναι μεταξύ 66 2/3% και 75%, πληρώνεται σύνταξη ίση με 75% της σύνταξης που θα πληρωνόταν στον ασφαλισμένο αν ήταν 100% ανίκανος για εργασία.
- Αν το ποσοστό ανικανότητας είναι μεγαλύτερο από 75% αλλά μικρότερο από 100% πληρώνεται σύνταξη ίση με 85% της σύνταξης που θα πληρωνόταν στον ασφαλισμένο αν ήταν 100% ανίκανος για εργασία.

Σύνταξη χηρείας

Σύνταξη χηρείας δικαιούνται χήρες ασφαλισμένων ανεξάρτητα από κατηγορία ασφάλισης, οι οποίες συζούσαν με το σύζυγο τους πριν αυτός πεθάνει, ή αν δε συζούσαν, συντηρούνταν από αυτόν.

Οι προϋποθέσεις για πληρωμή της σύνταξης χηρείας είναι:

- I. Ο σύζυγος είτε να πληρούσε τις προϋποθέσεις για σύνταξη γήρατος ή
- II. Να λάμβανε σύνταξη γήρατος.

Άλλες παροχές του Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων είναι επίδομα ορφάνιας, επίδομα σωματικής βλάβης, παροχές αναπηρίας, παροχές θανάτου στο χώρο εργασίας, βοήθημα γάμου, βοήθημα τοκετού, βοήθημα κηδείας, επίδομα μητρότητας, επίδομα ασθένειας και επίδομα ανεργίας.

2.3 Οικονομική κατάσταση του Σχεδίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Με βάση τις διατάξεις της νομοθεσίας Κοινωνικών Ασφαλίσεων το Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στο οποίο καταβάλλουν εισφορές οι εργοδότες, οι ασφαλισμένοι, περιλαμβανομένων των αυτοτελώς εργαζομένων, και η Κυβέρνηση (η οποία καταβάλλει εισφορές τόσο ως εργοδότης όσο και ως τρίτο εισφέρον μέρος), αποτελείται από τους πιο κάτω τρεις Λογαριασμούς:

- **Λογαριασμός Γενικών Παροχών:** από τον οποίο πληρώνονται οι βασικές παροχές (εκτός του επιδόματος ανεργίας), τα εφάπαξ βοηθήματα και οι δαπάνες διοικήσεως για το Σχέδιο. Στο λογαριασμό κατανέμεται ποσοστό 9,5/15,5 του συνόλου των εισφορών στο Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων.
- **Λογαριασμός Συμπληρωματικών Παροχών:** από τον οποίο πληρώνονται οι συμπληρωματικές παροχές (εκτός του επιδόματος ανεργίας). Στο λογαριασμό αυτό κατανέμεται ποσοστό 6/15,5 του συνόλου των εισφορών στο ταμείο, και
- **Λογαριασμός Παροχών Ανεργίας:** από τον οποίο πληρώνεται το επίδομα ανεργίας (βασικό και συμπληρωματικό) και οι δαπάνες διοικήσεως που αφορούν το επίδομα αυτό. Ο λογαριασμός χρηματοδοτείται με τη μεταφορά ποσοστού 6% από το σύνολο των εισφορών που πληρώνονται προς όφελος των μισθωτών προσώπων στο ταμείο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΔΙΑΝΕΜΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Όταν ένα σχέδιο σύνταξης και κοινωνικών παροχών ακολουθεί διανεμητική βάση τότε οι τρέχουσες εισφορές χρησιμοποιούνται άμεσα για χρηματοδότηση των πληρωμών των συντάξεων στους συνταξιούχους. Από την άλλη, η μερική ή πλήρης κεφαλαιοποίηση εννοεί ότι οι εισφορές στο ταμείο κοινωνικών ασφαλίσεων χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση των δικών τους συντάξεων στο μέλλον ή το συνδυασμό της διανεμητικής με την κεφαλαιοποιητική βάση κατά το οποίο ένα μέρος χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση των συντάξεων στους σημερινούς συνταξιούχους και ένα άλλο αποταμιεύεται για τη μελλοντική τους σύνταξη.

Σύμφωνα με το διανεμητικό σύστημα το ποσοστό αντικατάστασης (replacement rate), το οποίο είναι το ποσοστό του τελικού μισθού ή εισοδήματος που ένας συνταξιούχος λαμβάνει ως σύνταξη, είναι θεωρητικά εγγυημένο. Με πιο απλά λόγια, ένας σημερινός εργαζόμενος που εισφέρει στο ταμείο κοινωνικών ασφαλίσεων ξέρει ότι τη στιγμή της αφυπηρέτησης θα παίρνει ένα προκαθορισμένο ποσό σύνταξης το οποίο υπολογίζεται από τον καιρό που ξεκινά να κάνει εισφορές. Από την άλλη, σύμφωνα με το κεφαλαιοποιητικό σύστημα, το ποσοστό αντικατάστασης του τελικού μισθού είναι συνάρτηση του ποσού εισφοράς και του ποσοστού απόδοσης του αποθεματικού του ταμείου. Και για τις δύο περιπτώσεις, πρέπει να σημειωθεί ότι το ποσοστό αντικατάστασης στηρίζεται πρώτα από όλα στη γενική οικονομική κατάσταση που επικρατεί σε ένα κράτος και μετά στις παραμέτρους που αναφέρθηκαν. Δηλαδή, το σχέδιο σύνταξης θα συνεχίσει να είναι βιώσιμο και λειτουργικό εάν πρώτα από όλα η οικονομία βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης και οι δείκτες της είναι σε φυσιολογικά επίπεδα όπως αυτά καθορίζονται στους προϋπολογισμούς του κράτους και τις προβλέψεις που γίνονται πριν από κάθε πολιτική που εφαρμόζεται. Επίσης σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι η διανεμητική βάση χρησιμοποιείται συνήθως για τα κρατικά σχέδια σύνταξης σε συνδυασμό με τη μερική κεφαλαιοποίηση ενώ τα ιδιωτικά σχέδια σύνταξης τείνουν να βασίζονται σε πλήρη κεφαλαιοποίηση. Αυτό είναι λογικό αφού όταν κάποιος αποφασίσει να «αγοράσει» συνταξιοδοτικό σχέδιο σύνταξης θέλει να αποφασίζει αυτός το σχέδιο που ταιριάζει περισσότερο στο επενδυτικό του προφίλ και το εισόδημα που θέλει να λαμβάνει κατά την αφυπηρέτησή του.

Μια άλλη διαφορά του διανεμητικού από του κεφαλαιοποιητικού συστήματος είναι ότι το ποσοστό απόδοσης του πρώτου είναι χαμηλότερο αλλά χαμηλότερο είναι και το ρίσκο που έχει κάποιος εργαζόμενος που εισφέρει σε ταμείο που λειτουργεί σύμφωνα με διανεμητική βάση παρά με κεφαλαιοποίηση. Το διανεμητικό σύστημα που ακολουθεί μια χώρα είναι έτσι σχεδιασμένο ώστε να παρέχει τουλάχιστον ένα ελάχιστο ποσό στους μελλοντικούς συνταξιούχους. Από την άλλη, το κεφαλαιοποιητικό σύστημα παρέχει συντάξεις που στηρίζονται στις αποδόσεις των επενδύσεων που γίνονται και το ποσό εισφοράς του κάθε εργαζομένου σήμερα.

Το διανεμητικό σύστημα παρέχει εκτεταμένη διανεμητική πολιτική θέλοντας έτσι να τονιστεί η ανάγκη για κοινωνική αλληλεγγύη και κάλυψη όλων των ασφαλισμένων ανεξάρτητα από το ποσό των εισφορών τους στο ταμείο κοινωνικών ασφαλίσεων. Επίσης, η διανεμητική ιδιότητα του συστήματος αυτού περιλαμβάνει τη συλλογή των εισφορών σε μορφή φορολογίας παρά εισφορών απευθείας στο ταμείο. Με πιο απλά λόγια, σε περίπτωση ανεπάρκειας του ταμείου κοινωνικών ασφαλίσεων η υπεύθυνη αρχή μπορεί να προβεί στην επιβολή φόρου για το σκοπό της χρηματοδότησης των κοινωνικών παροχών του σχεδίου.

Από την άλλη, ένα σχέδιο που βασίζεται σε κεφαλαιοποίηση, είτε αυτή είναι μερική ή πλήρης, είναι εκτεθειμένο σε διάφορους κινδύνους όπως το οικονομικό ρίσκο (πώς η

οικονομία λειτουργεί και οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει) και η συνετή διαφοροποίηση των επενδύσεων του ταμείου για τη σωστή διαχείριση και λειτουργικότητα του. Όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω, ένα κεφαλαιοποιητικό σχέδιο περιλαμβάνει περισσότερο ρίσκο μιας και οι μελλοντικές υποχρεώσεις του στηρίζονται στις αποδόσεις του ταμείου τον τότε καιρό που και αυτές με τη σειρά τους στηρίζονται στις σημερινές αποφάσεις για επενδύσεις των αποθεματικών.

Μια άλλη σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο βάσεων είναι ότι η κεφαλαιοποίηση είναι περισσότερο ορθολογική αναλογιστικά. Με αυτό θέλουμε να πούμε ότι υπάρχει πιο στενή σύνδεση όσο αναφορά την αναλογιστική πλευρά μεταξύ των εισφορών και των απολαβών των ασφαλισμένων καθώς επίσης και πιο δίκαιη σύνδεση αυτών των ιδιοτήτων με την προσφορά εργασίας και την οικονομική ανάπτυξη. Με ακόμα πιο απλά λόγια, οι μελλοντικοί συνταξιούχοι καταλήγουν να παίρνουν συντάξεις που περίπου αντανακλούν το ποσό των εισφορών τους στο ταμείο παρά να παίρνουν συντάξεις που αντανακλούν τις εισφορές των τότε ασφαλισμένων. Με αυτό συνεπάγεται ότι υπάρχει και πιο δίκαιη κατανομή κεφαλαίου μεταξύ των γενεών. Οι ασφαλισμένοι δεν χρειάζεται να χρηματοδοτούν τις συντάξεις των σημερινών συνταξιούχων, αλλά χρηματοδοτούν τις μελλοντικές τους απολαβές.

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό των διανεμητικών σχεδίων σύνταξης είναι ότι είναι εκτεθειμένα σε διάφορες πηγές του πολιτικού ρίσκου. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι περισσότερες κυβερνήσεις χρησιμοποιούν είτε εξολοκλήρου διανεμητική βάση είτε διανεμητική βάση σε συνδυασμό με κεφαλαιοποίηση. Οπότε, το σχέδιο σύνταξης είναι αποτέλεσμα τόσο των οικονομικών όσο και των πολιτικών δεδομένων του κράτους. Η κρατική ανάμειξη στο σχέδιο σύνταξης δημιουργεί ανασφάλειες στους ασφαλισμένους για την οικονομική του διαφάνεια. Οι ασφαλισμένοι δεν γνωρίζουν ακριβώς που επενδύονται οι εισφορές τους ή δεν έχουν δικαίωμα επιλογής σχεδίου με διαφορετικές επενδυτικές πολιτικές. Από την άλλη όμως, οι παραμετρικές μεταρρυθμίσεις που μπορούν να γίνουν σε αυτό το σχέδιο (όπως η αύξηση της συντάξιμης ηλικίας, η αύξηση του ποσού εισφοράς στο ταμείο και άλλες) βοηθά στο να κάνει το σχέδιο πιο βιώσιμο και αειφόρο στη μακροχρόνια περίοδο. Επίσης το διανεμητικό μέρος ενός σχεδίου μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επιτευχθεί κάθε πολιτικά επιθυμητή αναδιανομή μεταξύ εισοδηματικών και δημογραφικών ομάδων.

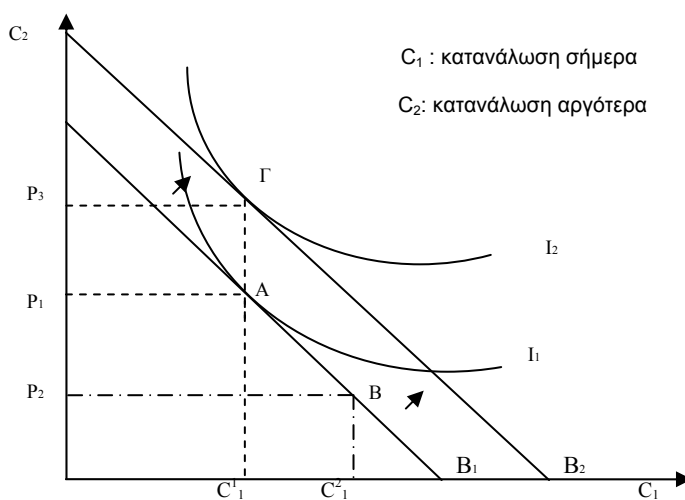
Η μερική ή πλήρης κεφαλαιοποίηση εξυπακούει περισσότερα διοικητικά και λειτουργικά έξοδα και έτσι ψηλότερο κόστος από τη διανεμητική βάση μιας και περιλαμβάνει επένδυση και διαχείριση των αποθεματικών για τις μελλοντικές αποδόσεις προς τους ασφαλισμένους. Επίσης, η κεφαλαιοποίηση επιβάλλει τη δημιουργία κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για τη χρηματοοικονομική αγορά και την ανταγωνιστικότητα των παικτών του χώρου αυτού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΑΝΑΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ: ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ;

Οι διάφορες αναλογιστικές προτάσεις δεν περιέχουν όλες τις πτυχές της οικονομικής θεωρίας. Ένα παράδειγμα είναι η αύξηση της συντάξιμης ηλικίας. Ο αναλογιστής εισηγείται ότι εάν η συντάξιμη ηλικία αυξηθεί από 63 έτη σε 65 έτη, τότε οι δαπάνες του Σχεδίου θα μειωθούν κατά 8% για ολόκληρη την προβλέψιμη περίοδο, δηλαδή από το 1997 μέχρι το 2050, και επίσης θα μειωθεί το γενικό μέσο ασφάλιστρο (εισφορά σαν ποσοστό εισοδήματος) από 12% σε 11% στο βασικό μέρος και από 8.5% σε 7.8% στο συμπληρωματικό μέρος του Σχεδίου. Από αυτή του την πρόβλεψη όμως απουσιάζει η αλλαγή στη συμπεριφορά των ατόμων ως αντίδραση στην αλλαγή αυτή. Ένα πιθανό σενάριο είναι, οι εργαζόμενοι να προσπαθήσουν να επωφεληθούν από τις διάφορες ευκαιρίες που δίνει το σχέδιο για πρόωρη αποπληρωμή. Αυτό θα καταλήξει να αυξήσει τις δαπάνες του Σχεδίου παρά να τις μειώσει. Αυτό που δεν λαμβάνει υπόψη ο αναλογιστής είναι οι διάφορες προτιμήσεις του εργαζομένου. Θέλει ο εργαζόμενος να εργάζεται τώρα περισσότερο και να καταναλώνει αργότερα περισσότερα; Είναι το ύψος της αποταμίευσης αρκετό ώστε να προσφέρει ικανοποιητικά ωφελήματα για να δικαιολογήσει την αύξηση στη συντάξιμη ηλικία; Όλα αυτά τα ερωτήματα μπορούν να απαντηθούν μέσω της οικονομικής θεωρίας. Στην πιο κάτω παράγραφο περιγράφουμε τη συμπεριφορά του καταναλωτή για όλα τα αγαθά συμπεριλαμβανομένου και της κοινωνικής ασφάλισης.

Ο κάθε καταναλωτής, στην καθημερινή του ζωή, αναγκάζεται να αποφασίζει ποιο αγαθό να καταναλώνει περισσότερο από κάποιο άλλο αγαθό έχοντας ως κριτήριο τη μεγιστοποίηση της χρησιμότητας του. Η καμπύλη αδιαφορίας είναι η γραμμή που δείχνει όλους τους πιθανούς συνδυασμούς δύο προϊόντων μεταξύ των οποίων ο καταναλωτής αδιαφορεί, μιας και όλοι οι συνδυασμοί πάνω στη γραμμή του προσφέρουν την ίδια χρησιμότητα. Στην περίπτωση της κοινωνικής ασφάλισης, ο εργαζόμενος καλείται να διαλέξει μεταξύ της κατανάλωσης σήμερα με την κατανάλωση αργότερα. Στο πιο κάτω διάγραμμα, ο εργαζόμενος μπορεί να βρίσκεται σε διάφορα σημεία της γραμμής που εκπροσωπεί τον εισοδηματικό περιορισμό. Αν βρίσκεται στο A, τότε καταναλώνει λίγα σήμερα για να έχει μεγαλύτερη σύνταξη. Από την άλλη, αν βρίσκεται στο B τότε καταναλώνει πολλά σήμερα και παίρνει μικρή σύνταξη. Η γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού μπορεί να μετακινηθεί με την αύξηση της συντάξιμης ηλικίας, αυξάνοντας έτσι τα εισοδήματα του εργαζομένου κατά την εργάσιμη και συντάξιμη περίοδο.



ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΧΩΡΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Χώρα	συντάξιμη ηλικία	Προβολή για αύξηση εργασίας	Αλλαγή στο ποσό απολαβών	ποσοστό εισφοράς
Αυστραλία	↑Γυναίκες 61→65 (1997) (2013)	1997 αύξηση στη σύνταξη για περαιτέρω υπηρεσία	1997 ποσό σύνταξης συνάρτηση του βιοτικού επιπέδου	
Αυστρία		Περιορισμός για πρόωρη αφυπηρέτηση		
Βέλγιο	↑Γυναίκες 61→65 (1997) (2009)	1997 ↑εργάσιμης περιόδου για δικαίωμα πρόωρης αφυπηρέτησης	1996 ↓ανατίμησης των συντελεστών υπολογισμού	
Τσεχία	↑Ανδρες 60→62 ↑Γυναίκες 53-57→57-61		Προσαρμογή με βάση το βιοτικό επίπεδο	Σκέψεις για αύξηση
Φινλανδία	↑ 63→65	1997 ↑ηλικία για πρόωρη αφυπηρέτηση ↓ωφελημάτων για πρόωρη αφυπηρέτηση	1993-1996 ↓απολαβών, αλλαγή τρόπου ανατίμησης	↑σταδιακά μέχρι το 2030
Γερμανία	1992-1996 ↑Γυναίκες 60→65 (2000) (2004)		1997 ↓ποσοστό αντικατάστασης (70% →64%) σε 30 χρόνια	
Ελλάδα	↑Γυναίκες 60→65	Απολαβές σε αναλογία με τις εισφορές	1992 Κατάργηση της ειδικής μεταχείρισης σε επιπλέον εισόδημα	1992 Αύξηση της εισφοράς του κράτους σε 10% στις αποδοχές
Ιρλανδία			Ποσοστό απολαβών αυξάνεται συναρτήσει της οικονομικής ανάπτυξης	

Ιταλία	Ευέλικτο σύστημα για γυναίκες 57-65	Ναι	Μείωση απολαβών	Ναι
Ιαπωνία	<u>1994</u> ↑ Άνδρες ↑ Γυναίκες 60→65		<u>1994</u> Ανατίμηση με βάση το καθαρό εισόδημα	<u>1994</u> Ποσοστό εισφοράς σε επιπλέον εισόδημα
Πορτογαλία	↑ Γυναίκες 62→65			Ναι
Ισπανία	Επαναφορά της συντάξιμης ηλικίας στο 65 ^ο έτος	<u>1997</u> Σύνδεση ωφελημάτων με βάση τα χρόνια εισφοράς		
Σουηδία		<u>1999</u> Αναλογιστική αύξηση των απολαβών	<u>1993</u> ↓ απολαβών , μείωση της ανατίμησης	<u>1990</u> εισαγωγή εισφοράς στους εργοδότες <u>1995</u> ↑1% εισφοράς εργαζομένου
Ελβετία	↑ Γυναίκες 62→64 (1997) (2005)		<u>1997</u> Κατάργηση ορισμένων ωφελημάτων	
Ηνωμένο Βασίλειο	↑ Γυναίκες 60→65 (2010) (2020)	<u>1986</u> Ευέλικτη ηλικία αφυπηρέτησης μέχρι 70 ετών	<u>1986</u> Αλλαγή στη βάση υπολογισμού (χρήση όλων των εργάσιμων χρόνων)	
Ηνωμένες Πολιτείες	<u>1983</u> ↑65→67 (2002) (2007)			

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

ΔΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Χώρα	Αλλαγή στη βάση χρηματοδότησης	Προβολή ιδιωτικών σχεδίων σύνταξης	Άλλη Αλλαγή
Αυστραλία	Πλήρες χρηματοδότηση για τα ιδιωτικά σχέδια	Βελτίωση της επίβλεψης και νομοθεσίας των ιδιωτικών σχεδίων	
Αυστρία			Εναρμόνιση των σχεδίων των δημοσίων υπαλλήλων με τους υπόλοιπους
Τσεχία		Εισφορά εργοδοτών σε εθελοντικά σχέδια	Σύγκλιση των εισφορών όλων των σχεδίων
Φινλανδία		Σταδιακή εισαγωγή των ιδιωτικών σχεδίων	Εισαγωγή νέων επενδυτικών στρατηγικών
Γερμανία		Νομοθεσία για επαγγελματικά σχέδια, Περαιτέρω αύξηση των ιδιωτικών σχεδίων	Προσπάθεια για κατανομή του βάρους (γήρανσης πληθυσμού) μεταξύ συντάξεων και εισφορών
Ελλάδα			Ομοιόμορφο ποσοστό εισφοράς και αντικατάστασης μεταξύ των διαφόρων σχεδίων
Ιρλανδία	Εισαγωγή πολύμορφου διανεμητικού συστήματος	Νομοθεσία για κατοχύρωση των δικαιωμάτων των επαγγελματικών σχεδίων	
Ιταλία	Συμπληρωματικά κεφαλαιοποιητικά σχέδια	Ναι	Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών
Ιαπωνία		Εισαγωγή	

		σχεδίων καθορισμένων εισφορών	
Πορτογαλία		Όχι επικρατών	
Σουηδία	Μερική κεφαλαιοποίηση των εισφορών		Αναμένεται αύξηση των ιδιωτικών σχεδίων
Ελβετία			
Ηνωμένο Βασίλειο	Δικαίωμα αποχώρησης από το κρατικό σχέδιο και συμμετοχή σε κεφαλαιοποιητικό σχέδιο	Φοροεκολύνσεις για ιδιωτικά σχέδια και νομοθετική κατοχύρωση	
Ηνωμένες Πολιτείες		Φοροεκολύνσεις για επαγγελματικά και άλλα ιδιωτικά σχέδια	

Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής

- 04-04 Χριστοφίδης Λ., και Κ. Κτωρής “Μακροοικονομικό Μοντέλο της Κυπριακής Οικονομίας: Εξαγωγές και Εισαγωγές”, Ιούνιος 2004.
- 03-04 Haroutunian St. and P. Pashardes “Structural Fiscal Balance Estimates for the Cyprus Economy”, June 2004.
- 02-04 Haroutunian St., P. Mitsis and P. Pashardes, “Using Brochure Information for the Hedonic Analysis of Holiday Packages”, March 2004.
- 01-04 Πασιαρδής Π., Π. Νεάρχου και Ν. Έμπορα, “Τα Οικονομικά της Παιδείας στην Κύπρο: Κόστος, Ποιοτικά Χαρακτηριστικά και Απόδοση”, Φεβρουάριος 2004.
- 09-03 Haroutunian S., N. Pashourtidou and N. Pospori “Potential Output and Output Gap. Estimates for the Economy of Cyprus”, Δεκέμβριος 2003.
- 08-03 Πασιαρδής Π. και Θ. Μαμουνέας “Ανάλυση της Παραγωγικότητας του Κυπριακού Τουριστικού Προϊόντος”, Νοέμβριος 2003.
- 07-03 Pashardes P., “Poverty and Social Exclusion in Cyprus”, Δεκέμβριος 2003.
- 06-03 Pashardes P. and S. Hajispyrou, “The Economic Effects of the Turkish Invasion on the Greek Cypriots”, Νοέμβριος 2003.
- 05-03 Πασιαρδής Π. και Σ. Χατζησπύρου, “Μέτρηση του Πληθωρισμού και το Κόστος Ζωής των Νοικοκυριών”, Ιούλιος 2003.
- 04-03 Καραμάνου Π., Π. Μισής και Π. Πασιαρδής, “Μακροοικονομικό Μοντέλο της Κυπριακής Οικονομίας: Μερικά Αρχικά Αποτελέσματα”, Απρίλιος 2003.
- 03-03 Πασιαρδής Π., Γ. Ιουλιανός και Ν. Λοής, “Παραγωγικότητα του Κυπριακού Τραπεζικού Τομέα: Σύγκριση με Συνεργατικά και Αγγλικές Τράπεζες”, Φεβρουάριος 2003.

Δοκίμια Οικονομικής Ανάλυσης

- 01-04 Μισής Π., και Λ. Χριστοφίδης, “Μακροοικονομικό Μοντέλο της Κυπριακής Οικονομίας: Διάσπαση του ΑΕΠ και της Εγχώριας Δαπάνης της Κύπρου από Ετήσια σε Τριμηνιαία Βάση για την περίοδο 1990-2001”, Ιούλιος 2004.
- 02-04 Χασάπης Κ., “Μακροχρόνιες Επιδράσεις Αγοράς Χρήματος και Κεφαλαίου στην Οικονομική Ανάπτυξη και Βραχυχρόνιες Επιδράσεις Χρηματιστηριακής και Πραγματικής Οικονομικής Δραστηριότητας”, Νοέμβριος 2004.
- 03-04 Xhollo E., “Monetary Transmission and Bank Lending in Cyprus”, Economic Analysis Papers, September 2004.